

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Τόμος 3ος

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 3ος

Συγγραφική Ομάδα Αναθεώρησης

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλολόγος, π. Σχολικός Σύμβουλος

Υπεύθυνη για το Παιδαγ. Ινστιτούτο

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Σύμβουλος του Π.Ι.

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία, Ηλεκτρονική Επιμέλεια Ύλης

και Εξωφύλλου

ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας Υπουργείου Παιδείας, Ινστιτούτο

Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(Βάντζου Χριστίνα)

(επιμέλεια: Γελαστοπούλου Μαρία)

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου,
Άβρα Αυδή, Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

**Αναθεώρηση: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

**ΕΚΦΡΑΣΗ
ΕΚΘΕΣΗ**

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 3ος

ΣΥΜΒΟΛΑ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ

**ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ**

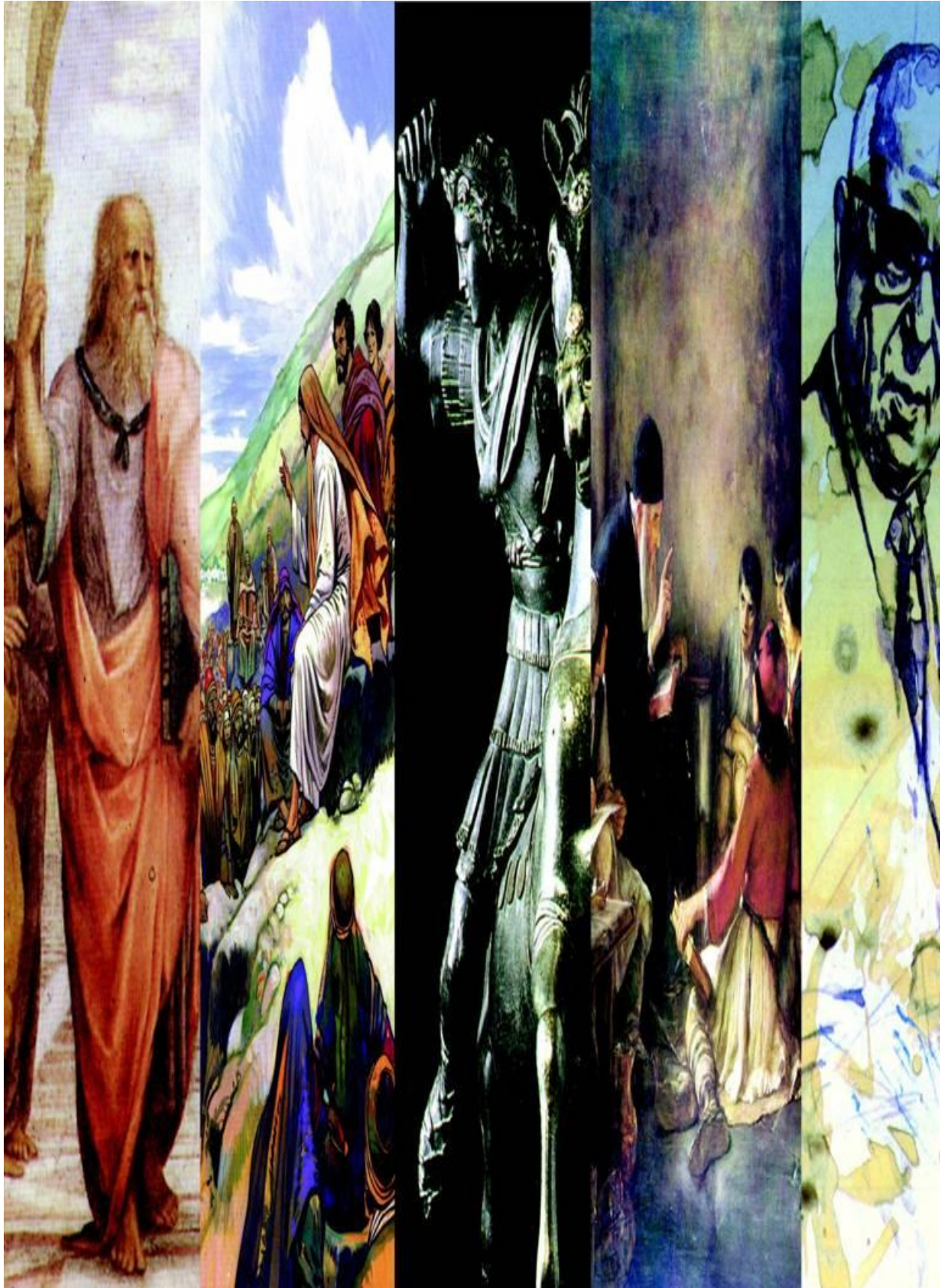

χρωματιστή
σελίδα

ΑΦΗΓΗΣΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΑΦΗΓΗΣΗ

I. ΑΦΗΓΗΣΗ

1. Ορισμός της αφήγησης.....	10
2. Αφηγηματικό περιεχόμενο και αφηγηματική πράξη.....	13
3. Αφηγηματικά είδη, το ύφος και ο σκοπός τους.....	17
Λεξιλόγιο.....	34
4. Ποιος αφηγείται.....	41
5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση.....	43
6. Αφηγηματικοί τρόποι.....	64
7. Αφηγηματικός χρόνος.....	64
Λεξιλόγιο.....	87
Θέματα για συζήτηση ή έκφραση / έκθεση.....	89

II. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση.....	102
---	-----

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση.....	104
Λεξιλόγιο.....	108
Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση.....	112
(το κωμικό και η σημασία του γέλιου)	

ΙΙΙ. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Συνοχή κειμένου.....	127
----------------------	-----

Συνοχή σε αφηγηματικό κείμενο.....	130
------------------------------------	-----

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ.....	137
-----------------------------	------------

ΑΦΗΓΗΣΗ

1. Ορισμός της αφήγησης

■ Αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται προφορικά ή γραπτά μια σειρά πραγματικών ή πλασματικών (επινοημένων) γεγονότων. Επομένως κάθε αφήγηση, ως πράξη επικοινωνίας, προϋποθέτει τουλάχιστον δύο πρόσωπα: ένα πομπό - τον αφηγητή- και κάποιον στον οποίο απευθύνεται ο αφηγητής -τον αποδέκτη- της αφήγησης. Ο αφηγητής φροντίζει να δώσει στον αποδέκτη τις απαραίτητες πληροφορίες για τον τόπο, το χρόνο, τα πρόσωπα και τα πιθανά αίτια ενός συμβάντος. Η έκταση της αφήγησης ποικίλλει· μπορεί η αφήγηση να είναι πολύ εκτεταμένη ή να περιορίζεται σε

μια μόνο φράση. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ρήση του Καίσαρα "Veni, Vidi, Vici" («ήρθα, είδα, νίκησα»), που θεωρείται η συντομότερη αφήγηση. Δείτε και τις παρακάτω αστυνομικές αναφορές. Στην πρώτη (1) γίνεται μια τηλεγραφική αναφορά ενός περιστατικού (εξαφάνιση προσώπου), ενώ στη δεύτερη (2) το περιστατικό (σύλληψη παραβάτη του Β.Δ.* 29/71) παρουσιάζεται πιο αναλυτικά.

(1)

18.3.1986

ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

ΧΡΟΝΟΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ: 15.3.1986 ΩΡΑ: 17.30

ΤΟΠΟΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ: ΘΕΣ/ΝΙΚΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤ. ΕΞΑΦΑΝΙΣΘΕΙΣΗΣ: Κ.Μ. ΤΟΥ Γ. ΚΑΙ ΤΗΣ Κ., ΓΕΝ. 1970 ΣΤΗ..... ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ..... ΕΡΓΑΤΡΙΑ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ: ΑΝΑΣΤΗΜΑ 1.70 - ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΛΕΠΤΗ - ΧΡ. ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΛΕΥΚΟ - ΜΑΛΛΙΑ ΜΑΥΡΑ - ΜΑΤΙΑ ΚΑΣΤΑΝΑ - ΠΡΟΣΩΠΟ ΩΘΕΙΔΕΣ - ΜΥΤΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ.

ΕΝΔΥΜΑΤΑ: ΜΑΥΡΗ ΦΟΥΣΤΑ, ΦΑΝΕΛΑ ΑΣΠΡΗ, ΜΑΥΡΟ ΠΕΤΣΙΝΟ ΜΠΟΥΦΑΝ.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

Α)ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗΣ: ΠΗΓΕ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΠ' ΟΠΟΥ ΕΞΑΦΑΝΙΣΤΗΚΕ

Β) ΑΙΤΙΑ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ

Γ) ΠΙΘΑΝΟΙ ΤΟΠΟΙ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ: ΔΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΟΛΗΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

---

*Β(ασιλικό) Δ(ιάταγμα).

Ο ΔΗΛΩΣΑΣ ΤΗΝ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ: ΠΑΤΕΡΑΣ**

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

Ο ΔΙΑΒΙΒΑΣΑΣ

Κ. Γ., ΥΠΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Σ. Μ., ΑΡΧΙΦΥΛΑΚΑΣ

(2)

Προς ...

Αναφέρω ότι:

Στις 26-11-1986 και ώρα 20.00 συνελήφθη ο Τ. Π. του Ι. και της Μ., γεννηθείς το 1960 στη Λάρισα και κάτοικος Θεσ/νίκης, καταστηματάρχης, άγαμος, Έλληνας, Χ. Ο., κατηγορούμενος για παράβαση του Β. Δ. 29/71, διότι: στο ιδιόκτητο κατάστημά του ηλεκτρονικών παιχνιδιών, οδός... επέτρεψε σε δυο ανήλικους που δε συμπλήρωσαν το 18ο έτος της ηλικίας τους την είσοδο, παραμονή και συμμετοχή στα διενεργούμενα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τους: α) Α. Μ. του Κ. και της Σ., κάτοικον Θεσ/νίκης, γεννηθέντα στις 5.8.70 και β) Β. Κ. του Γ. και της Ε., κάτοικον Θεσ/νίκης, γεννηθέντα στις 9.5.70.

Θεσ/νίκη, 28-11-86

Κ.Μ.

Αρχιφύλακας

**Ορισμένοι από τους όρους και τις εκφράσεις που συναντούμε στις δύο αστυνομικές αναφορές είναι κατάλοιπα της λόγιας γλωσσικής ποικιλίας η οποία χρησιμοποιούνταν παλαιότερα στη διοίκηση.

- Προσπαθήστε να αποδώσετε με αναλυτικό τρόπο την τηλεγραφική αστυνομική αναφορά.

2. Αφηγηματικό περιεχόμενο και αφηγηματική πράξη

■ Σε κάθε αφήγηση διακρίνουμε το αφηγηματικό περιεχόμενο (γεγονότα – πράξεις προσώπων που συνιστούν μια ιστορία) και την αφηγηματική πράξη (τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται τα γεγονότα από τον αφηγητή). Έτσι μπορούμε να έχουμε δύο αφηγήσεις με κοινό αφηγηματικό περιεχόμενο, στις οποίες όμως τα γεγονότα παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Με άλλον τρόπο π.χ. έχει συνταχτεί η υπηρεσιακή έκθεση/αναφορά ενός αστυνομικού για ένα φόνο και με άλλον τρόπο είναι γραμμένο το διήγημα που εμπνεύστηκε ένας συγγραφέας με αφορμή το ίδιο περιστατικό. Φυσικά κάθε αφήγηση χρησιμοποιεί και γλωσσική ποικιλία ανάλογη με τον αφηγητή και το κοινό (δέκτη/δέκτες) στο οποίο απευθύνεται.

- Να διαβάσετε το ακόλουθο απόσπασμα από ένα αστυνομικό μυθιστόρημα. Ύστερα, λαμβάνοντας υπόψη την προηγούμενη αναλυτική αστυνομική αναφορά (2), να συντάξετε, ως αστυνομικός της Εγκληματολογικής Υπηρεσίας/Δίωξης Κοινού Εγκλήματος, μια αναφορά που θα απευθύνεται στον επιθεωρητή Λιζέν.

- Χρήσιμη πληροφορία.

Στις αφηγήσεις που καλύπτουν καθημερινές ανάγκες, και μάλιστα σ' αυτές που έχουν έναν επίσημο χαρακτήρα, όπως είναι π.χ. η κατάθεση μάρτυρα, η υπηρεσιακή αναφορά κτλ., ο συντάκτης κάνει συνήθως μία σύντομη και όσο γίνεται πιο αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων σε χρονολογική σειρά, αποφεύγοντας να εκφράσει τα προσωπικά του αισθήματα.

Αγαπητέ επιθεωρητά Λιζέν,

Θα θυμάστε ασφαλώς ότι μου ζητήσατε, σε περίπτωση που θα τύχει να συναντήσω τον άνθρωπο εκείνο που ακολούθησε τον πατέρα - Γιορμά τη βραδιά της δολοφονίας του, να επικοινωνήσω μαζί σας. Από τότε είχα διαρκώς το νου μου και πρόσεχα τους

πάντες και τα πάντα, χωρίς, δυστυχώς, αποτέλεσμα. Χτες, όμως, για καλή μου τύχη, βρέθηκα σε κάποια φιλανθρωπική γιορτή, σ' ένα χωριό, κάπου τριάντα χιλιόμετρα έξω από το Λονδίνο, γιατί είχα πληροφορηθεί πως η κ. Όλιβερ, η διάσημη συγγραφέας, θα ήταν εκεί, για να υπογράψει τα βιβλία της. Και ξαφνικά, εκεί που δεν το περίμενα, τι φαντάζεστε πως είδα ανάμεσα στο πλήθος που πηγαινοερχόταν αδιάκοπα; Μάλιστα! τον άνθρωπό μας, τον άνθρωπο που σας περιέγραψα την ημέρα που με επισκεφτήκατε. Φαίνεται, όμως, πως στο μεταξύ έπαθε κάποιο ατύχημα, γιατί περιφερόταν πάνω σε αναπηρικό καροτσάκι. Φρόντισα ωστόσο να πληροφορηθώ ορισμένα πράγματα γι' αυτόν, κι έτσι έμαθα πως τον λένε Βέναμπλ και μένει σε κάποιον πύργο της περιοχής, το Πράιорς Κορτ. Επιπλέον, χαίρει εκτιμήσεως και σεβασμού. Ελπίζω οι πληροφορίες που σας διαβιβάζω να σας βοηθήσουν στο έργο σας.

Φιλικότατα

Ζαχαρίας Όσμπορν

Αγκάθα Κρίστι, Φόνοι υπό εχεμύθειαν, εκδ. Λυχνάρι σ. 88, μετ. Τάσου Λαζαρίδη

▶ Το παρακάτω κείμενο* είναι κατάθεση αυτόπτη μάρτυρα σε τροχαίο ατύχημα

---

*Διατηρήθηκαν το ύφος και η στίξη του κειμένου

Στις 20 Μαΐου και ώρα 18.15, ενώ βρισκόμουν στο κατάστημά μου στην οδό Αγίου Δημητρίου 41, στη Θεσσαλονίκη, είδα το ΛΑ 9857 ΙΧ αυτοκίνητο οδηγούμενο από τον εναγόμενο Δημήτριο Χατζηστεφάνου στην οδό Αγίου Δημητρίου, με κατεύθυνση προς την έξοδο της πόλης, και κινούμενο στην εσωτερική λωρίδα κυκλοφορίας, να προσκρούει, όταν έφθασε στο ύψος του Καυταντζογλείου σταδίου, λόγω απότομης μετακίνησής του προς τη δεξιά λωρίδα κυκλοφορίας, από απροσεξία και αδεξιότητα του οδηγού, στο πίσω αριστερό μέρος του ΔΖ 4985 ΙΧ αυτοκινήτου του ενάγοντος που κινούνταν κανονικά, προηγούμενο, στη δεξιά λωρίδα κυκλοφορίας.

Υποθέστε ότι είστε ο αυτόπτης μάρτυρας του ατυχήματος και διηγείστε το περιστατικό στους φίλους σας. Προσπαθήστε να ζωντανέψετε την αφήγησή σας εκφράζοντας τα προσωπικά σας συναισθήματα και προσθέτοντας σχόλια δικά σας και των παρευρισκομένων, καθώς και χαρακτηριστικές λεπτομέρειες για το ατύχημα. Να έχετε υπόψη σας ότι σκοπός σας δεν είναι να δώσετε τις απαραίτητες πληροφορίες για την εκδίκαση της υποθέσεως, αλλά να μεταδώσετε τις εντυπώσεις και τις εμπειρίες σας. Συμβουλευτείτε το παρακάτω λεξιλόγιο, όπως και το λεξιλόγιο της σ. 34-36, 3ος τόμος.

- ανησυχία, αγωνία, καρδιοχτύπι, συγκρατημένη αναπνοή, ταραχή, αναστάτωση, πιάνεται η ψυχή μου, αναστατώνομαι, γίνομαι άνω κάτω, με περιλούζει κρύος ιδρώτας, μου κόβονται τα ήπατα, έκπληξη, ξάφνιασμα, σοκάρισμα, σάστισμα, αισθάνομαι έκπληξη, παγώνω, αναπηδώ, μένω με ανοιχτό το στόμα, κοκαλώνω, κερώνω.**

- απρόσεχτος οδηγός, αφηρημένος -, επιπόλαιος -, ατζαμής -, αδέξιος -.
- επιταχύνω, αναπτύσσω ταχύτητα, φορτσάρω, επιβραδύνω την κίνηση, μειώνω την ταχύτητα, φρενάρω, πέφτω επάνω, τρακάρω.
- βίαιη σύγκρουση, σφοδρή -, άγρια -, απότομη μετακίνηση, ξαφνική -, απρόβλεπτη-.

3. Αφηγηματικά είδη, το ύφος και ο σκοπός τους

- Είναι γνωστό ότι υπάρχουν διάφορα είδη αφήγησης που αποβλέπουν το καθένα σε ένα διαφορετικό σκοπό. Η λογοτεχνική και η ιστορική αφήγηση εξυπηρετούν η καθεμιά τους γενικότερους στόχους της λογοτεχνίας και της ιστορίας αντίστοιχα, ενώ υπάρχουν ορισμένα είδη αφηγήσεων που καλύπτουν τις καθημερινές ανάγκες της ζωής, όπως είναι π.χ. η δημοσιογραφική είδηση, το ημερολόγιο, το (αυτο)βιογραφικό σημείωμα, η υπηρεσιακή αναφορά, η μαρτυρική κατάθεση κτλ.
- ▶ Τα αφηγηματικά είδη μπορούν να ενταχθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων και στις αφηγήσεις πλασματικών γεγονότων.
Προσπαθήστε να κατατάξετε στην κατάλληλη κατηγορία τα παρακάτω είδη: ιστοριογραφία, (αυτο)-βιογραφία, μυθιστορηματική βιογραφία, ημερολόγιο, απομνημονεύματα, υπηρεσιακή αναφορά, επιστολή, μυθιστόρημα, ιστορικό μυθιστόρημα. Στην κατηγοριοποίηση αυτή δε θα συμπεριλάβετε όσα είδη ανήκουν σε μια ενδιάμεση κατηγορία, εφόσον περιέχουν και πραγματικά και πλασματικά στοιχεία.

▶ Να διαβάσετε τα παρακάτω κείμενα και να προσδιορίσετε το είδος τους (π.χ. επιστημονική ανακοίνωση, υπηρεσιακή αναφορά, πρακτικά συνεδρίασης κτλ.), έχοντας ως κριτήριο το περιεχόμενό τους και το σκοπό για τον οποίο γράφτηκαν. Προσπαθήστε ακόμη να χαρακτηρίσετε το ύφος τους (επίσημο, οικείο, λογοτεχνικό, επιστημονικό) και να καθορίσετε τους παράγοντες που συντελούν στη διαμόρφωσή του. Να έχετε υπόψη σας ότι το ύφος ενός κειμένου επιδέχεται περισσότερους από έναν χαρακτηρισμούς, π.χ. επίσημο και επιστημονικό.

(1)

Πρᾶξις ιη·

Ὁ σύλλογος ἀποβάλλει διά παντός τοῦ γυμνασίου τόν μαθητήν τῆς πέμπτης τάξεως Χριστοδούλου Χρῖ στον, διότι οὗτος, καθ' ὃν χρόνον τῆ 16ῃ τρέχοντος ὁ καθη-γητής κ. Ἰωάννης Μπίμπας ἐνουθέτει τήν τάξιν, ἀνε-φώνησε τήν ὑβριστικήν φράσιν: «καλέ ἄντες!» ὑβρίζων ἅμα οὕτω τά ἔσχατα καί τον σύλλογον ὅλον.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆ 19 Δεκεμβρίου 1915

Ὁ Γυμνασιάρχης

Οἱ Καθηγηταί

(2)

Θεσ/νίκη, 10-6-1987

**Προς
το... Γραφείο Β/θμιας Εκπ/σης
Θεσ/νίκης
Ενταύθα**

**Θέμα: Πολιτιστικές δραστηριότητες
του σχολείου μας.**

**Σας αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια του σχολ.
έτους 1986-87 το σχολείο μας, αντί των ημερησίων
περιπάτων, πραγματοποίησε τις παρακάτω
πολιτιστικές δραστηριότητες :**

**1) επίσκεψη στη Δημοτική Πινακοθήκη (6-10-86) και
ξενάγηση στην έκθεση ζωγραφικής με έργα
Ελλήνων ζωγράφων, κυρίως Θεσσαλονικέων, του
19ου και 20ού αιώνα.**

**2) καλλιτεχνική εκδήλωση στο σχολείο (10-12-
1986), που οργανώθηκε από το 15/μελές
συμβούλιο. Η εκδήλωση περιλάμβανε: έκθεση
ζωγραφικής με έργα μαθητών, έκθεση βιβλίου,
συναυλία από μαθητικά συγκροτήματα, ελληνικούς
χορούς από ομάδα μαθητών του σχολείου.**

3) [...]

Η διευθύντρια

(3)

Σπέτσες, 23-6-1911

Και στην Αθήνα ακόμη δεν είχα την ηρεμία που γύρευα· έμεινα εκεί ως 20 ημέρες, κανόνισα ό,τι έπρεπε να κανονίσω και μ' όλες τις παρακλήσεις των δικών μας ήρθα στο ωραίο νησί όπου θα μείνω ως το τέλος Σεπτεμβρίου. Τις Σπέτσες δεν τις ξέρετε· μοσχοβολούν από θυμάρι και πεύκο και η ανοιχτή θάλασσα, είτε γαληνή είτε αγριεμένη, είναι τόσο ωραία που μορφαίνει και την πέτρα ακόμη. Εδώ τώρα μόνος και απείραχτος από τους γύρω συγκεντρώνω σιγά σιγά τον εαυτό μου και την εργασία που πρέπει να ιδή το φως. Το σχολείο* έκλεισε και ούτε θα ξανανοίξη πια. Λυπήθηκα μόνο τα παιδιά μου που το περίμεναν όπως τα λουλούδια τον ήλιο· μα η ιδέα δεν έχασε καθόλου, ίσα ίσα μπορεί να ειπή κανείς πως στυλώθηκε πιο δυνατή και πιο χτυπητή στο διωγμό που της έγινε.

Στο μεγάλο και κουρασμένο γράμμα που Σας είχα στείλει από το Βόλο προσθέστε ακόμη και ένα μικρό επεισόδιο: 5-6 δημοδιδάσκαλοι προετοιμασμένοι από το χειμώνα με τα μαθήματα, που κάναμε μαζί τους κάθε Σάββατο, φανατίστηκαν τόσο πολύ τελευταία με τον κατατρεγμό, ώστε έρχονταν κάθε μέρα σπίτι και συχνά βγαίναμε μαζί περίπατο. Ο σύλλογος των δημοδιδασκάλων έστειλε στον επιθεωρητή των δημ. σχολείων δυο αντιπροσώπους τους και του ζήτησε ν' απαγορεύση στους δημοδιδασκάλους να έρχονται μαζί μου και αν δεν υπακούσουν, να τους τιμωρήση! Ευτυχώς ο επιθεωρητής τους μίλησε όπως έπρεπε -είναι Κεφαλονίτης- και το επεισόδιο έληξε έτσι...

Με υπόληψη
Αλ. Δελμούζος

---

*Το σχολείο στο οποίο αναφέρεται ο Δελμούζος, είναι το Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου το οποίο έκλεισε το 1911 μέσα σε θύελλα αντιδράσεων που ξεσήκωσε εναντίον του ο επίσκοπος Δημητριάδος. Ως διευθυντής του σχολείου ο Δελμούζος επιχείρησε να εφαρμόσει κάποιες από τις αρχές του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού. Η άγונה όμως συντήρηση της εποχής τον πολέμησε. Το σχολείο έκλεισε, ο Δελμούζος διώχθηκε και κουρασμένος από την περιπέτεια πηγαίνει στις Σπέτσες.

(4)

ΘΕΜΑ ΓΙΑ ΔΙΗΓΗΜΑ

Τέσσερα ξυπόλυτα παιδιά
ήρθαν να δουν τη μητέρα τους στο Νοσοκομείο.
Είναι γύρω απ' το κρεβάτι της.
Και δε μιλούν.
Τι να πουν; Δεν ξέρουν τι να πουν.
Μιλά εκείνη. Μιλά διαρκώς εκείνη.
Και τα ρωτά και τα ρωτά
χωρίς να περιμένει απάντηση
και τους πασπατεύει τα κεφάλια.
Έπειτα τους δίνει τέσσερις καραμέλες που της
τις πρόσφερε χτες μια άλλη άρρωστη
και τις φύλαξε
(Της είχε πει: «Μπορώ να πάρω τέσσερις;»)
Όταν χτύπησε το κουδούνι τα παιδιά έφυγαν,
τα δυο μεγάλα έσερναν τα δυο μικρά κ' έφυγαν.
Ξυπόλυτα καθώς ήταν, σιωπηλά καθώς ήταν,
έφυγαν σα γατάκια.
Μα δεν έφυγαν αμέσως απ' το Νοσοκομείο,
έμειναν πολλή ώρα ακόμα στην αυλή.
Κι η μητέρα όλο και ρωτά τις νοσοκόμες
αν τα βλέπουν απ' το μπαλκόνι,
όλο και ρωτά.

Κ. Μόντης

«Αύριο φεύγω πια ορισμένως. Δεν μπορείς να φανταστείς την πίκρα μου όταν ήρθα και είδα έρημο από σένα το δωμάτιο μας. Έτσι, φαίνεται, είναι η μοίρα μου - όταν φεύγω για τον πόλεμο, να φεύγω από έρημα, άδεια σπίτια.

Όταν ανέβηκες επάνω, στις Μητέρας μου, απόψε, εγώ έκανα όλους τους γύρους από κάτω, στο δρόμο, έτσι όπως είχαμε συμφωνήσει - κοίταζα συνεχώς επάνω στη βεράντα για να σε δω· στεκόμανε επίτηδες, για να με διακρίνεις κι εσύ, μπροστά στα φώτα των στραγαλατζήδων του Πάρκου - και μια φορά που μου φάνηκε, μες στο μισοσκόταδο πως σε είδα, σου κούνησα ακόμη μια φορά, αποχαιρετιστικά, το χέρι.

Γεια σου, καλό μου παιδί. Καλή και γρήγορη αντάμωση μέσα στην τελειωτική πια ΝΙΚΗ».
(Τρίτη βράδυ. Ώρα δώδεκα και μισή. 24 Αυγούστου 1943).

**Γιάννη Μπεράτη, Μια ματιά στο εργαστήριο του Γ.
Μπεράτη,
Το Πλατύ ποτάμι, εκδ, Ερμής, Αθήνα, 1973, σ. 467-468**

(6)

Συνεδρία της Οφθ/κής Κλινικής του Γ. Κεντρικού Νοσ/μείου Θεσ/νίκης, 14/3/81, Χ. Χαραλαμπίδης – Σ. Μαυροπούλου – Κολοκυθά – Δ. Ναούμ – Α. Αργαλιάς.

Ασυνήθιστη περίπτωση τραύματος του κόγχου.

Α Το περιστατικό που αναφέρεται συνέβη το περασμένο καλοκαίρι. Η εννιάχρονη μικρούλα Α. Μ. έπαιζε στην αμμουδιά κάποιου παραθαλάσσιου θερέτρου της Χαλκιδικής, ενώ εκεί κοντά κάποιος ενήλικας συγγενής της ετοίμαζε σύνεργα υποβρύχιου ψαρέματος. Είχε οπλίσει το ψαροντούφεκό του, ενώ βρισκόταν ακόμη έξω από το νερό, και, όταν τυχαία πιάστηκε η σκανδάλη, η τρίαινα, μήκους 10 εκ. περίπου,

με το κεντρικό στέλεχος 110 εκ., εκτοξεύτηκε προς το κοριτσάκι που βρισκόταν σε απόσταση 2 μέτρων. Αποτέλεσμα ήταν η τρίαίνα να καρφωθεί στο σπλαχνικό κρανίο της μικρής.

Β Οι παρευρισκόμενοι μετέφεραν αμέσως το παιδί στη Θεσσαλονίκη – ως σημειωθεί, χωρίς να ξεβιδώσουν την τρίαίνα από το κεντρικό της στέλεχος. Νευροχειρουργός που το εξέτασε, από την όλη του κατάσταση και τις ακτινογραφίες που είχαν ληφθεί, αποφάνθηκε ότι δεν είχε τρωθεί η εγκεφαλική

κοιλότητα. Έπειτα από αυτά το κοριτσάκι οδηγήθηκε στο χειρουργείο.

Η προσπάθεια αφαιρέσεως της τρίαινας είχε κάτι το ιδιαίτερο. Όπως είναι γνωστό, τα άκρα των σκελών είναι αγκιστροειδή, έτσι ώστε τα εμπτεπαρμένα τμήματα δεν μπορούσαν να αφαιρεθούν ελκόμενα προς τα πίσω, διότι εμποδίζονταν από τους ιστούς και υπήρχε πιθανότητα προκλήσεως μεγαλύτερων βλαβών.

Γ Έπρεπε, λοιπόν, τα σκέλη της τρίαινας να κοπούν, και εδώ φάνηκε η αδυναμία όλων των χειρουργικών εργαλείων του νοσοκομείου να κόψουν τα ισχυρά σκέλη της τρίαινας. Οι τεχνικοί του νοσοκομείου δεν μπόρεσαν με τα εργαλεία τους να βοηθήσουν. Δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σιδηροπρίονο, διότι με τους κραδα-σμούς της κοπής θα επιδεινωνόταν η κατάσταση της ασθενούς. Εκλήθησαν λοιπόν τεχνικές υπηρεσίες της ΔΕΗ, του ΟΤΕ και τελικά μόνο το τεχνικό τμήμα των

δυνάμεων καταδρομών του Γ΄ Σ.Σ. έφερε μια μεγάλη ψαλίδα κοπής ατσάλινων βεργών, με την οποία κατορθώθηκε η κοπή των σκελών της τρίαινας. Αμέσως μετά, τα εμπτεπαρμένα σκέλη τραβήχτηκαν από την έμπαρσή* τους στα οστά και αφαιρέθηκαν κατά τη φορά της εισδύσεως. Τότε μόνο έγινε δυνατό να ελεγχθεί η Δ κατάσταση των οφθαλμών. Ο αριστερός οφθαλμός ήταν διερρηγμένος σχεδόν πλήρως στο ύψος του ισημερινού, ενώ ο δεξιός, παρά τη βίαιη μετατόπισή του από το άλλο σκέλος της τρίαινας, διαπιστώθηκε ότι ήταν υγιής.

---

*Έμπαρση: διατρύπηση, πέρασμα (από το ρ. εμπείρω-εμβάλλω, μπήγω, σουβλίζω μτχ. παθ. παρακειμένου: εμπτεπαρμένος)

Το παιδάκι υποβλήθηκε σε θεραπεία με αντιβίωση και ύστερα από αρκετές ημέρες βγήκε από την κλινική με απολύτως υγιή τον δεξιό οφθαλμό και τον αριστερό οφθαλμό ήρεμο, αλλά κάπως μικρότερο στο μέγεθος.

Το κείμενο δημοσιεύτηκε στα αρχεία της
Οφθαλμολογικής Εταιρείας
Βορείου Ελλάδος, τ. 1981. Εδώ δημοσιεύεται σε μικρή
διασκευή

► Παρατηρήστε τώρα όσα κείμενα έχουν επίσημο ή και επιστημονικό ύφος και συζητήστε πώς το ύφος αυτό διαφοροποιείται από το οικείο σε σχέση με το είδος της σύνταξης, το ρηματικό πρόσωπο, το είδος του λεξιλογίου.

► Το παρακάτω κείμενο είναι μια μήνυση των φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής εναντίον ενός ταξιδιωτικού πράκτορα. Σε τι αποσκοπεί μια τέτοια εκτεταμένη και λεπτομερής αφήγηση των γεγονότων; Νομίζετε ότι είναι βάσιμες και πειστικές οι κατηγορίες των μηνυτών; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Είμαστε τελειόφοιτοι της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.* Τον Απρίλιο του 1985 συνήψαμε σύμβαση με το μηνυόμενο, ο οποίος ανέλαβε να μας μεταφέρει στη Σοβιετική Ένωση, όπου θα πραγματοποιούσαμε εκπαιδευτική εκδρομή εγκεκριμένη από τη Σχολή μας.

Στις 9-4-85 καταβάλαμε στο μηνυόμενο 400.000 δρχ., στις 18-4 άλλες 300.000 δρχ., στις 25-5 300.000 δρχ., και στις 24-6 1.000.000 δρχ. Ωστε συνολικά καταβάλαμε στο μηνυόμενο 2.000.000 δρχ.

---

* Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στις αρχές Ιουλίου πληροφορηθήκαμε τυχαία από κάποια συνάδελφό μας που δε συμμετείχε στην εκδρομή ότι η εκδρομή δεν επρόκειτο να γίνει, διότι ο μηνυόμενος δεν είχε κάνει τις αναγκαίες προεργασίες για τη διοργάνωσή της. Απευθυνθήκαμε στο μηνυόμενο, για να μας δώσει εξηγήσεις. Αυτός στην αρχή προσπάθησε να μας διαβεβαιώσει ότι όλα ήταν εντάξει. Τελικά όμως ομολόγησε ότι δεν μπορούσε να κάνει την εκδρομή στις 20 Ιουλίου. Στη συνέχεια υποσχέθηκε ότι θα έκανε την εκδρομή μέσω του πρακτορείου [...] με διήμερη καθυστέρηση, υπέγραψε μάλιστα ενώπιόν μας συμφωνητικό με το πρακτορείο αυτό. Φαίνεται όμως ότι ο μηνυόμενος ενήργησε έτσι μόνο για να μας παραπλανήσει, δεδομένου ότι του ζητούσαμε ήδη την επιστροφή των χρημάτων μας. Διότι έξι μέρες αργότερα ο μηνυόμενος ακύρωσε ο ίδιος την εκδρομή, χωρίς να μας ενημερώσει, προφανώς επειδή όφειλε να κατάβει στο πρακτορείο το ποσό του 1.000.000 για το κλείσιμο της εκδρομής. Έκτοτε ζητήσαμε επίμονα και επανειλημμένα από το μηνυόμενο να μας επιστρέψει το ποσό των 2.000.000 δρχ., εκείνος όμως αρνιόταν δόλια, άλλοτε ισχυριζόμενος ότι «αποτελεί αρχή του πρακτορείου του να μην επιστρέφει χρήματα, αλλά να διενεργεί εκδρομές» και ότι «κρατάει τα χρήματα, για να μας πάει στη Σκανδιναβία», και άλλοτε αποφεύγοντάς μας.

Η άρνηση του μηνυόμενου να μας αποδώσει τα χρήματα που βρίσκονται στην κατοχή του, ενώ ανήκουν σε μας, γίνεται με πρόθεση να τα ιδιοποιηθεί παράνομα, και επομένως συνιστά υπεξαίρεση και μάλιστα ιδιαιτέρως μεγάλης αξίας (2.000.000). Η δόλια πρόθεσή του προκύπτει από τα απατηλά μέσα που μετήλθε από την αρχή, για να αποφύγει

να μας επιστρέψει τα προκαταβληθέντα. Για τους λόγους αυτούς ζητούμε την ποινική του δίωξη και κολασμό, δηλώνουμε παράσταση πολιτικής αγωγής για την ηθική μας βλάβη και προτείνουμε μάρτυρες προς απόδειξη των ισχυρισμών μας τους...

■ Μια αφήγηση μπορεί να έχει ως στόχο: να πληροφορήσει την κοινή γνώμη για κάτι, να μεταδώσει προσωπικές εμπειρίες, να προκαλέσει ορισμένες επιθυμητές αντιδράσεις / ενέργειες.

▶ Διαβάστε την παρακάτω επιστολή διαμαρτυρίας που δημοσιεύτηκε σε εφημερίδα.

- Ποιο είναι το θέμα της επιστολής;
- Με ποιο τρόπο αναπτύσσεται; Με επιχειρήματα, με παραδείγματα;
- Εντοπίστε σημεία του κειμένου όπου χρησιμοποιείται η ειρωνεία.
- Σχολιάστε το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουν οι συντάκτριες.
- Είναι αποτελεσματικό το κείμενο; Πετυχαίνει το στόχο του;
- Στην επιστολή διαμαρτυρίας υπάρχει το θέμα για το οποίο διαμαρτύρονται οι συντάκτριες αλλά και οι προτάσεις τους. Είναι υποχρεωτικό να υπάρχουν προτάσεις σε μια επιστολή διαμαρτυρίας; Είναι χρήσιμο;

Τουρίστες β' κατηγορίας

Κύριε Διευθυντά,
Είχαμε κι εμείς, όπως τόσοι άλλοι έλληνες τουρίστες, την ατυχή έμπνευση να θελήσουμε να περάσουμε ένα Σαββατοκύριακο στο κοντινό νησί. Φρούδες ελπίδες... Γιατί, από τη στιγμή που πατήσαμε το πόδι μας στο νησί, βρεθήκαμε αντιμέτωπες με... το ρατσισμό που επικρατεί απέναντι στους Έλληνες.

Δωμάτιο: Πού τέτοια τύχη!... Στο ξενοδοχείο η απάντηση ήταν καταφατική (ή, τουλάχιστον, έτσι νομίσαμε), διότι το δωμάτιο που υπήρχε έπρεπε να είναι ελεύθερο το άλλο πρωί στις 10, εφόσον θα ερχόταν το γκρουπ με τους ξένους. Το ίδιο συνέβαινε και σε κάθε «πολιτισμένο» ξενοδοχείο του νησιού που ρωτήσαμε... στα ελληνικά. Όσο για τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, καλύτερα ας μη μιλάμε γι' αυτά: τουαλέτες στο διάδρομο, ντους στην αυλή, μπάνιο... στο πλυσταριό, και οι τιμές,... τιμές και «με τη βούλα» του ΕΟΤ! Πώς μας ήρθε η επιφοίτηση και απευθυνθήκαμε αγγλικά στον μπακάλη του χωρίου, ο οποίος μας προσφερε δωμάτιο, που βέβαια δεν είχε ζεστό νερό («το βλέπει ο ήλιος»!!!). Κατόπιν αυτού, μας παρέπεμψε σε ξενοδοχείο Ε΄ κατηγορίας. Εκεί, πάντοτε μιλώντας αγγλικά, βρήκαμε – ω του θαύματος – δωμάτιο, ή καλύτερα κοτέτσι, αλλά βέβαια δεν ξέραμε τι επρόκειτο να επακολουθήσει.

Οι διαστάσεις του δωματίου ήταν 2x2 ακριβώς, και βρίσκονταν εκεί μέσα στριμωγμένα κρεβάτια με σχισμένα στρώματα, κομοδίνο, τραπέζι, ντουλάπα, καρέκλες. Το μπάνιο, με ετοιμόρροπο καζανάκι, «πεντακάθαρο».

Έπειτα από αρκετή ώρα, έφθασε μια κοπέλα – η καθαρίστρια, Αγγλίζ! – η οποία, αφού μας πέταξε τα σεντόνια, μας συνέστησε να... στρώσουμε μόνες μας τα κρεβάτια και να περιμένουμε καθαρές πετσέτες το άλλο πρωί, γιατί «έβρεχε», λέει, «και δε στέγνωναν». Βέβαια, ύστερα από τρεις ημέρες περιμέναμε ακόμα τις πετσέτες... Άραγε, είχε πραγματικά περάσει το «HOTEL» αυτό από τον έλεγχο του τουρισμού, όπως έγραφε το σχετικό χαρτί πίσω από την πόρτα, με ημερομηνία ελέγχου Φεβρουάριος '87;

Στο εστιατόριο, φυσικά, όταν μιλήσαμε ελληνικά, γίναμε πελάτες β' κατηγορίας και δεν είχαμε δικαίωμα ούτε καν στην ευγενική συμπεριφορά του σερβιτόρου - ας μη

μιλήσουμε για την «ταχύτητα» με την οποία σερβιριστήκαμε, σε σχέση με τις παρέες των ξένων. Από τη στιγμή, βεβαίως, που μας είδαν με... ξενόγλωσσο έντυπο στο χέρι, η τύχη μας γύρισε!... Η εξυπηρέτηση που απολαμβάνει κανείς στην περίπτωση αυτή τείνει στη δουλοπρέπεια: όλοι μιλούν τη γλώσσα του!!!
Ηθικόν δίδαγμα: στην ίδια σου τη χώρα αναγκάζεσαι να προσποιείσαι τον ξένο, αν θέλεις να έχεις δικαίωμα σε στοιχειώδη εξυπηρέτηση. Να ένας ακόμα λόγος για να μαθαίνει κανείς ξένες γλώσσες: να κάνει τουρισμό στον ελλαδικό χώρο!..

Μετά τιμής, Ν. Μ. φιλόλογος, Ε.Τ. φοιτήτρια.

► Βασιστείτε στην παρακάτω είδηση, για να γράψετε μια επιστολή διαμαρτυρίας που θα στείλετε για δημοσίευση σε κάποια εφημερίδα. Αφηγηθείτε το περιστατικό και φροντίστε να είστε αποτελεσματικοί με το κατάλληλο ύφος, με την πειστικότητα των επιχειρημάτων σας κτλ.

Χτες, 11.8.86, στη 1 το μεσημέρι, τραυματίστηκε βαριά ο Π. Χ., 9 ετών, Τσιγγάνος, στη συμβολή των οδών... και... Ο μικρός Π. Χ., μαζί με δύο μικρότερα αδέρφια του, είχε «στέκι» τα φανάρια της διασταύρωσης και καθάριζε τζάμια αυτοκινήτων. Την ώρα του ατυχήματος, ενώ είχε ανάψει πράσινο, επέμεινε να καθαρίσει τα τζάμια ΙΧ αυτοκινήτου και, μέσα σε ένα πανδαιμόνιο από κορναρίσματα, μία μοτοσικλέτα, οδηγούμενη από τον Κ. Π., 22 ετών, τον παρέσυρε και τον τραυμάτισε. Ο Κ. Π. δήλωσε ότι είχε ήδη ξεκινήσει και δεν μπόρεσε να κόψει ταχύτητα, όταν αντιλήφθηκε το μικρό Π. Χ. Ο μικρός Τσιγγάνος μεταφέρθηκε στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο.

από τον ημερήσιο Τύπο

Οδηγία: Μπορείτε να συμβουλευτείτε και να αξιοποιήσετε το παρακάτω λεξιλόγιο στην αφήγησή σας:

- ευθύνη ηθική, - νομική, - προσωπική, επίγνωση ευθυνών, συναίσθηση -, καταλογισμός -, ανάληψη -, είμαι υπεύθυνος, έχω ευθύνη, φέρω το βάρος της ευθύνης, καθιστώ υπεύθυνο.
- προστασία, προάσπιση, προφύλαξη, περιφρούρηση, προστατεύω, παραστέκομαι, παρέχω προστασία, «έχω υπό την προστασία μου», θέτω -, επαγρυπνώ, εγκαταλείπω, φροντίδα, περιποίηση, περίθαλψη, μέριμνα, κοινωνική μέριμνα, - πρόνοια.
- δικαίωμα νόμιμο, αναμφισβήτητο -, αναφαίρετο -, αναγνωρισμένο -, κερτημένο -, είναι δικαίωμά μου, έχω το δικαίωμα, δικαιούμαι, διεκδικώ.
- υποχρέωση, καθήκον, δέσμευση, επιβεβλημένη ανάγκη, επιτακτική -, κοινωνική -, αδικία, έλλειψη δικαιοσύνης, μεροληψία, «το δίκαιο του ισχυροτέρου».

Λεξιλόγιο

σχετικό με τα κείμενα της ενότητας

► Προσπαθήστε να συσχετίσετε τις παρακάτω ομάδες λέξεων με τα κείμενα που διαβάσατε προηγουμένως.

- αναφέρω, γνωστοποιώ, πληροφορώ, παρέχω πληροφορίες, ενημερώνω, καθιστώ κάποιον ενήμερο, κατατοπίζω, κοινοποιώ, φέρω στη δημοσιότητα, διακηρύσσω, αποκαλύπτω, αναφορά, ενημέρωση, διάγγελμα, ανακοίνωση, γνωστοποίηση, υπόμνημα, εγκύκλιος, ειδοποιητήριο.

- εντοπίζω, ορίζω, καθορίζω, διαγράφω τα όρια, προσδιορίζω, διακρίνω, αντιλαμβάνομαι, ξεχωρίζω, επισημαίνω, παρατηρώ, βλέπω, εξετάζω, περιεργάζομαι, κοιτάζω, ρίχνω ένα βλέμμα, συσχετίζω, συνδυάζω, αλληλεξαρτώ, συγκρίνω, αντιπαραθέτω, αντιπαραβάλλω, προσέχω, προσηλώνομαι, παρακολουθώ, παραφυλάγω, αποσπάται η προσοχή μου, διασπάται -, χαλαρώνεται -, αφαιρούμαι, αποξεχνιέμαι.
- ατύχημα, δυστύχημα, τραγικό συμβάν, δράμα, τραγωδία, θλιβερό συμβάν, συγκλονιστικό -, συνταρακτικό -, τραγικό -, αναπότρεπτο -, καταστροφικό-, κάκωση, σωματική κάκωση, σωματική βλάβη, προσκρούω, χτυπώ, συγκρούομαι, τρακάρω, μετακίνηση, μετατόπιση, προώθηση, οπισθοδρόμηση, επιταχυνόμενη κίνηση, επιβραδυνόμενη -, ταχεία -, πυρετώδης -, μεταφέρω, διακομίζω, κουβαλώ, φέρω, μεταφέρομαι, μεταβιβάζομαι, διακομίζομαι, παραπέμπω, συνοδεύω, «υπό συνοδείαν», με συνοδεία, (με συντροφιά).
- διοργανώνω, καταρτίζω πρόγραμμα, καταστρώνω -, προγραμματίζω, εφαρμόζω, συγκροτώ, συστηματοποιώ, εργάζομαι μεθοδικά, αποσυνθέτω, εξαρθρώνω, εργάζομαι ερασιτεχνικά, - απρογραμμάτιστα, - τσαπατσούλικά, αξιολογώ, εκτιμώ, ζυγίζω, ζυγιάζω, λογαριάζω, υποτιμώ, παραγνωρίζω, υπερτιμώ.
- νουθετώ, συμβουλεύω, δίνω συμβουλή, παρέχω -, συνιστώ, κάνω συστάσεις, νουθεσία, παραίνεση, σύσταση, συμβουλή.

- (υ)βρίζω, θίγω, προσβάλλω, πειράζω, προσβάλλω την τιμή, - την υπόληψη, πληγώνω, ψάλλω/σύρω τα «εξ αμάξης», σέρνω όσα σέρνει η σκούπα.
- κατηγορώ, μέμφομαι, διατυπώνω κατηγορία, απαγγέλλω -, ψέγω, καταγγέλλω, εκτοξεύω κατηγορίες, καταμαρτυρώ, ενοχοποιώ.
- τιμωρώ, καταδικάζω, επιβάλλω ποινή, σωφρονίζω, παραδειγματίζω, δίνω ένα μάθημα, βάζω γνώση,
- παρανομία, αδίκημα, πταίσμα, αδίκημα «εξ αμελείας», - «εκ προθέσεως», επιλήψιμη πράξη, αξιόποινη -, κλοπή, κλεψιά, κατακλέβω, ληστεύω, γδέρνω, ξαφρίζω, σουφρώνω.

● 1. Με τα ρήματα **κοινοποιώ, ενημερώνω, φέρω στη δημοσιότητα** να σχηματίσετε φράσεις που να δηλώνουν την ακριβή σημασία των λέξεων.

▶ 2. Έχοντας υπόψη τους ακόλουθους ορισμούς των λέξεων **εγκύκλιος, κοινοποίηση, υπόμνημα, διάγγελμα**, να σχηματίσετε φράσεις συνδυάζοντας τις λέξεις αυτές (ΟΣ-αντικείμενα): με τα κατάλληλα ρήματα, με ΟΣ-υποκείμενα και με εμπρόθετους προσδιορισμούς από τον ακόλουθο πίνακα.

ΟΣ – Υποκείμενα	Ρήματα	ΟΣ – Αντικείμενα	Επιρρηματικά σύνολα
Ο υπουργός	έστειλε	διάγγελμα	προς όλα τα σχολεία
Ο πρωθυπουργός	υπέβαλε	κοινοποίηση	προς το Υπουργείο Εργασίας
Η συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων που εκλέχτηκε πρόσφατα	κοινοποίησε	εγκύκλιο	προς τον ελληνικό λαό
Ο δικαστικός υπάλληλος	επέδωσε	υπόμνημα	αγωγής εξώσεως στον ένοικο του διαμερίσματος

- **εγκύκλιος:** (διαταγή, οδηγία, αναγγελία κτλ.) που κοινοποιείται συγχρόνως σε πολλές αρχές ή πρόσωπα.
- **κοινοποίηση:** επίδοση δημοσίου εγγράφου ή δικογράφου*.

---

*Δικόγραφο: δικαστικό έγγραφο

- **υπόμνημα:** έγγραφη έκθεση σχετικά με κάποια υπόθεση. Στη νομική ορολογία είναι το έγγραφο από το οποίο διαπιστώνεται ότι κάποια πράξη έγινε στο παρελθόν.
- **διάγγελμα:** προκήρυξη που εκδίδεται από τον ανώτατο άρχοντα ή την κυβέρνηση μιας χώρας, καθώς και από τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων ή άλλων οργανώσεων, και το οποίο απευθύνεται προς το σύνολο του λαού και του γνωστοποιεί διαταγές, αποφάσεις κτλ. για ζητήματα μεγάλου ενδιαφέροντος.

- ▶ 3. προώθηση, οπισθοδρόμηση: να σχηματίσετε φράσεις με τις λέξεις στην κυριολεκτική (δηλωτική) και στη μεταφορική (συνυποδηλωτική) σημασία τους.
- ▶ 4. Να επιλέξετε τις κατάλληλες λέξεις από το παρακάτω λεξιλόγιο και να συμπληρώσετε τα κενά στο κείμενο που ακολουθεί:

αδίκημα, εκδίκηση, ποινή, παραδειγματισμός, ενεργεί, αποτρέπεται, σωφρονισμός, επισείεται, δράστη, συνειρμός, αποτρεπτικά, αζιόποινες, αναθεωρούν, ποινική.

... Από διάφορες πλευρές (λ.χ. από την Αγγλία, την Ιταλία) ακούονταν διαμαρτυρίες για την κακή κατάσταση των φυλακών και την απάνθρωπη μεταχείριση των κρατουμένων. Ο Ιταλός Τσέζαρε Μπεκαρία (CESARE BECCARIA) δημοσίευσε στο Μιλάνο ένα «Δοκίμιο περί Εγκλημάτων και Ποινών» και διατύπωσε τρεις θεμελιακές αρχές για το νόημα της ποινής και της απονομής δικαιοσύνης. Υποστήριξε ότι:

(1) Σκοπός της ποινής δεν είναι η..... αλλά ο ..... εκείνου που διέπραξε ..... και ο ..... των άλλων· άρα, σωστό είναι να επιλέγεται όχι η πιο εξοντωτική..... αλλά εκείνη που θα έχει το διαρκέστερο αποτέλεσμα στη σκέψη και στη βούληση του ..... και των άλλων.

(2) Η δικαιοσύνη πρέπει να ..... άμεσα, σύντομα· γιατί όσο πιο σύντομα έλθει η ποινή τόσο πιο στενός θα είναι ο ..... των δύο (αδικήματος - ποινής) στη σκέψη όλων, ώστε να αποφεύγουν ..... πράξεις.

(3) Το αδίκημα ..... πιο αποτελεσματικά μάλλον όταν υπάρχει η βεβαιότητα κάποιας ποινής παρά όταν ..... η αυστηρότητα αβέβαιης τιμωρίας· η βεβαιότητα μιας μικρής ποινής ενεργεί ..... πιο πολύ από μια μεγάλη ποινή που θεωρείται πιθανή μόνο. Σε πολλές χώρες άρχισαν να ..... την..... νομοθεσία προς το ανθρωπινότερο (βελτίωση όρων ζωής στις φυλακές, ελαφρότερες ποινές κτλ.)

Θέματα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας,
Γ' Λυκείου, τ. Α', σ. 19

► 5. Σε ένα σύντομο κείμενο, 200-250 λέξεων να διατυπώσετε τις προσωπικές σας απόψεις για το νόημα της ποινής και ειδικά για τις ποινές που επιβάλλονται στο σχολείο, καθώς και στους ανηλίκους από τα αρμόδια δικαστήρια (δικαστήρια ανηλίκων). Διαβάστε και το σχετικό κεφ. ΙΓ΄ από τον Πρωταγόρα που αναφέρεται στο νόημα της ποινής. Φροντίστε να αξιοποιήσετε το προηγούμενο λεξιλόγιο.

● 6. Σχηματίστε φράσεις με τρεις από τις παρακάτω λέξεις. Πώς θα αποδίδατε το νόημα των φράσεων αυτών χρησιμοποιώντας πιο επίσημο ύφος; Δείτε και το παράδειγμα:

- Ο συνεταίρος του με διάφορες κομπίνες τον έγδερνε συστηματικά. Ο συνεταίρος του απομυζούσε συστηματικά το κεφάλαιο της εταιρείας.

γδέρνω (μτφ), ξαφρίζω, εργάζομαι τσαπατσούλικά, ξεχαρβαλώνω, συμβουλεύω/ορμηνεύω, ζυγιάζω, αστόχαστος, φροντίδα.

● 7. Να αντικαταστήσετε τις ακόλουθες ιδιωματικές φράσεις με μια ισοδύναμη λέξη/έκφραση και να τις εντάξετε στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο:

- «του έσυρα/του έψαλλα τα εξ αμάξης»
- μου έσυρε «όσα σέρνει η σκούπα»
- «του βάζω γνώση»
- «τα προς το ζην»
- «θέλω σώνει και καλά»
- «του δίνω ένα μάθημα

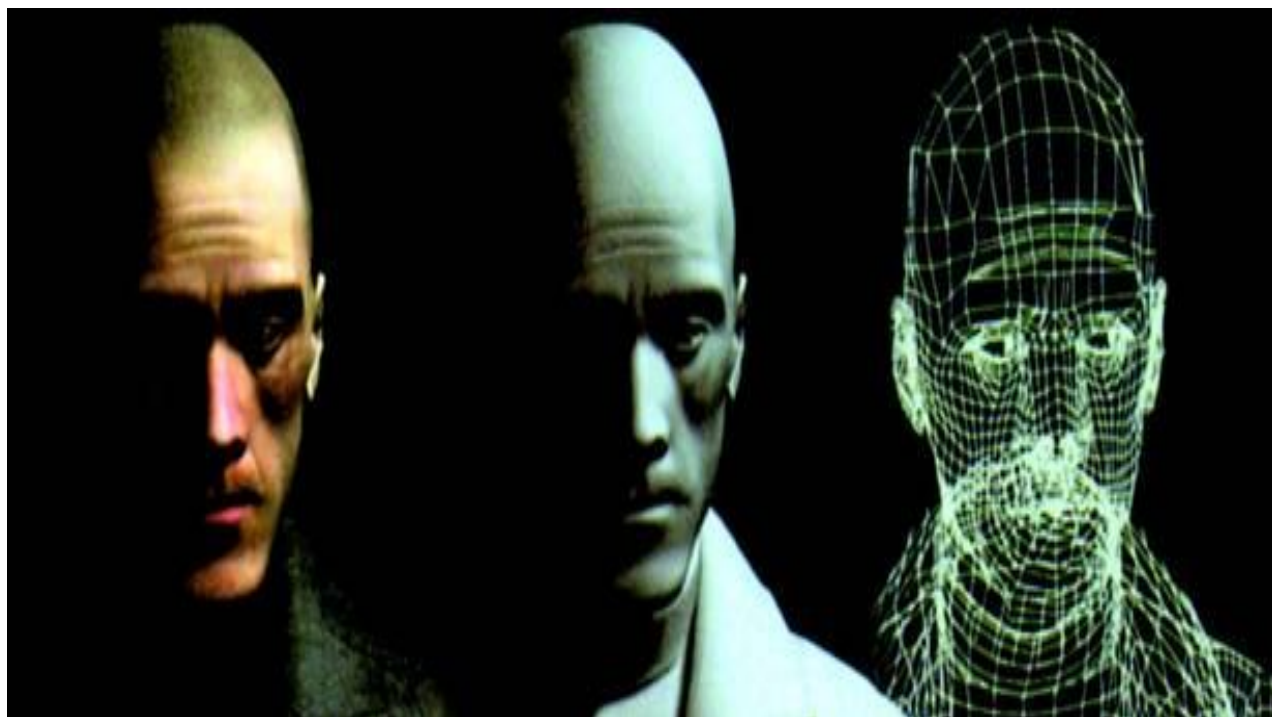
● 8. Με τα ουσιαστικά κλοπή, ληστεία, κατάχρηση, οικειοποίηση ή τα αντίστοιχα ρήματα να σχηματίσετε φράσεις που να δηλώνουν την ακριβή σημασία των λέξεων.

4. Ποιος αφηγείται;

■ Στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων συνήθως είναι φανερό ποιος αφηγείται. Σε μια μαρτυρική κατάθεση π.χ. ο αφηγητής είναι το ίδιο πρόσωπο που καταθέτει προφορικά ή γραπτά τη μαρτυρία του. Στην περίπτωση της λογοτεχνίας όμως τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Ο αφηγητής και ο συγγραφέας είναι δύο διαφορετικά πρόσωπα που δεν πρέπει να συγχέονται. Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο με αληθινή ζωή· υπάρχει έξω από το κείμενο. Αντίθετα, ο αφηγητής είναι ένα πρόσωπο του κειμένου που υπάρχει μόνο μέσα στο πλαίσιο του πλασματικού λόγου, είναι δηλαδή ένα κατασκευάσμα από λέξεις. Φυσικά, αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα μπορεί να υπάρχουν στον αφηγητή, όπως εξάλλου και σε όλα τα πρόσωπα του έργου.

Και στις δύο περιπτώσεις πάντως μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους αφηγητή, ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής του στα γεγονότα που αφηγείται: α) ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας, π.χ. ο αφηγητής σε μια αυτοβιογραφία ή σε απομνημονεύματα, οπότε στο κείμενο επικρατεί το πρώτο ρηματικό πρόσωπο, και β) ο αφηγητής δε μετέχει καθόλου στα γεγονότα, π.χ. ο ιστορικός, ο δημοσιογράφος, ο αφηγητής στο ιστορικό μυθιστόρημα κτλ., οπότε επικρατεί συνήθως το τρίτο ρηματικό πρόσωπο.

● Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από λογοτεχνικό κείμενο και προσπαθήστε να αντλήσετε στοιχεία για τον αφηγητή.

... Βγήκα το πρωί να πάω στην τράπεζα και είδα ένα γάτο εκεί στη γωνία. Δεν νομίζω ότι ήταν χτυπημένος, δεν φαινόταν αιμάτα, πάντως ξεψυχούσε. Σκέφτηκα να ζητήσω κάποιον, να του κάνει μια ένεση, όπως γίνεται στην Ευρώπη. Στην Αγγλία όπου πατάνε μια ένεση στα ζώα και τα λυτρώνουν. Ήταν φοβερό, αυτή η ατέλειωτη διαδικασία. Μετά πήγα στην τράπεζα και ξαναγύρισα, γιατί φυσικό είχα όλη την ώρα το γάτο στο νου μου. Είχα πάρα πολύ ενοχληθεί. Ήταν περίεργο, ξεψυχούσε και είχε ανοίξει το στόμα και έβαζε τα πόδια μπροστά στα μάτια του. Είχαν μαζευτεί μερικά παιδιά γύρω και φώναζαν, ανοιχτά τα μάτια του ανοιχτά τα μάτια του. Τους λέω αφήστε τον ήσυχο, μην τον ενοχλείτε αυτόν το γάτο. Γιατί βέβαια δεν μπορούσαν να καταλάβουν ότι δεν το έκανε από κέφι. Ευτυχώς μετά πέθανε. Έφυγα και συνέχεια ως το μεσημέρι με ενοχλούσε αυτή η εικόνα. Ήθελα να τον πάρω στην αγκαλιά εκείνη την ώρα, σα να τον νανουρίζω, αλλά δε γινότανε. Δεν είχα το κουράγιο. Ήμουνα σε τέτοια

ψυχική κατάσταση που δεν θα μπορούσα ούτε να τον σηκώσω, θα σωριαζόμουν στη μέση του δρόμου και θα γινόμουν ρεζίλι, θα άρχιζα να κλαίω πάνω στο γάτο, που όλος ο δρόμος θα σταματούσε και θα έλεγε ότι είμαι τρελή. Οπότε, όπως είναι εκεί η γειτονιά, πώς να τους εξηγούσα ότι είμαι λίγο τρελή. Αυτά δεν είναι ευαισθησίες, είναι νευρώσεις. Σ' αυτό τον ωκεανό που ζούμε, από ενθύμια, από φωτογραφίες και τα λοιπά, όλα αυτά άμα κουνηθούν είναι άσχημα. Ίσως είναι ζήτημα ηλικίας....

Θανάση Βαλτινού, Μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο,
εκδ. Στιγμή, Αθήνα 1985, σελ. 19-21

5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση

■ Σε μια αφήγηση δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλα τα γεγονότα που συνέβησαν. Αναγκαστικά γίνεται μία επιλογή γεγονότων, όπως στην περιγραφή γίνεται επιλογή λεπτομερειών. Η επιλογή αυτή εξαρτάται από την οπτική γωνία του προσώπου που κάνει την αφήγηση, δηλαδή είναι ανάλογη με τη γνώση του για τα γεγονότα (άμεση ή έμμεση), τη συναισθηματική του φόρτιση, τον τρόπο που σκέφτεται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει κτλ.

**Πίνακας του
Paul Zwolak**

- Διαβάστε τα παρακάτω κείμενα και δείτε πώς παρουσιάζεται το ίδιο περιστατικό από διαφορετική οπτική γωνία (της καθηγήτριας και των μαθητών).
- Πώς γίνεται η ιεράρχηση των πληροφοριών στο κάθε κείμενο; Ειδικότερα, ποια πληροφορία, σημαντική για την όλη εξέλιξη της υποθέσεως, παραλείπεται στην αναφορά του περιστατικού από την καθηγήτρια, ενώ προβάλλεται στην αναφορά των μαθητών;
  - Ποια σχόλια εντοπίζετε στην κάθε αφήγηση και ποιο σκοπό εξυπηρετούν;
  - Ποιος είναι ο τόνος (νηφάλιος, επιθετικός) της αφήγησης κάθε φορά;

Προς
τον κ. Γυμνασιάρχη του - Γυμνασίου Θεσ/νίκης
Ενταύθα

Αναφορά
της καθηγητριάς
του - Γυμνασίου
Θεσ/νίκης.....

.....

.....

Κλάδου Α2
σχετική
με επεισόδιο που
συνέβη στο Β2 τμήμα
Θεσ/νίκη, 2/4/1980

Την τελευταία (6η) ώρα του
χτεσινού προγράμματος είχα
μάθημα στο Β2 τμήμα, η
αίθουσα του οποίου βρί-
σκεται στο 2ο όροφο.

Όταν χτύπησε το
κουδούνι, ανέβηκα στο 2ο
όροφο και κατευθύνθηκα
προς την τάξη. Τα υπόλοιπα
τμήματα του 2ου ορόφου
είχαν σχολάσει και ήταν
αναμμένα τα φώτα μόνο του
διαδρόμου και της αίθουσας
όπου είχα μάθημα. Επικρα-
τούσε απόλυτη ησυχία,
γεγονός που με παραξένευε
όσο πλησίαζα προς την
αίθουσα Β2, γιατί πρόκειται
για άτακτο τμήμα. Μπήκα
στην αίθουσα. Ήταν άδεια.
Σκέφτηκα ότι θα έκαναν
ομαδική αποχή. Έσβησα το
φως και συγχυσμένη κατέβη-
κα στον 1ο όροφο και κατευ-
θυνόμουν προς το γραφείο
σας, για να σας αναφέρω το
περιστατικό. Λίγο πριν
φτάσω στο γραφείο σας,
συνάντησα τον επιστάτη και
του διηγήθηκα τι έγινε.

**Αποφασίσαμε να ανεβούμε
πάλι στο 2^ο όροφο να ρίξουμε
μια ματιά. Είδα μ' έκπληξη
από μακριά το φως της
αίθουσας του Β2 τμήματος
αναμμένο, ενώ εγώ το είχα
σβήσει. Η ησυχία ήταν πάλι
απόλυτη. Μπήκαμε με τον
επιστάτη στην αίθουσα και
όλοι οι μαθητές ήταν εκεί
καθισμένοι φρόνιμα φρόνιμα
στα θρανία τους. Τους
ρώτησα πού ήταν πριν και τι
είναι αυτά που κάνουν. Τότε
σηκώνεται ο Γ. Π. και με προ-
σποιητή απορία μου είπε:
«Εμείς εδώ ήμασταν. Σας
είδαμε μάλιστα που μπήκατε
πριν, μας κοιτάξατε, σβήσατε
το φως και φύγατε».**

**Επειδή θεωρώ τη
συμπεριφορά τους απará-
δεκτη και προσβλητική κι
επειδή ο Γ. Π. συμπεριφέρ-
θηκε κι άλλες φορές με πα-
ρόμοιο τρόπο, ζητώ από σας
να συγκαλέσετε σε
συνεδρίαση το Σύλλογο των
Καθηγητών, για να επιληφθεί
του θέματος.**

Η καθηγήτρια

(υπογραφή)

Κε Γυμνασιάρχη,

Σχετικά με το χτεσινό επεισόδιο πρέπει να πούμε ότι δεν είχαμε σκοπό ούτε να προσβάλουμε την καθηγήτρια ούτε να χάσουμε το μάθημα. Επειδή ήταν Πρωταπριλιά και συνηθίζεται στα σχολεία να κάνουν οι μαθητές κάποια αστεία, σκεφτήκαμε να φύγουμε από την αίθουσα μόνο για λίγο. Πήγαμε στη διπλανή αίθουσα και κάναμε ησυχία. Η καθηγήτρια μπήκε στην αίθουσα μας, δε μας βρήκε και έφυγε. Τότε γυρίσαμε γρήγορα γρήγορα, ανάψαμε το φως και καθίσαμε στα θρανία μας. Αποφασίσαμε να πάει ο Γ. Π. να φωνάξει την καθηγήτρια και να της πει ότι κάναμε ένα πρωταπριλιάτικο αστείο. Πριν να προλάβουμε όμως, εμφανίστηκε η καθηγήτριά μας και μας ρώτησε πού είχαμε πάει. Τότε ο Γ. Π. που έχει χιούμορ της απάντησε αυτό που σας ανέφερε η καθηγήτρια. Εκείνη όμως θύμωσε. Εμείς προσπαθήσαμε να της εξηγήσουμε ότι ήταν απλώς ένα πρωταπριλιάτικο αστείο και της ζητήσαμε συγγνώμη που άθελα μας τη στενοχωρήσαμε. Η καθηγήτρια όμως δε δέχτηκε τις δικαιολογίες και τη μεταμέλειά μας.

Λυπούμαστε πολύ που το αστείο μας έγινε αιτία να στεναχωρηθεί, αλλά σας επαναλαμβάνουμε ότι δεν είχαμε την πρόθεση να την προσβάλουμε.

Ο πρόεδρος του Β₂

Δραματοποίηση

► Εργαστείτε σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και προσπαθήστε να επινοήσετε σε 10' μια φανταστική ιστορία κλοπής, στην οποία ο δράστης τελικά συλλαμβάνεται και δικάζεται. Σκηνοθετήστε την υπόθεση καθορίζοντας τα αίτια/κίνητρα που

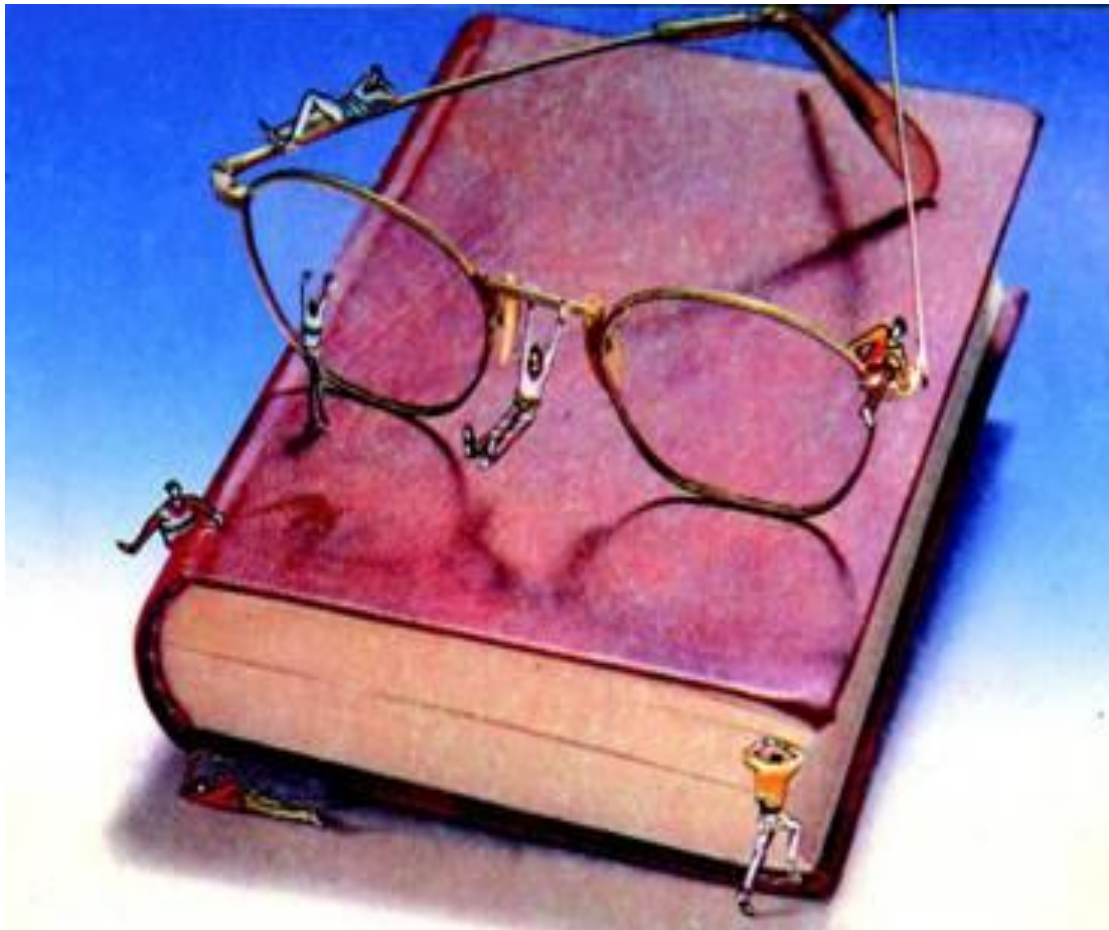
οδήγησαν το δράστη στην κλοπή, τις συνθήκες της σύλληψης του, τη στάση του θύματος και του αυτόπτη μάρτυρα, και την απόφαση του δικαστή. Παρουσιάστε την ιστορία σας αυτοσχεδιάζοντας, αφού κάνετε την κατανομή των ρόλων: δράστης, θύμα, αυτόπτης μάρτυρας, δικαστής.

► Εργαστείτε τώρα για να γράψετε τρεις ξεχωριστές αφηγήσεις που υποτίθεται ότι είναι οι γραπτές καταθέσεις: α) του δράστη, β) του θύματος, γ) του αυτόπτη μάρτυρα. Προσέξτε ότι το κάθε πρόσωπο παρουσιάζει την υπόθεση από τη δική του οπτική γωνία και επομένως επιλέγει και προβάλλει τα γεγονότα ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει (συμφέρον, αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων), τη συναισθηματική του φόρτιση, και γενικότερα την προσωπική του στάση απέναντι στη συγκεκριμένη υπόθεση.

Φροντίστε ακόμη να αξιοποιήσετε το παρακάτω λεξιλόγιο:

τυχαία, συμπτωματικά,
έχω τη γνώμη, - την υπόνοια, - την υποψία,
νομίζω, θεωρώ, πιστεύω, πρεσβεύω,
φαντάζομαι,
παρανομία, αδίκημα, παράβαση του νόμου,
αξιόποινη -, επιλήψιμη -, κολάσιμη πράξη
μηνύω, κατηγορώ, διατυπώνω κατηγορία,
καταγγέλλω, ψέγω,
καταμαρτυρώ, ενοχοποιώ, ζητώ την τιμωρία,
ποινή, τιμωρία, κολασμός, κύρωση, καταδίκη,
σωφρονισμός, τιμωρία/ ποινή
- ελαφρή, - αυστηρή, - παραδειγματική, σκληρή,
- άμεση
ανακαλύπτομαι, συλλαμβάνομαι,
πιάνομαι επ' αυτοφώρω,

κλοπή, σφετερισμός, οικειοποίηση, κατάχρηση,
υπεξαίρεση,
ληστεία, ιδιοποιούμαι, οικειοποιούμαι,
ανάγκη μεγάλη, - εξαιρετική, - επιτακτική, -
επείγουσα, - σκληρή, αμείλικτη -, άμεση -, χρεία,
βιοτικές ανάγκες, τα αναγκαία, τα απολύτως
αναγκαία, τα προς το ζην, πόροι,
ζητώ, αιτώ, επιζητώ, επιδιώκω, απαιτώ,
επιθυμώ.

● Το παρακάτω κείμενο είναι μια δημοσιογραφική είδηση που σκοπό έχει να παρουσιάσει την «καταναλωτική υστερία» των Αθηναίων, όταν έγινε γνωστό το πυρηνικό ατύχημα του Τσερνομπίλ.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ, 7 – Πρωτοφανής καταναλωτική υστερία κατέλαβε τους Αθηναίους προκειμένου να προμηθευτούν γαλακτοκομικά προϊόντα, εμφιαλωμένο νερό και τρόφιμα, που είχαν παραχθεί πριν από το Πάσχα. Η αναταραχή που επικράτησε ήταν τόση, ώστε χρησιμοποιήθηκε και αστυνομική δύναμη, για να καθησυχάσει τους πανικόβλητους πολίτες.

Από τις 6 το πρωί ατέλειωτες ουρές καταναλωτών είχαν παραταχθεί έξω από τα «σούπερ μάρκετ». Είχαν φέρει ακόμα και φορηγάκια κι ό,τι μεταφορικό μέσο διέθεταν για να φορτώνουν τις προμήθειες!

Όταν στις 8 άνοιξαν οι πόρτες, τα πλήθη έκαναν κυριολεκτικά έφοδο και μέσα σε λίγα λεπτά άδειασαν τα ράφια με παστεριωμένο και κονσερβοποιημένο γάλα και εμφιαλωμένο νερό, δυσπιστώντας, όπως φαίνεται, στις δηλώσεις των αρμοδίων ότι το γάλα που εισάγεται ελέγχεται δειγματοληπτικά, και δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος από το νερό της εταιρείας ύδρευσης. Άλλοι αγόραζαν κονσέρβες με κηπευτικά και κομπόστες, τυριά, βούτυρα και κατεψυγμένα λαχανικά.

Ο συνωστισμός και η αναταραχή που δημιουργήθηκε ήταν τέτοια, που σε ορισμένα «σούπερ μάρκετ» δόθηκε εντολή να κλείσουν οι πόρτες! Σημειώθηκαν και μικροεπεισόδια μεταξύ καταναλωτών για την προτεραιότητα στην «ουρά» και μεταξύ καταναλωτών και υπευθύνων των «σούπερ μάρκετ».

Σε λίγες ώρες είχαν εξαντληθεί τα αποθέματα στα ράφια και τις αποθήκες των «σούπερ μάρκετ». Στις 11.30 το

πρωί δεν υπήρχε ούτε ένα κουτί με γάλα σε κανένα «σούπερ μάρκετ» της Αθήνας!

Στο μεταξύ έφτασαν φορτηγά με τα αποθέματα από κεντρικές αποθήκες των πολυκαταστημάτων τα οποία περικύκλωσαν οι αγοραστές και άρχισαν να κατεβάζουν με τις κούτες τα γάλατα και τα νερά και να τα φορτώνουν. Σ' ένα «σούπερ μάρκετ» βιαστικός αγοραστής έπεσε πάνω στην εξωτερική τζαμαρία του «σούπερ - μάρκετ», με αποτέλεσμα εκείνη να γίνει θρύψαλα, χωρίς, ευτυχώς, ο ίδιος να τραυματιστεί.

Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά ο ιδιοκτήτης των γνωστών «σούπερ μάρκετ» Σ..., σημειώθηκε σ' όλα τα υποκαταστήματα πρωτοφανής κίνηση, εξαπλάσια απ' ό,τι συνήθως.

– Είναι αδικαιολόγητη αυτή η υστερία, τόνισε, αφού τα τρόφιμα που υπάρχουν στις αποθήκες κι αυτά που περιμένουμε να εκτελωνιστούν επαρκούν τουλάχιστον για ένα τρίμηνο.

Η ίδια κατάσταση επικράτησε και στα καταστήματα γαλακτοκομικών προϊόντων. Μέχρι το μεσημέρι είχαν πουληθεί όλα τα αποθέματα των ψυγείων σε νωπό γάλα, βούτυρο, τυριά και γιαούρτια παραγωγής των τελευταίων ημερών πριν από το Πάσχα. Οι πωλήσεις των προϊόντων αυτών σημείωσαν κατακόρυφη άνοδο, που έφτασε σε ορισμένες περιπτώσεις το 90% στο κέντρο της Αθήνας.

Αντίθετα, στην κεντρική λαχαναγορά η κίνηση ήταν ελάχιστη. Οι μικρές ποσότητες φρούτων και λαχανικών παρέμειναν απούλητες. Οι καταναλωτές περιδιάβαιναν τους πάγκους δύσπιστοι και διστακτικοί και δεν αγόραζαν, παρόλο που σε μερικά προϊόντα υπήρχαν ταμπέλες που έγραφαν ότι συλλέχθηκαν πριν από το Πάσχα. Για πρώτη φορά εξάλλου, έπειτα από πολλά χρόνια δεν υπήρχαν στην Αθήνα πλανόδιοι οπωροπώλες.

Πώς θα αφηγούνταν στην οικογένεια του την επίσκεψη του στο σούπερ μάρκετ ο βιαστικός αγοραστής που έπεσε πάνω στην τζαμαρία; Σ' αυτή την περίπτωση να πάρετε βέβαια υπόψη σας ότι το συγκεκριμένο γεγονός, που αποτελεί μια μόνο λεπτομέρεια της «καταναλωτικής υστερίας» στο δημοσιογραφικό κείμενο, θα προβληθεί ως κεντρικό γεγονός, επειδή η ιεράρχηση των γεγονότων γίνεται από διαφορετική οπτική γωνία (του δημοσιογράφου στην πρώτη περίπτωση και του παθόντα αγοραστή στη δεύτερη) και με διαφορετικό σκοπό.

► Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ηρόδοτος αφηγείται ένα περιστατικό από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

87. Για τους άλλους, τούτους ή εκείνους, δεν μπορώ να πω με ακρίβεια πώς αγωνίζονταν ο καθένας από τους βαρβάρους ή τους Έλληνες. Με την Αρτεμισία όμως έγινε τούτο, που έκανε να την εκτιμήσει ακόμα περισσότερο ο βασιλιάς. Όταν η παράταξη του βασιλιά έφτασε σε μεγάλη σύγχυση, αυτή την ώρα το πλοίο της Αρτεμισίας το κυνηγούσε ένα αττικό. Μην μπορώντας να ξεφύγει - γιατί μπροστά της ήταν άλλα φιλικά πλοία, ενώ η ίδια ήταν προς το μέρος των εχθρών - αποφάσισε να κάνει το εξής που το έκανε και της βγήκε σε καλό: καθώς την κυνηγούσε το αττικό πλοίο, εμβολίζει ορμητικά ένα φιλικό πλοίο καλυνδίτικο, που ήταν μέσα κι ο βασιλιάς των Καλυνδίων Δαμασίθυμος. Είχε φιλονικήσει μαζί του, όταν ήταν στον Ελλήσποντο; Δεν μπορώ να πω. Ούτε αν έπραξε έτσι από προμελέτη ούτε αν ήταν συγκυρία που βρέθηκε το πλοίο κατά τύχη μπροστά της. Κι όταν το εμβόλισε και το βούλιαξε, με την καλή της τύχη πέτυχε διπλό κέρδος- ο τριήραρχος του αθηναϊκού πλοίου, επειδή την είδε να εμβολίζει το πλοίο με βαρβάρους, νομίζοντας πως το πλοίο της Αρτεμισίας ήταν ελληνικό ή πλοίο που αυτομόλησε από τους βαρβάρους και τώρα τους χτυπούσε, την παράτησε και στράφηκε σ' άλλα.

88. Με τέτοιο τρόπο από το ένα μέρος της έτυχε να μπορέσει να διαφύγει και να μη χαθεί κι από το άλλο έγινε μ' αυτήν τούτο· ενώ προξένησε ζημία, από αυτή τη ζημία κέρδισε μεγαλύτερη εκτίμηση από τον Ξέρξη. Λένε δηλαδή ότι ο βασιλιάς που κοίταζε πρόσεξε το πλοίο που έκανε τον εμβολισμό και κάποιος από τους

παρόντες του είπε· Κύριε, βλέπεις πόσο σπουδαία αγωνίζεται η Αρτεμισία, ώστε βούλιαξε κι εχθρικό πλοίο; Ο βασιλιάς ρώτησε αν το κατόρθωμα ήταν αληθινά της Αρτεμισίας κι αυτοί του το βεβαίωσαν, επειδή ήξεραν πολύ καλά το σήμα του πλοίου της και ότι το πλοίο που βυθίστηκε ήταν εχθρικό. Και όλα τα άλλα, όπως είπαμε, της βγήκαν σε καλό, καθώς επίσης και το ότι από το καλυνδίτικο πλοίο δε σώθηκε κανένας, για να την κατηγορήσει. Όταν τ' άκουσε αυτά ο Ξέρξης, λένε πως είπε· «Οι άντρες μου έγιναν γυναίκες και οι γυναίκες άντρες». Αυτά λένε πως είπε ο Ξέρξης.

Ηροδότου Ιστορία,
μετάφραση Ιγν. Σακαλή,
Α' γυμνασίου, βιβλ. Η',
παράγρ. 87-88, σ. 151-152

Προσπαθήστε να αποδώσετε το ίδιο περιστατικό με αφηγητή α) την Αρτεμισία, β) τον Ξέρξη και γ) έναν απλό ναύτη του καλυνδίτικου πλοίου, ο οποίος υποτίθεται ότι σώθηκε.

● Διαβάστε την παρακάτω αφήγηση - μαρτυρία για τις περιπέτειες των προσφύγων από τη Μικρά Ασία και προσέξτε τη δύναμη που έχει η αφήγηση, όταν στηρίζεται στα βιώματα του αφηγητή. Αν έχετε κι εσείς κάποια συγκλονιστική εμπειρία, καταθέστε τη μαρτυρία σας στην τάξη.

Όλη τη νύχτα ακούαμε το κανόνι και το κακό που έπεφτε. Εκεί ήρθε κι ένας από τα Βουρλά.

- Τι είδες, Μάρκο, στα Βουρλά;**
- Τι να δω, φωτιά και μαχαίρι.**

Το πρωί παίρνουμε το δρόμο για τ' Αλάτσατα. Εγώ είχα την κόρη κρεμασμένη στην πλάτη κι ένα μποξά στο χέρι· η συχωρεμένη η μαμά μου κουβάλησε μια στάμνα νερό για τα παιδιά.

Το βράδυ μείναμε στ' Αλάτσατα, σ' ένα συγγενή μας. Όλη νύχτα κι εκεί το κανόνι δε σταμάτησε. Το πρωί περνούσανε στρατιώτες, μας είπανε πως οι Τούρκοι φθάσανε στο Πυργί. Τα μαζέψαμε κι από τ' Αλάτσατα και πήγαμε στα Λίτζια, στου Βίτελ τα λουτρά· εκεί είχε καΐκια πολλά.

Μπήκαμε σ' ένα καΐκι και λίγοι χωριανοί, και βγήκαμε στη Χίο. Στην αρχή μείναμε στο λιμάνι. Χάμω στα χώματα κοιμόμαστε. Μια μέρα ο άντρας μου μου λέει: «Μαρία, να σηκωθούμε να φύγουμε, βλέπω τους αξιωματικούς χωρίς εξαρτήσεις, φοβάμαι μη γίνει κανένα κίνημα».

Νύχτα μας εσήκωσε. Παίρνουμε πάλι τα έχοντα μας στον ώμο και τραβούμε νότια και πάμε σ' ένα περιβόλι. Ο νοικοκύρης μάς διώχνει, φοβήθηκε μη φάμε τα μανταρίνια. Πάμε σ' ένα ελαιώνα. Μας διώχνουν κι από κει. Εμείς δε φύγαμε. Του λέει ο άντρας μου «εμείς είμαστε διωγμένοι, πού θες να πάμε; Κάναμε σπιτάκια με τσι πέτρες, σαν να παιδιά, και κάτσαμε. Πήγαμε σ' ένα σπίτι, κάτω από τα σκαλοπάτια. Το πρωί, ανοίγει ο νοικοκύρης την πόρτα, μας βλέπει, την ξανακλείνει. Σε λιγάκι ξαναβγαίνει, κρατούσε τρεις φέτες ψωμί και τυρί για τα παιδιά. «Εμείς» του είπαμε «ήρθαμε για να προφυλαχτούμε, δεν ήρθαμε για ελεημοσύνη».

Ένα μήνα μείναμε στη Χίο, ούτε παράθυρο ούτε πόρτα χιώτικη είδαμε ανοιχτή.

Μετά σπάσαμε μια αποθήκη και πήγαμε και καθίσαμε. Από κει δα ξεκινήσαμε και φύγαμε. Πρώτη του Σεπτέμβρη πήγαμε στη Χίο, δύο του Οκτώβρη ήμαστε στην Κρήτη, στα Χανιά. Εκεί ήρθε ένας και μας πήρε να μαζέψουμε ελιές στην Παλιοχώρα. Ένα μερό-νυχτο και μια μέρα κάναμε, για να φθάσουμε. Ανάμεσα στα βουνά και στα λαγκάδια περπατούσαμε.

Σα φθάσαμε στο χωριό, ήθελε να μας βάλει σ' ένα κουμάσι να κοιμηθούμε. «Εγώ» του λέω «δεν μπαίνω μέσα, άμα ήθελα να μείνω αιχμάλωτη έμενα στη Μικρασία». Ήρθε μετά ο πρόεδρος της κοινότητας και μας έβαλε σ' ένα κελί. Εκεί ήτανε τα μεγάλα, ούτε στρώμα όμως, ούτε πάπλωμα είχαμε να πλαγιάσουμε.

Μαζεύτηκε ο κόσμος και μας κοίταζε περίεργα, σα

να ήμαστε άλλη φυλή.

- Ξέρετε ελληνικά; μας ρωτούσανε· είχατε εκκλησίες στον τόπο σας;

- Ευρωπαϊκά είναι ντυμένοι, λέγανε.

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Η' Έξοδος, τ. 1:Μαρτυρίες από τις επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικρασίας, επιμ. Φ. Δ. Αποστολόπουλου, Αθ. 1980, σ. 72-73

► Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από μαρτυρίες αγωνιστών της αντίστασης εναντίον των Γερμανών κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Προσπαθήστε να εντοπίσετε στοιχεία του προφορικού λόγου.

[...].

Απόγευμα τσ' ίδιας μέρας, επήρα μια αποστολή, να κατέβω χαμηλά προς το αεροδρόμιο, να κάνω μια αναγνώριση, να δω τι είναι περίπου. Επήρα και μια βέργα και τα ρούχα εκείνα. Τώρα έμοιαζα τσομπάνης αρειμάνιος, τη βέργα 'σα πίσω, αεράτος, κατέβηκα χαμηλά την πλαγιά, κύτταξα εδώ κι εκεί, πλησίασα καλά χαμηλά. Είδα κάτι ανθρώπους να σέρνουν τσ' αίγες των, σαν να' τανε ειρήνη, δηλαδή. Κίνηση μες στ' αεροδρόμιο. Τίποτα το πολύ ασυνήθιστο δηλαδή ή απροσδόκητο. Κάτι συρματοπλέγματα στ' ανατολικά. Αυτό χρειαζότανε ν' αντιληφθώ. Γύρισα, έδωσα αναφορά. Θυμάμαι μάλιστα σε μια πλάκα τους έκαμα κάτι σχέδια, τι είδα, τι είναι. Και το βράδυ, άμα σκοτείνιασε, δεν θυμάμαι καλά την ώρα, έγινε κάθοδος. Δώδεκα προς δεκατρείς του μηνός. Έγινε ένα πλησίασμα εκεί, αλλά τώρα υπήρχε ένα

πράμα απροσδόκητο. Αναρίθμητοι στρατιώτες κινούντανε μες στ' αεροδρόμιο. Βομβαρδισμός γινότανε από τη ΡΑΦ. Πυρσοί στον ουρανό, φωτισμός εδώ, προβολείς από κάτω, φωνές, κακό, σήματα, τουφεκιές. Αυτό να κρατά, να πούμε, ώρες ατελείωτες, ένα πράμα, αδύνατο να μπούμε μέσα. Αδύνατο να γίνει δηλαδή το εγχείρημα. Περιμέναμε τι θα πει ο Μπερζέ* «Πίσω». «Πίσω». Πίσω.

Την άλλη μέρα, όλη μέρα προσμονή και πάλι κατέβασμα δεκατρείς προς δεκατέσσερις. Η υπόθεση ήταν να χτυπηθεί το αεροδρόμιο δώδεκα προς δεκατρείς, να συνδυαστεί μ' ένα βομβαρδισμό, που έκανε. Γνωστός είναι στο Ηράκλειο ο βομβαρδισμός. Σκοτώθηκε και η μαθήτριά μου η Ανωγειανάκη. Σκοτώθηκε τσι Τρεις Καμάρες. Τέλος πάντων, την επόμενη νύχτα, η κατάσταση ήταν τελείως αλλιώς. Ηρεμία, καμιά περίπολος απ' εκεί, ένας σκύλος να υλακτεί πέρα-δώθε, τίποτα περισσότερο. Έγινε μια τομή σε κάτι συρματοπλέγματα, είσοδος. Όρθιοι μέσα, γιατί είχε και αποστάσεις, βέβαια, και ντογρού. Εσημειώθηκε ένα πολύ περίεργο, όπου μια περίπολος γερμανική ερχότανε αλλιώς, απ' τα δυτικά προς τ' ανατολικά, και «δεν πειράζει», όμως εκεί η δική τους φάλαγγα ελοξοδρόμησε και ερχόταν εδώ. «Δεν πειράζει». «Μα ήρθε κοντά». «Δεν πειράζει». Άρχισε να φωνάζει ένας Γερμανός αξιωματικός. «Δεν πειράζει». Επλησίασε, είχε κι ένα φανταράκι. Επήγε και το 'βαλε στη μούρη του Μπερζέ. «Δεν πειράζει».

---

*Γάλλος συμπολεμιστής των ανταρτών στην Κρήτη

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Ο Μπερζέ το έλεγε αυτό;

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Βέβαια!! «Δεν πειράζει!». Εθύμωσε ο Γερμανός αξιωματικός, φώναζε. «Δεν πειράζει!». Έφυγε προς τα δυτικά αυτός και προς τα ανατολικά ο Μπερζέ. Και κείνη τη στιγμή κερδίστηκε η μάχη, δηλαδή. Και μπορούσε να την κερδίσει μόνο ο Μπερζέ, νομίζω. Ο άνθρωπος, ο υπεράνθρωπος, ο οποίος δεν έχασε το ρυθμό του, σε κάθε περίπτωση, δεν τον έχασε. Έγινε διάλυση. Έχουν γράψει αυτοί ένα κόσμο βιβλία για το θέμα. Οι τρεις ήσαν ειδικευμένοι για την τοποθέτηση των ναρκών, οι άλλοι οφείλανε να τους φυλάνε ή να τους υποβαστάζουν εν ανάγκη. Γινόταν αυτή η δουλειά, στη διάρκεια, δυο ώρες παρά τέταρτο. Διάσπαρτα τα αεροπλάνα εδώ, εκεί. Κάτι γιγαντιαία «Γιούγκερς» που έπρεπε να ανέβουνε αυτοί απάνω να τοποθετήσουν το πλαστικό, σε κατάλληλη θέση. Και όπου εκείνα ήταν ρυθμισμένα να λειτουργήσουνε, άλλα μετά μιάμισι ώρα, άλλα μετά μια και τέταρτο, μια και δέκα λεφτά ή τριάντα λεφτά ή είκοσι λεφτά μόνο. Ήταν ένα είδος σαν αυτά τα σακκούλια που βάζομε τ' αλάτι, τέτοιο πιο συμπαγές, και που είχε, σαν κομπολόϊ περίπου είναι, ένα βραδύ-καυστο, που έχει όμως διακοπές και τελειώνει σ' ένα μικρό μηχανισμό, που πρέπει να του αφαιρέσεις μια περόνη, το τοποθετείς και εκείνο θα λειτουργήσει στις ώρες του, δηλαδή, όπως είναι ρυθμισμένο. Όχι όλα την ίδια ώρα [...]

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Ο ρόλος ο δικός σου ποιος ήτανε σ' αυτήν την τοποθέτηση.

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Ο ρόλος ο δικός μου ήταν η φρούρηση του άλλου, που βγαίνει απάνω. Γιατί ένας πρέπει να κάτσει από κάτω και να τον υποβαστάξει ή να τον φρουρήσει. Τέλος πάντων, δεν πάει μόνος. Λοιπόν, έγινε η έξοδος. Το πρωί μας βρήκε στο μύλο του

Σιγανού εκεί στο λιμέρι μας, όπου δεν ξαναπήγαμε στο λιμέρι μας. Αφήκαμε και κάτι κουβέρτες εκεί.

Η ανατίναξη συντελέστηκε στην καθορισμένη της ώρα. Εμείς τη χαρήκαμε απ' τα Δυο Αοράκια πιο πλάι, έτσι πιο ανατολικά. Χαλούσε η γης κι η Οικουμένη, φωτιζότανε η γης και ο κόσμος και δεν τέλειωναν οι εκρήξεις. Αυτοί κινούνταν ήδη μέσα στις λάμπεις, οι Γερμανοί, αλλά ήταν ένα πράμα γι' αυτούς που ήταν ακαθόριστο πράμα. Τους έπεσε έτσι ξαφνικό.

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Πόσα αεροπλάνα είχατε παγιδεύσει τότες;

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Δεν νομίζω ότι εκραγήκανε και όλα. Δεν νομίζω ότι μπορούμε να τ' αριθμήσομε. Δεν νομίζω ότι μπορούσε να είναι τριανταοχτώ που λένε οι εξημμένοι, δεν νομίζω ότι είναι εικοσιοχτώ. Νομίζω ότι είναι γύρω στα δεκαοχτώ. Έτσι νομίζω. Πάντως δεν είχαν και πολλά περισσότερα. Δεν είχανε πλήθος. Δεν πρέπει να σώθηκαν πολλά. Αυτά, τώρα, δεν μετριοούνται, είναι και σκοτάδι, είναι κι η ψυχολογία, δεν τα μετράς τα πράγματα όπως μετράς τα δάχτυλα του χεριού σου. Είναι μια άλλη σελίδα της ζωής που δεν τη συλλαμβάνομε, δεν περιγράφεται κι εύκολα.

Αντ. Σανουδάκη,
Ιππότες του ονείρου.
Κωστή Πετράκη προς Αντ. Σανουδάκη αφήγηση, εκδ.
Κνωσός, Αθήνα 1989

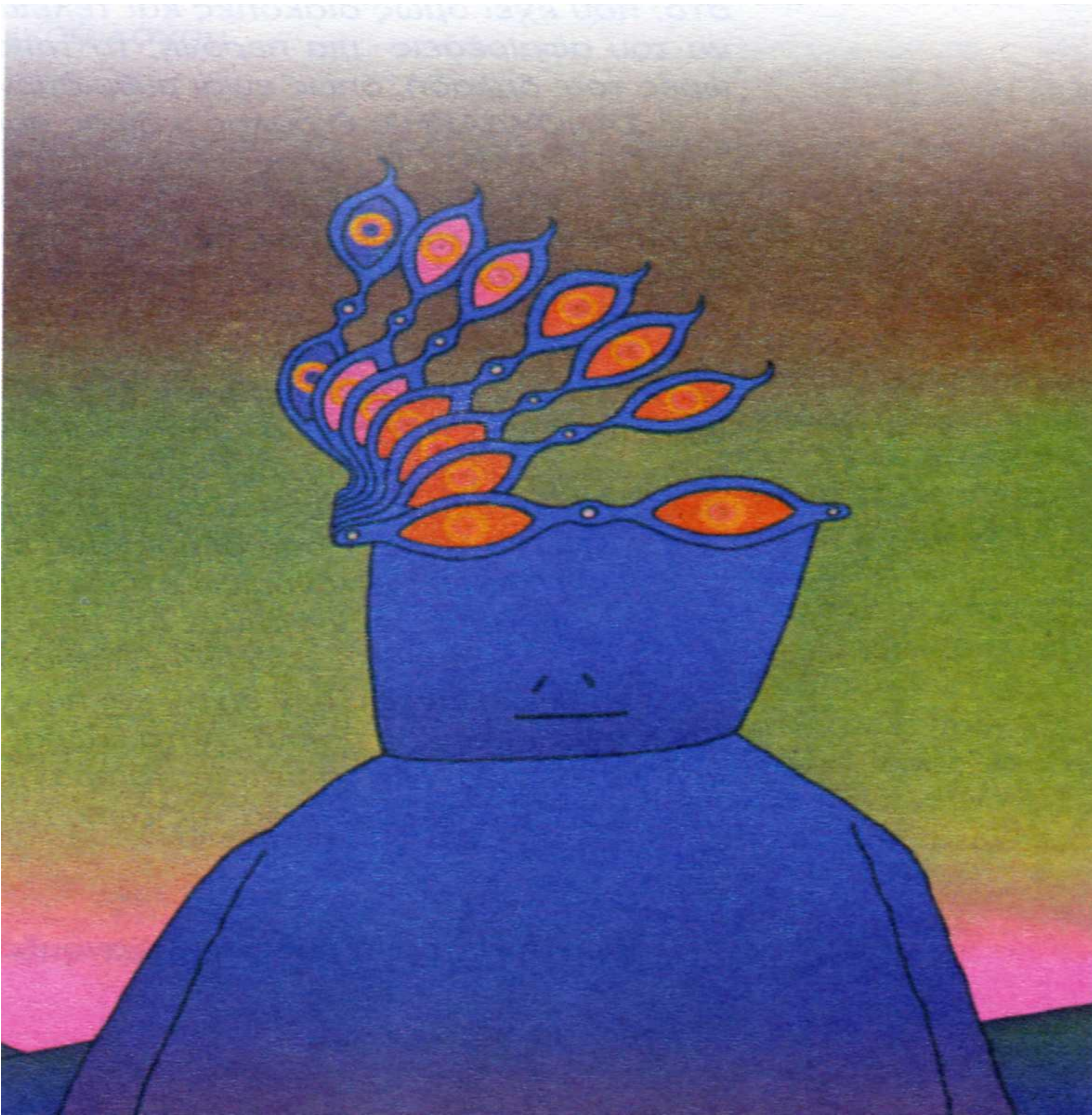
Έρευνα

● Χωριστείτε σε ομάδες 4–5 ατόμων. Να συγκεντρώσετε μαγνητοφωνημένες αφηγήσεις – μαρτυρίες, κυρίως ηλικιωμένων ατόμων για ένα πολύ σημαντικό γεγονός που αφορά τον τόπο τους, όπως π.χ. τον πόλεμο του '40, από ένα σεισμό κτλ. Προσπαθήστε επίσης να συγκεντρώσετε πρόσθετο υλικό (φωτογραφίες, σκίτσα, λογοτεχνικές περιγραφές, ιστορικές αναφορές, παραδόσεις) για το ίδιο γεγονός. Δοκιμάστε να δώσετε μια δική σας αφήγηση συνθέτοντας την εικόνα του γεγονότος με βάση τις μαρτυρίες, χωρίς φυσικά να υπάρχει απαίτηση για ακριβή ιστορική αναπαράσταση.

Αν κατορθώσετε να βρείτε την αναφορά του γεγονότος σε ένα επίσημο ιστορικό κείμενο, μπορείτε να συγκρίνετε την αναφορά αυτή με τις προσωπικές μαρτυρίες των ανθρώπων που μετείχαν στα γεγονότα ως προς:

- το ύφος της αφήγησης (ουδέτερο, επίσημο, καθημερινό, ζωντανό κτλ.)
- το λόγο της αφήγησης (λεξιλόγιο, σύνταξη κτλ.)
- την οπτική γωνία του αφηγητή
- τη συναισθηματική φόρτιση του αφηγητή
- το ρηματικό πρόσωπο της αφήγησης
- την ύπαρξη ή την απουσία σχολίων.

Από το υλικό που θα συγκεντρωθεί (μαρτυρίες, παραδόσεις, φωτογραφίες, δική σας αφήγηση και σύγκριση) μπορείτε να σχηματίσετε ένα λεύκωμα αφιερωμένο στο γεγονός με το οποίο ασχοληθήκατε.

Η οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση

Ειδικά στην ανάλυση μιας λογοτεχνικής αφήγησης αναφερόμαστε συχνά στην οπτική γωνία του αφηγητή, δηλαδή στη σκοπιά/θέση από την οποία ο αφηγητής ή κάποιος ήρωας βλέπει (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) τα δρώμενα. Φυσικά τη θέση αυτή την καθορίζει ο συγγραφέας, όπως εξάλλου καθορίζει και τον ίδιο τον αφηγητή, και επομένως, η οπτική γωνία στη λογοτεχνία αποτελεί βασικά μια αφηγηματική τεχνική.

Ο συγγραφέας πάντως επιλέγει συνήθως μία από τις εξής δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς :

α) αφήγηση με μηδενική εστίαση: πρόκειται για αφήγηση χωρίς συγκεκριμένη οπτική γωνία από έναν παντογνώστη αφηγητή.

β) αφήγηση με εσωτερική εστίαση: πρόκειται για αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου, με περιορισμένη κατά συνέπεια γνώση στα όριά του.

Στην πρώτη περίπτωση ο αφηγητής γνωρίζει τα πάντα για τα πρόσωπα της αφήγησης, ακόμα και τις πιο μύχιες σκέψεις τους. Θα λέγαμε λοιπόν ότι πρόκειται για έναν αφηγητή - Θεό που βλέπει τον κόσμο από παντού, όχι από ένα συγκεκριμένο σημείο, και επομένως η απόλυτη γνώση του ισοδυναμεί με έλλειψη συγκεκριμένης οπτικής γωνίας (εστίαση μηδέν). Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση έχουμε αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου (εσωτερική εστίαση), από έναν «αφηγητή - άνθρωπο», που σε αντίθεση με τον «αφηγητή - Θεό» έχει γνώση περιορισμένη στις ανθρώπινες δυνατότητες.

Πρέπει να τονιστεί πάντως ότι πολύ συχνά ο συγγραφέας αξιοποιεί στο ίδιο έργο και τις δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς, μεταβάλλοντας την οπτική γωνία και τον αφηγητή σε διάφορα μέρη της αφήγησης, ανάλογα με το τι θέλει να μεταδώσει κάθε φορά στον αναγνώστη.

► Να διαβάσετε από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου τα κείμενα: α) Γ. Θεοτοκά Αργώ, σ. 347 – 353 β) Σ. Μυριβήλη Η Ζωή εν τάφω (Ζάβαλη μάικω) σ. 277 - 280. Προσπαθήστε να διακρίνετε: α) σε ποιο από αυτά ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα και σε ποιο δε συμμετέχει, β) σε ποιο έχουμε αφήγηση με εσωτερική και σε ποιο αφήγηση με μηδενική εστίαση. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, παραπέμποντας σε συγκεκριμένα σημεία των κειμένων.

6. Αφηγηματικοί τρόποι

Είδαμε ότι ο συγγραφέας/αφηγητής επιλέγει, ανάλογα με την οπτική του γωνία, τα γεγονότα που θα αποτελέσουν το υλικό της αφήγησής του. Το υλικό αυτό μπορεί να το παρουσιάζει με δυο αφηγηματικούς τρόπους* : την αφήγηση και το διάλογο. Στην αφήγηση διηγείται ο ίδιος τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο τρόπο τα λεγόμενα των ηρώων του· στο διάλογο δίνει το λόγο στους ήρωές του, δείχνοντας έτσι τα γεγονότα να συμβαίνουν, όπως εξάλλου κάνει και ο θεατρικός συγγραφέας. Η εναλλαγή και ο συνδυασμός αυτών των δύο αφηγηματικών τρόπων δίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε αφήγησης.

7. Αφηγηματικός χρόνος

α) Ο χρόνος του πομπού, του δέκτη, των γεγονότων

● Βασικό στοιχείο της αφήγησης είναι ο χρόνος. Με βάση το δεδομένο ότι η αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας, στην οποία ο πομπός είναι το πρόσωπο που αφηγείται (ομιλητής ή συγγραφέας), μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής χρόνους: **το χρόνο του πομπού** (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο πομπός, και ειδικότερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία στέλνει το μήνυμά του), **το χρόνο του δέκτη** (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο δέκτης, και ιδιαίτερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία δέχεται το μήνυμά του) και **το χρόνο των γεγονότων** (την εποχή/χρονική στιγμή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης).

---

* βλ. σχετικά ενότητα Ο Λόγος (β' τόμος) σελ. 7-9

Για παράδειγμα· θεωρείται ότι στα ομηρικά έπη ο χρόνος του πομπού είναι ο 8ος αι. π.Χ., και ο χρόνος των γεγονότων ο 12ος αι. π.Χ.· ο χρόνος του δέκτη βέβαια μπορεί να είναι οποιαδήποτε εποχή.

■ Συζητήστε για τη σχέση ανάμεσα στο χρόνο του πομπού και στο χρόνο του δέκτη στην περίπτωση α) της προφορικής αφήγησης και β) της γραπτής αφήγησης. Σε ποια περίπτωση ταυτίζονται οι δύο χρόνοι και σε ποια απέχουν μεταξύ τους; Τεκμηριώστε την άποψη σας με συγκεκριμένα παραδείγματα.

● Σε μια αφήγηση πραγματικών γεγονότων ο χρόνος του πομπού είναι πάντοτε μεταγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλαδή πρώτα συμβαίνουν τα γεγονότα και μετά κάποιος τα αφηγείται. Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μπορεί να εκτείνεται σε λίγες στιγμές/ώρες/μέρες, σε μια ολόκληρη ζωή ή ακόμη και σε αιώνες.

● Σε ποια από τις παραπάνω περιπτώσεις θα κατατάσσατε την αναμετάδοση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, την προφορική αφήγηση των αναμνήσεων κάποιου προσώπου, τη γραφή ενός ημερολογίου, μιας αυτοβιογραφίας, ενός ιστορικού έργου;

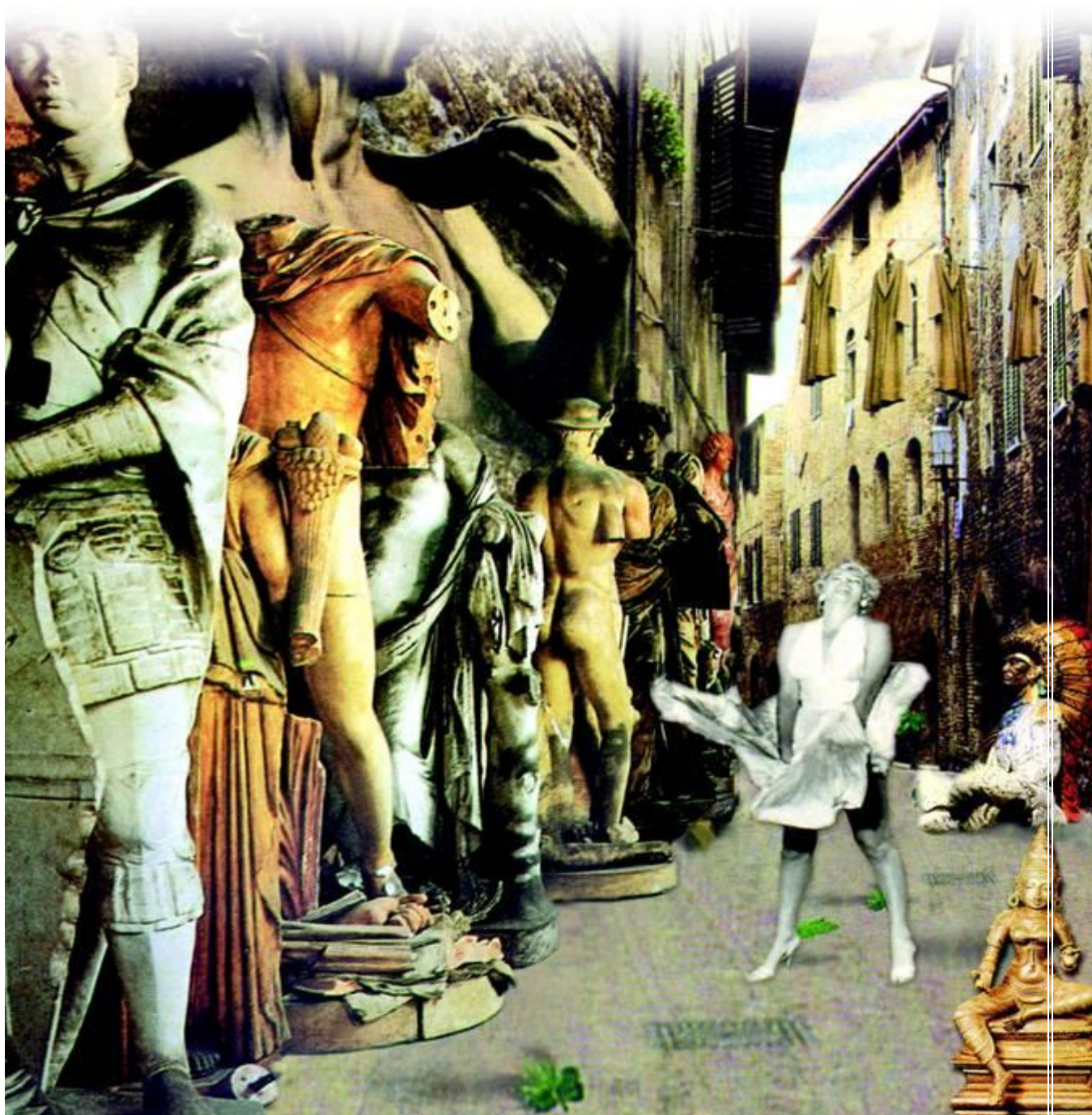
● Σε μια αφήγηση πλαστών γεγονότων ο χρόνος του πομπού μπορεί να είναι και προγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλαδή ο πομπός να αφηγείται τα γεγονότα που θα συμβούν στο μέλλον. Μπορείτε να αναφέρετε κάποια παραδείγματα από αφηγήσεις αυτού του είδους;

β) Ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης

■ Εκτός από τους χρόνους που είδαμε προηγουμένως, και οι οποίοι μπορούν να θεωρηθούν εξωτερικοί /εξωκειμενικοί σε σχέση με την αφήγηση, πρέπει να αναφερθούμε και σε δύο εσωτερικούς/εσωκειμενικούς χρόνους, το χρόνο της ιστορίας και το χρόνο της αφήγησης. Χρόνο της ιστορίας ονομάζουμε το χρόνο μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία (story) της αφήγησης. Με το χρόνο αυτό εννοούμε τη φυσική διαδοχή των γεγονότων. Ο χρόνος της ιστορίας παρουσιάζεται στην αφήγηση με διάφορους τρόπους και έτσι προκύπτει ο χρόνος της αφήγησης. Ο χρόνος της αφήγησης γενικά δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τα γεγονότα

παρουσιάζονται στην αφήγηση συνήθως με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία

Αν συγκρίνουμε το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς τη χρονική σειρά, παρατηρούμε ότι, ενώ τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο σε μια χρονική ακολουθία, ο αφηγητής συχνά παραβιάζει τη χρονική σειρά, και προκύπτουν έτσι οι λεγόμενες αναχρονίες. Δηλαδή, άλλοτε κάνει αναδρομικές αφηγήσεις (flash back), που αναφέρονται σε γεγονότα προγενέστερα από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια δεδομένη στιγμή (βλ. σ. 70 3ος τόμος, Ανδρέα Καρκαβίτσα, Ναυάγια) και άλλοτε κάνει πρόδρομες αφηγήσεις, που αφηγούνται/ανακαλούν εκ των προτέρων γεγονότα τα οποία θα διαδραματιστούν αργότερα (π.χ. «Και τότε ξαφνικά παρουσιάστηκε μπροστά του ο άνθρωπος που τρία χρόνια αργότερα θα τον τραυμάτιζε θανάσιμα με το αυτοκίνητό του σε μια φοβερή μετωπική σύγκρουση»).

Συγκρίνοντας το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας, ως προς τη διάρκεια, μπορούμε να διακρίνουμε βασικά τις εξής περιπτώσεις :

- α) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μικρότερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.<χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής συμπυκνώνει το χρόνο και παρουσιάζει συνοπτικά, ακόμα και σε μια φράση, ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι επιταχύνεται ο ρυθμός της αφήγησης (βλ. σ. 70, 3ος τόμος το κείμενο του Ανδρέα Καρκαβίτσα).
- β) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μεγαλύτερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.>χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής απλώνει/παρατείνει το χρόνο και παρουσιάζει αναλυτικά, ορισμένες φορές μάλιστα σε πολλές σελίδες, ένα γεγονός που διαρκεί ελάχιστες στιγμές. Με αυτό τον τρόπο

επιβραδύνεται ο ρυθμός της αφήγησης (βλ.σ. 76, 3ος τόμος το κείμενο του Μ. Προυστ).
Εννοείται ότι η συμπύκνωση ή το άπλωμα του χρόνου εξαρτάται από την ιεράρχηση των γεγονότων και επομένως από το σκοπό της αφήγησης.

- γ) Ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ. = χ.ιστ.), οπότε έχουμε τη λεγόμενη «σκηνή» που συχνά είναι διαλογική (βλ. σ.71, 3ος τόμος σκηνή στο κείμενο του Ανδρέα Καρκαβίτσα).

Τέλος, παρατηρούμε ότι ο χρόνος της αφήγησης μπορεί να διαφέρει από τον πραγματικό χρόνο και ως προς τη συχνότητα, π.χ. υπάρχει η περίπτωση ένα γεγονός που συνέβη μια φορά να παρουσιάζεται στην αφήγηση περισσότερες από μία φορές. Στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε πανομοιότυπη επανάληψη· παρουσιάζεται επανειλημμένα το ίδιο γεγονός, αφηγημένο όμως κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, προοπτική (βλ. για παράδειγμα τα παρακάτω αποσπάσματα από το Βαρδιάνο στα Σπόρκα του Α. Παπαδιαμάντη σ. 81, 3ος τόμος).

► Διαβάστε το διήγημα του Καρκαβίτσα «Ναυάγια». Προσπαθήστε να εξηγήσετε τη λειτουργία: α) της αναδρομικής αφήγησης, β) της «σκηνής» και γ) της συνοπτικής αφήγησης.

ΝΑΥΑΓΙΑ

συνοπτική αφήγηση

Μόλις αράξαμε στη Στένη, ο καπετάν Ξυρίχης πήρε τη βάρκα κι έτρεξε στο τηλεγραφείο. Δυο ημέρες τώρα δεν ήβρεσκε ησυχία.

ανδρομική αφήγηση

Τριάντα μίλια έξω από το Μπουγάζι αντάμωσε τον «Αρχάγγελο», το μπάρκο του, που ήταν μέσα, κυβερνήτης και γραμματικός τα δυο του αδέρφια. Δεν πρόφτασαν να καλοχαιρετηθούν, να ειπούν για τα φορτία και το ναύλο τους, και τους χώρισε ο χιονιάς. Κατόρθωσε τέλος να ορθοπλωρίσει το δικό μας και ολάκερο ημερονύχτι θαλασσοδαρθήκαμε στ' ανοιχτά.

Μα όταν μπήκε στο Βόσπορο, ρώτησε όλους τους βαρκάρηδες, τους πιλότους, ακόμη τους κουμπάρους και τις κουμπάρες· αλλά τίποτε δεν έμαθε για τον «Αρχάγγελο». Τι να έγινε; Φυλάχτηκε πουθενά; Πρόφτασε να ορθοπλωρίσει και κείνος ή έπεσε απάνω στους βράχους; Κι αν τσακίστηκε στο μπάρκο, σώθηκαν τουλάχιστον τ' αδέρφια του; Όλο τέτοια συλλογίζεται κι έχει συγνεφωμένο το μέτωπο, τρέμουλο έχει στην καρδιά.

Όταν έφτασε στο τηλεγραφείο, ξέχασε μια στιγμή τον πόνο του εμπρός στον πόνο των αλλονών. Κάτω στην αυλή, απάνω στις σαρακωμένες σκάλες και παραπάνω στ' ασάρωτα πατώματα κόσμος σαν αυτός ανήσυχος· γυναίκες, άντρες, παιδιά πρόσμεναν να

μάθουν από το σύρμα την τύχη των δικών τους. Και κείνο σώριαζε με την ταρναριστή φωνή του ακατάπαυτα θλίψη. Ονόμαζε πνιγμούς, μετρούσε θανάτους, έλεγε ναυάγια, περιουσίας, χαμούς, συνέπαιρνε χαρές κι ελπίδες σαν δρόλαπας. Και κάθε λίγο απάνω στα πατώματα, στις σκάλες κάτω και παρακάτω στην αυλή, θρήνοι ακούονταν, κορμιά έπεφταν λιπόθυμα, φωτιά κυλούσε το δάκρυ.

σκηνή

Ο καπετάν Ξυρίχης δεν μπορούσε να υποφέρει περισσότερο το βάσανο. Βιαζότανε να μάθη και τη δική του μοίρα. Έσπρωξε τον κόσμο ζερβόδεξα, ανέβηκε δυο δυο τα σκαλιά, έφθασε με κόπο στη θυρίδα και ρώτησε με ολότρεμη φωνή:

- Για τον «Αρχάγγελο»... το μπάρκο ... μην ακούσατε τίποτα;

- Τίποτα' του απαντά ξερά ο τηλεγραφητής.

- Τίποτα! πώς είναι δυνατόν; ξαναρωτάει.

- «Αρχάγγελο» το λεν' έχει φιγούρα δέλφινα... έχει στο μεσανό κατάρτι κόφα. Σπετσιώτικο χτίσιμο.

Και κολλάει περίεργα τα μάτια στου υπαλλήλου το πρόσωπο, αυτιάζεται τους κρότους που βγάζει ξερούς, συγκρατητούς σαν δοντοχτύπημα κρυωμένου η μηχανή. Τα σωθικά του λαχταρούν, φεύγουν τα σανίδια από τα πόδια του' έτοιμος να λιποθυμήσει. Μα δεν την παραιτά τη θέση του. Τέλος, σηκώνει εκείνος τα μάτια, τον καλοκοιτάζει και λέει με φωνή αδιάφορη:

- Ναι... «Αρχάγγελος». Χάθηκε στο τάδε μέρος της Ρούμελης' κόπηκε στα δυο. Η πρύμη του ρίχτηκε στους βράχους με δυο παιδιά μέσα... Τα παιδιά είναι ζωντανά. Ζωντανά! αναστηλώνεται ο καπετάνιος στα πόδια του.

- Τα ονόματα; λέει με φωνή σαν χάδι· δεν μπορούμε τάχα να μάθουμε τα ονόματα;;

- Πέτρος και Γιάννης.

Δόξα σοι ο Θεός! Πέτρος και Γιάννης είναι τ' αδέρφια του. Ζωντανά λοιπόν και τα δυο. Ζωντανά εκείνα, θρύμματα το ολοκαίνουργο σκαφίδι! Πάλι δόξα σοι ο Θεός! Φτιάνουν άλλο μεγαλύτερο κι ομορφότερο.

Φιλεύει ανοιχτόκαρδος πέντε πούρα τον υπάλληλο· δίνει ένα μετζίτι κέρασμα στον υπηρέτη· παρηγορεί γλυκομίλητος τα θλιμμένα πρόσωπα:

- Δεν είχε τίποτα· όλοι καλά είναι· όλα καλά!

- Ποιας ηλικίας τάχα να είναι τα παιδιά; ρωτάει πάλι. Ο υπάλληλος σκουντουφλιάζει: Μα τον παρασκότισε! Γύρω ακούονται φωνές ανυπόμονες· σπρώχνει ο ένας τον άλλον θέλουν να τον βγάλουν από τη θυρίδα. Έμαθε πως ζουν τ' αδέρφια του· δεν του φτάνει; Είναι κι άλλοι που λαχταρούν για τους δικούς των. Ας μάθουν και κείνοι κατιτί! Μα εκείνος δεν αφήνει τη θέση του.

- Ποιας ηλικίας τάχα; Ξαναρωτά.

- Δέκα - δώδεκα χρονών.

Πάλι απελπισία. Τ αδέρφια του δεν είχε τόσο μικρά. Είναι από εικοσιπέντε κι απάνω. Σκουντούφλης, κατεβαίνει τις σκάλες, βγαίνει από την αυλή, παίρνει το βαποράκι και φτάνει στα Θεραπεία. Αποκεί μ' έν' άλογο φτάνει στον Αϊ - Γιώργη, παίρνει την ακρογιαλιά. Τα μάτια του ομπρίζουν. Ο ήλιος παιγνιδίζει ακόμη σε ζαφειρένιο ουρανό. Η θάλασσα λίμνη απλώνεται ως τα ουρανοθέμελα. Η γη ανθοσπαρμένη μοσχοβολά. Μα η ακρογιαλιά μοιάζει με νεκροταφείο. Κάθε βράχος και νεκροκρέβατο. Καράβια κομματιασμένα, βαρκούλες μισοσπασμένες, σχοινιά, κατάρτια, φιγούρες, πανιά, εικονίσματα, παδέλες, πιάτα, λιβανιστήρια, πυξίδες, χρυσόξυλα. Και μαζί χέρια, πόδια, κορμιά δίχως

κεφάλια, κεφάλια δίχως κορμιά, άδεια καύκαλα, τρίχες χωμένες στις σκισμάδες, μυαλά στουπιασμένα στην πέτρα.

Ένα τρεχαντηράκι ομορφοφκιασμένο, άγγελος πρόβαινε με πανιά και ξάρτια, λες κι αρμένιζε ανάερα. Και όμως ήταν καρφωμένο στο βράχο, σφιλιασμένο τόσο καλά στην πέτρα, που ουδέ νερό, ουδ' άνεμος μπορούσε να περάση. Κι ένα σκυλί, στην πρύμη δεμένο, γύριζε μάτια φωτιές, δάγκωνε την αλυσίδα του και το νερό κοιτάζοντας αλίχταγε κι αλίχταγε, σαν να το έβριζε που χάλασε τ' ομορφοκάραβο.

Έκαμε ακόμη μερικά βήματα ο καπετάν Ξυρίχης και έξαφνα βρέθηκε μπρος στο μπάρκο του. Έπρεπε να είναι δικό του ξύλο, για να το γνωρίση. Ούτε κατάρτια, ούτε πανιά, ούτε σκαφίδι απόμενε πλια. Μονάχα η πρύμη του, και κείνη ξεσκλισμένη, κρατιότανε σε δυο χάλαρα. Και γύρωθ' της πικρή νεκροπομπή άλλα ξύλα σκορπισμένα, κουπιά και άρμενα, άλλες ποδόσταμα και σωτρόπια και σταύρωσες. Κι ακόμη γύρωθ' της άλλη πικρότερη συνοδιά!

Βλέπει το ναύκληρο νεκρό στο πλάγι- βλέπει τους ναύτες πέρα - δώθε σκορπισμένους, άλλους κολλιτσιδά επάνω στα κοτρόνια, άλλους μισοσκεπασμένους με τον άμμο, άλλους παιχνίδι του νερού, δαρμός και φτύμα του. Κι απάνω στα τουμπανιασμένα κουφάρια, στα πρόσωπα τα χασκογέλαστα, τα όρνια καλοκαθισμένα βύθιζαν το ράμφος στη νεκρή σάρκα και στον κρότο του πέταξαν κρίζοντας, σα να διαμαρτύρονταν που τα ενόχλησε στο πλούσιο φαγοπότη.

Αρχίζει τώρα φριχτότερο του καπετάνιου το βάσανο. Εκείνα τα κουφάρια δείχνουν πως κοντά βρίσκονται και τα δικά του. Θέλη να δράμη, να ψάξη ολούθε, μα δεν τολμά. Κάτι μέσα τον κρατεί, τα πόδια του καρφώνει στ'

αχνάρια τους. Τέλος πάει και ψαχουλεύει, βρίσκει ασούσουμα και τ' αδέρφια του. Το ένα κείται με το κεφάλι συψαλιασμένο, το άλλο έχει και τα δυο πόδια κομμένα στα γόνατα. Αν δεν του το 'λέγε η ψυχή, βέβαια δε θα τα γνώριζαν τα μάτια του, ούτε και το μπάρκο. Αλλά του το είπε και τα καλογνώρισε. Και τότε τα μάτια του στέρεψαν· ούτε δάκρυα βγάζουν, ούτε σπαρταρούν. Τη θάλασσα μόνο κοιτάζουν πειστωμένα. Άξαφνα ο γρόθος σηκώνεται και πέφτει με ορμή, που λες τρόμαξε και πισωπάτησε κείνη φοβισμένη.

Έπειτα σκύφτει και γλυκοφιλεί τ' αδέρφια του. Χαϊδεύει τους τα χτυπημένα κορμιά ανάλαφρα, σα να φοβάται μην τα ξυπνήση· κάτι τους ψιθυρίζει μυστικά στ' αυτί, θες παρηγοριά, θες μακρινήν υπόσχεση.

Έπειτα με το λάζο αρχίζει και σκάφτει τον τάφο τους. Παιδεύτηκε κάπου μια ώρα στον άμμο. Τον άνοιξε καλά· απίθωσε πρώτα τ' αδέρφια, έπειτα το ναύκληρο, κατόπιν τους ναύτες, κύλησε απάνω πέτρες και χάλαρα. Έπειτα έπιασε πάλι τη στράτα του κι έφτασε στα Θεραπειά. Βρίσκει το βαπόρι, έφτασε πάλι στο μπάρκο του.

- Έτοιμα; ρωτά το γραμματικό.- Έτοιμα.
- Βίρα άγκουρα!

Ο καπετάν Ξυρίχης, αμίλητος, έπιασε τη θέση του στο κάσαρο κι εξακολουθήσαμε το ταξίδι.

Ανδρ. Καρκαβίτσας, Λόγια της πλώρης, Κ.Ν.Λ.
Β' Λυκείου, σ. 98-101

- Ανατρέξτε στα διαβάσματά σας και θυμηθείτε μια περίπτωση αφηγηματικού κειμένου με κανονική χρονολογική σειρά και μια με πρόδρομη αφήγηση.
- Να συντάξετε το χρονικό μιας εκδήλωσης που έκανε η τάξη ή το σχολείο σας την περασμένη χρονιά (π.χ. μιας θεατρικής παράστασης, μιας έκθεσης ζωγραφικής/βιβλίου, μιας έρευνας κτλ.), παραθέτοντας τα γεγονότα με συντομία και σύμφωνα με την κανονική χρονολογική σειρά. Υποθέστε ότι πρόκειται να παρουσιάσετε το χρονικό στην τοπική αυτοδιοίκηση, για να πετύχετε την επιχορήγηση ανάλογης εκδήλωσης τη φετινή χρονιά.
- Επιλέξτε μία από τις παρακάτω οδηγίες, για να χρησιμοποιήσετε την τεχνική της αναδρομικής αφήγησης σε ένα αφήγημα για την εφημερίδα του σχολείου σας:

α) αρχίστε την αφήγησή σας περιγράφοντας την ψυχολογική κατάσταση (ανυπομονησία, απελπισία, ενθουσιασμό κτλ.) του πρωταγωνιστή ή κάποια πράξη του (μία κλοπή, μία πράξη αυτοθυσίας/ηρωισμού κτλ.). Ύστερα με μία αναδρομική αφήγησή φωτίστε τα γεγονότα που τον οδήγησαν στη συγκεκριμένη ψυχολογική κατάσταση ή πράξη (βλ. Α. Καρκαβίτσα, Ναυάγια).

β) αρχίστε από ένα περιστατικό περιγράφοντας το τη στιγμή που συμβαίνει και ύστερα δώστε πληροφορίες για όσα προηγήθηκαν, π.χ. «Μπαμ. Έγινε σε μια στιγμή. Ένας άνθρωπος κατακρεουργείται από τις βαριές μεταλλικές ρόδες του τραμ. Ήταν ο κύριος Τάδε, μόλις είχε βγει από το σπίτι του και διέσχιζε το δρόμο. Οι περαστικοί κραύγαζαν τρομοκρατημένοι». (U. Eco, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία, 1983, σ. 49).

γ) αφηγηθείτε με την κανονική χρονολογική σειρά κάποια γεγονότα και έπειτα με αφορμή ένα ερέθισμα οπτικό (κάποια φωτογραφία), ένα ακουστικό (κάποιο τραγούδι) κτλ. μεταφερθείτε συνειρμικά στο παρελθόν (βλ. π.χ. παρακάτω το κείμενο του Μ. Προυστ).

... Από πολλά κιόλας χρόνια, δεν επιζούσε πια τίποτε για μένα απ' το Κομπραί, παρά μόνο η σκηνή και το δράμα της ώρας που έπρεπε να πλαγιάσω, όταν, μια χειμωνιάτικη μέρα, μόλις γύρισα στο σπίτι, η μητέρα μου, βλέποντας πως κρύωνα, πρότεινε να μου δώσει, μ' όλο που δεν το συνήθιζα, λίγο τσάι. Στην αρχή αρνήθηκα κι ύστερα, δεν ξέρω γιατί, άλλαξα γνώμη. Έστειλε να φέρουν έν' απ' αυτά τα κοντόχοντρα γλυκά που ονομάζονται μικρές μαντλέν και φαίνονται σα να 'χουν χυθεί στην αυλακωτή φόρμα μιας αχιβάδας. Και σε λίγο, μηχανικά, εξουθενωμένος απ' την πληχτική

μέρα και την προοπτική ενός θλιβερού αύριο, έφερνα στα χείλια μου μια κουταλιά τσάι όπου είχα αφήσει να μαλακώσει ένα κομμάτι μαντλέν. Αλλά τη στιγμή που η γουλιιά, ανακατεμένη με τα ψίχουλα του γλυκού, άγγιξε τον ουρανίσκο μου, σκίρτησα, προσέχοντας κάτι καταπληκτικό που συνέβαινε μέσα μου. Μια γλυκειά απόλαυση με είχε κυριεύσει, απομονωμένη, χωρίς να ξέρω την αιτία της. Μου είχε ξαφνικά κάνει τις περιπέτειες της ζωής αδιάφορες, ακίνδυνες τις καταστροφές της, ανύπαρκτη τη συντομία της, με τον ίδιο τρόπο που επενεργεί ο έρωτας, πλημμυρίζοντάς με με μια πολύτιμη ουσία: ή μάλλον η ουσία αυτή δεν ήταν μέσα μου, ήμουν εγώ. Είχα πάψει να νιώθω τον εαυτό μου μέτριο, τυχαίο, θνητό. Από πού μπορούσε να μου έρχεται αυτή η έντονη χαρά; Αισθανόμουν πως ήταν συνυφασμένη με τη γεύση του τσαγιού και του γλυκού, αλλά και πως την ξεπερνούσε απεριόριστα, πως δεν μπορούσε να είναι της ίδιας φύσης. Από πού ερχόταν; Τι σήμαινε; Πού θα την συλλάβω; [...]

Και ξαφνικά παρουσιάστηκε η ανάμνηση. Αυτή η γεύση ήταν η γεύση του μικρού κομματιού της μαντλέν που την Κυριακή το πρωί στο Κομπραί (τη μέρα εκείνη δεν έβγαινα πριν απ' την ώρα της λειτουργίας) μου πρόσφερε η θεία μου η Λεονί, όταν πήγαινα να της πως καλημέρα στο δωμάτιό της, αφού πρώτα το βουτούσε στο τσάι ή στο φλαμούρι της. Η όψη της μικρής μαντλέν δε μου 'χε θυμίσει τίποτα πριν να τη γευτώ· ίσως γιατί, έχοντας δει συχνά από τότε μικρές μαντλέν, χωρίς όμως να τις δοκιμάσω, πάνω στα ράφια των ζαχαροπλασθειών, η εικόνα τους είχε εγκαταλείψει εκείνες τις μέρες του Κομπραί για να δεθεί μ' άλλες πιο πρόσφατες· ίσως γιατί, απ' αυτές τις αναμνήσεις τις εγκαταλειμμένες τόσον καιρό έξω απ' τη μνήμη, δεν επιζούσε τίποτα, όλα είχαν διαλυθεί· οι μορφές - κι αυτή ακόμα

του μικρού κοχυλιού της ζαχαροπλαστικής, τόσο στρουμπουλά αισθησιακού κάτω απ' τις αυστηρές κι ευλαβικές πτυχές του - είχαν διαλυθεί ή, κοιμισμένες, είχαν χάσει τη δύναμη της επέκτασης, που θα τους επέτρεπε να ξαναδεθούν με τη συνείδηση. Όταν όμως από ένα μακρινό παρελθόν τίποτα δεν επιζεί, αφού πεθάνουν οι άνθρωποι, αφού καταστραφούν τα άψυχα, μόνες, πιο φθαρτές, αλλά πιο μακρόβιες, πιο άυλες, πιο επίμονες, πιο πιστές, η όσφρηση και η γεύση ζουν για καιρό ακόμα, σα τις ψυχές, για να θυμούνται, να περιμένουν, να ελπίζουν, πάνω σ' όλα αυτά τα ερείπια, να βαστούν χωρίς να λυγίζουν, πάνω στη μικρή σχεδόν άυλη σταγόνα τους, το τεράστιο οικοδόμημα της ανάμνησης.

Και μόλις αναγνώρισα τη γεύση του κομματιού της μαντλέν, βουτηγμένο στο φλαμούρι, που μου 'δίνε η θεία μου (μ' όλο που δεν ήξερα ακόμα τότε και μπόρεσα πολύ αργότερα ν' ανακαλύψω γιατί η ανάμνηση αυτή μ' έκανε τόσο ευτυχισμένο), αμέσως, το παλιό γκρίζο σπίτι πάνω στο δρόμο, όπου βρισκόταν το δωμάτιό της, ήρθε σα σκηνικό θεάτρου να στηθεί μπροστά στο εξοχικό σπιτάκι που 'βλέπε στον κήπο και το 'χαν χτίσει για τους γονείς μου στο πίσω του μέρος (αυτή την ξεκομμένη επιφάνεια, τη μόνη που είχα ξαναδεί ως τότε)· και, μαζί με το σπίτι, την πόλη, απ' το πρωί ως το βράδυ και μ' οποιοδήποτε καιρό, την Πλατεία όπου μ' έστελναν πριν απ' το γεύμα, τους δρόμους όπου πήγαινα να κάνω θελήματα, τα εξοχικά δρομάκια που παίρναμε όταν ο καιρός ήταν καλός. Και σαν το παιχνίδι που διασκεδάζει τους Ιάπωνες, όταν μουσκεύουν σ' ένα μπωλ πορσελάνης γεμάτο νερό μικρά κομμάτια χαρτί, αξεχώριστα ως τότε, μα που μόλις βραχούν, τεντώνονται, στρίβουν, χρωματίζονται,

διαφοροποιούνται, γίνονται λουλούδια, σπίτια,
πρόσωπα
στέρα και
που

τ' αναγνωρίζεις,
έτσι και τώρα
όλα τα
λουλούδια του
κήπου μας
και του πάρκου
του κυρίου Σουάν,
και τα νούφαρα
της Βιβόν, κι οι
καλοί άνθρωποι
του χωριού και
τα μικρά τους
σπίτια, κι η εκκλη-

σία κι όλο το Κομπραί και τα περίχωρά του, όλ' αυτά
που παίρνουν μορφή και υλική υπόσταση, βγήκαν,
πόλη και κήποι, απ' το φλυτζάνι μου με το τσάι.

Μ. Προυστ, Αναζητώντας το χαμένο χρόνο. (1) Από τη
μεριά του Σουάν, εκδ. Ηριδανός, μετ. Π. Ζάννας,
Αθήνα, χ.χ., σελ. 61-65

● Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα* (1, 2) από το διήγημα του Α. Παπαδιαμάντη «Βαρδιάνος στα Σπόρκα», όπου το ίδιο γεγονός παρουσιάζεται στην αφήγηση δύο φορές, κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο. Πρόκειται για το διορισμό της γριάς Σκεύως ως βαρδιάνου στα Σπόρκα, δηλαδή ως φύλακα στα πλοία που βρίσκονται σε καραντίνα, επειδή υπάρχει επιδημία χολέρας. Στη σκηνή αυτή ο υγειονόμος, ο επιστάτης του λοιμοκαθαρηρίου και ο λιμενάρχης εξαπατούνται από τη μεταμφίεσή της και τη διορίζουν βαρδιάνο.

Να συγκρίνετε τις δύο αφηγήσεις, έχοντας υπόψη ότι στο απόσπασμα (1) το περιστατικό παρουσιάζεται από τον αφηγητή, ενώ στο (2) ο αφηγητής δίνει το λόγο στη Σκεύω που αφηγείται το περιστατικό στο γιατρό.

---

* Η παραπομπή στα συγκεκριμένα αποσπάσματα ως παράδειγμα επαναληπτικής αφήγησης βασίζεται στο σχετικό κεφάλαιο του βιβλίου της Γ. Φαρίνου - Μαλαματάρη Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910, εκδ. Κέδρος (1987)

(1)

Την εσπέραν της αυτής ημέρας, ήτις ήτο η 17 Αυγούστου, βραχύσωμον γερόντιον παρουσιάσθη ενώπιον του κυρ-υγειονόμου, του επιστάτου του λοιμοκαθαρηρίου και του λιμενάρχου, οίτινες είχαν συνέλθει εις συμβούλιον εν τω λιμεναρχείω. Εις τον προθάλαμον ευρίσκοντο πέντε ή εξ άλλοι γηραιοί, πρῶην ναύται, οίτινες επερίμεναν να μάθωσιν αν έγινε δεκτή η προσφορά των. [...]... Το γερόντιον είχε ρυτίδας εις το πρόσωπον και ήτο σπανόν. Εφόρει πλατείαν βράκαν, γελέκον και τσάκαν από ξεθωριασμένον βελούδον. Εφαίνετο ως ζων αναχρονισμός μεταξύ των άλλων ναυτικών, οίτινες εφόρουσιν συνήθως τας καθημερινάς στενά αμπαδίτικα. Εσηκώθη μετά διστακτικού βήματος και επλησίασεν εις την θύραν του εσωτερικού γραφείου. Ο μπαρμπα-Νίκας τον συνώδευεν εγγύς εκ των όπισθεν.

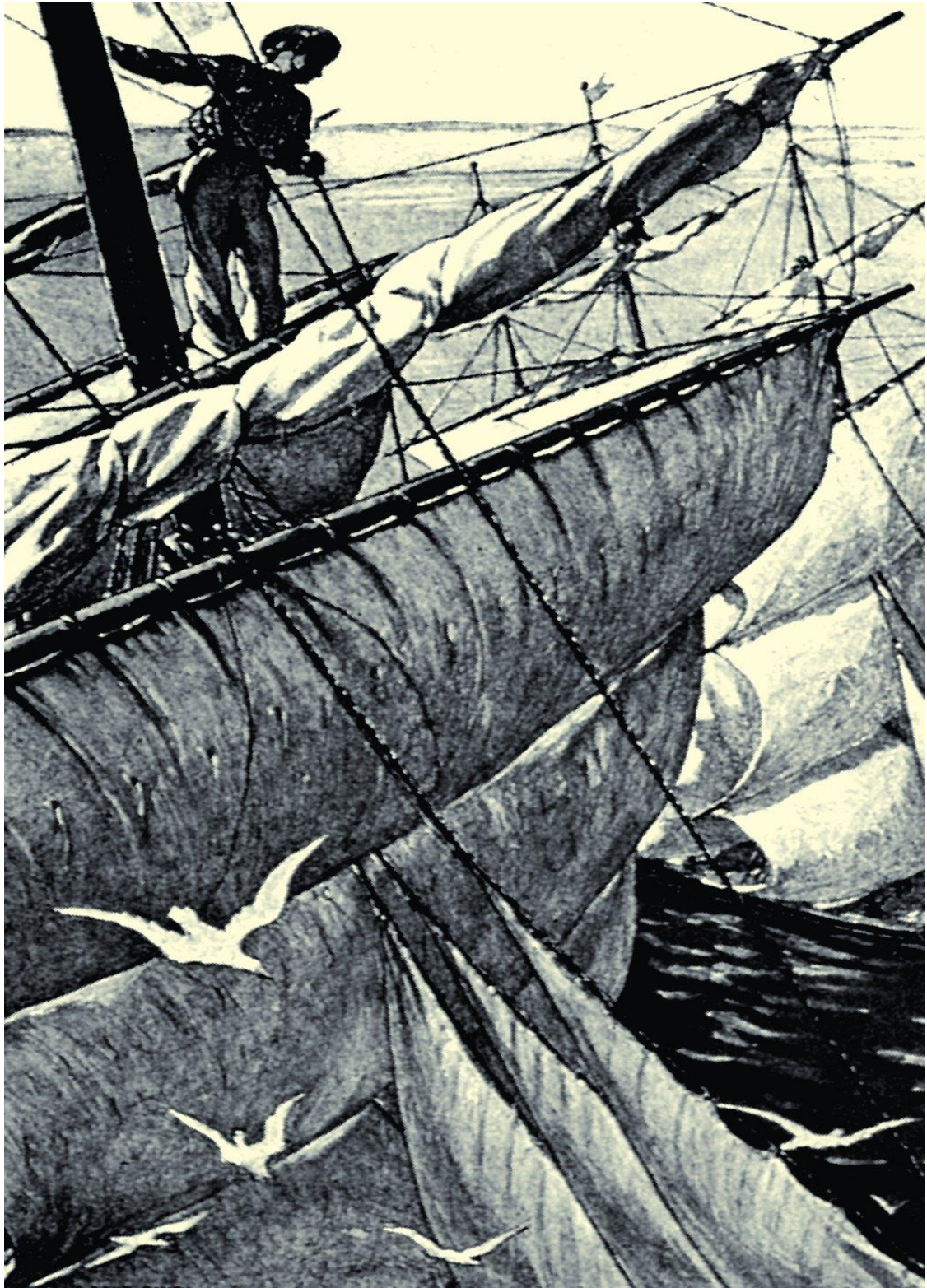
- Ποιος είναι αυτός πάλι; είπεν ο λιμενάρχης με δύσπιστον βλέμμα. Πρώτην φοράν τον βλέπω! Δεν μου φαίνεται για θαλασσινός.

- Α, εσύ είσαι, μπαρμπα-Σταμάτη Γυρατσίνη! Ανέκραξεν ο υγειονόμος, άμα ιδών το γερόντιον.

- Εγώ είμαι, κυρ-υγειονόμε, απήντησε μετ' αποφάσεως το γερόντιον.

- Δεν μου τον είπες Σταμάτη Γυρατσίνη μπαρμπα-Νίκα, είπεν αποτεινόμενος προς τον υπάλληλόν του ο επιστάτης του λοιμοκαθαρηρίου. Κάπως αλλοιώς μου τον είπες.

- Ναι... ναι, Σταμάτης Γυρατσίνης ήθελα να πω, κύριε επιστάτη, είπε τραυλίζων ο μπαρμπα-Νίκας· δεν θυμούμουν το όνομα καλά.

Ο επιστάτης επαραξενεύθη.

- Τι συγγενής σου είναι αυτός, οπού δεν θυμάσαι το όνομά του; είπε μετά μικρού καγχασμού.

Ο μπαρμπα-Νίκας άρχισε να ξύη εν αμηχανία το κρανίον του. Είχε κοιμηθή δύο ώρας μετά το δειλινόν και όταν εσηκώθη είχε πίοι μόνον ένα ρούμι. Ήτο σχετικώς νηφάλιος.

Αίφνης το βλέμμα του έλαμψεν εκ νοημοσύνης.

Έκυψε προς τον επιστάτην και του είπε.

- Τον λένε και Καρδαράκη... μα αυτό είναι παρατσούκλι και δεν το δέχεται ο ίδιος... το καθ' αυτό όνομα του είναι Σταμάτης Γυρατσίνης.

- Α! έκαμεν ο επιστάτης όστις επείσθη εντελώς.

Εν τω μεταξύ ο υγειονόμος απηύθυνεν εκ νέου τον λόγον προς τον μικρόσωμον γέροντα.

- Και τι γίνεσαι Γυρατσίνη; Γεράσαμε, μπαρμπα-Σταμάτη, γεράσαμε...

- Γεράσαμε, κύριε υγειονόμε, ετραύλισε το γερόντιον.

[...]

... Μόνος ο λιμενάρχης, ο γηραιός πλωτάρχης του Β. Ναυτικού, εφάινετο έχων υποψίας. Εκύτταζε δυσπίστως το γερόντιον, κι έλεγεν: Αυτός μοιάζει σαν γριά ζαρωμένη. Μετά τινας άλλας διατυπώσεις εδόθη το χαρτί του διορισμού εις τον Σταμάτην Γυρατσίνην, ενεχειρίσθη αυτώ προκαταβολή εκ δύο ταλλήρων, και ο νεωστή διορισθείς βαρδιάνος διετάχθη να είναι εις την θέσιν του εντός της ημέρας της επαύριον. [...]

(2)

Η Σκεύω εξηκολούθησε. [...]

- Το βράδυ-βράδυ πήγα, και ήταν εκεί ο υγειονόμος, κι ο επιστάτης κι ο λιμενάρχης, οι τρεις τους, κλεισμένοι μες στην μέσα κάμαρη... Κι εμάς μας έβαλαν να καρτερούμε στην όξου κάμαρη, για να νυχτώση ακόμα, σαν να τους είχα ορμηνεμένους... Κι άλλοι πέντε' εξ γέροι που καρτερούσαν εκεί, νάρθ' η αράδα τους, να παρουσιαστούν στ' αφεντικά, για να μπουν βαρδιάνοι, μ' επήραν για ξένο, και μ' ερώτησαν κι εγώ τους είπα, πως ήμουν από τα Εικοσιτέσσερα Χωριά. Ύστερα ένας-ένας παρουσιάστηκαν και επήραν το χαρτί τους κι εμβήκαν βαρδιάνοι. Στα υστερινά ήρθεν η αράδα μου να παρουσιαστώ κι εγώ.

- Ε! και τότε;

- Εγώ εμβήκα μέσα τρέμοντας, και λίγο έλειψε να μου φανή ο ουρανός σφοντύλι... Και πιάστηκα από την πόρτα, για να μην πέσω. Κι' όσο να μβω μέσ' απ' την πόρτα, παρακάλεσα την Παναγιά και μούδωσε θάρρος. ..Κι' ο υγειονόμος άμα με είδε...;

-Α!

- ... μου λέει, σαν να τον είχα ορμηνεμένον: «Εσύ είσαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης;... Τι γίνεσαι, Σταμάτη...; Γηράσαμε, Σταμάτη, γηράσαμε...». Κι εγώ τότε, χωρίς να το συλλογισθώ: «Μάλιστα, λέω, εγώ είμαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης. .. Τι κάνεις, κυρ-υγειονόμε; είσαι καλά;...»[...]

Ο ιατρός ανεπήδησεν από του στελέχους εφ' ου εκάθητο, διότι σφοδρός γέλωσ ανετίναξεν όλον το σώμα του, και ησθάνετο την ανάγκην να καγχάση εν ανέσει.

- Ω! ντιάλοε! Ω ντιάλοε... τώρα καταλαβαίνω... σ' επήρε για τον πετάμενο... Κι' εσύ σαν σου ήρτε, σα μπούφος, έτοιμο όνομα, το εντέχτης, και επαρατήτηκες από το άλλο;
- Ναι. [...]
- Ω ντιάολο! το στραβούλιακα... Κι εσύ είπες μέσα σου, τι τέλος να γγυρεύω άλλο όνομα, αφού μου ντίνει αυτό ο υγειονόμος; Έτσι;
- Ναι. [...]
- Ε! και ύστερα... ντεν ηύρες καμμία ντυσκολία, και οι άλλοι, έκοντας κολαούζο τον υγειονόμο, σ' επαραντέχτηκαν για Σταμάτη Γυρατσίνη και σε ντιώρισαν βαρντιάνο...
- Ο επιστάτης κάτι υποπτεύθηκε, απήντησεν η Σκεύω.
- Α!
- Εγύρισε και είπε του Νίκα: «Μα εσύ αυτόν που τον εσύστησες τον έλεγες Καρδαράκη, τώρα πώς βρίσκεσαι Γυρατσίνης;».
- Α, κι ο Νίκας τι του είπε;
- Ο Νίκας τα εχρειάστηκε... λίγο έλειψε να τα χάση.
- Κι ύστερα πώς μπόρεσε και τα μπάλωσε;
- Τον εφώτισε ο Θεός και του είπε, του επιστάτη: «Τον λένε και Καρδαράκη, μα αυτό είναι το παρατσούκλι, και του κακοφαίνεται...το καθ' αυτό όνομά του είναι Γυρατσίνης».
- Ο κ. Βουνδ εκάγχασε θορυβωδέστερον παρά ποτέ.
- Μπράφο! Μπράφο! χοχ! πραίχτιγ! Φερμάχτ!
- Έναψε το τσιμπούκι του, εισέπνευσε πεντάκις ή εξάκις, πλαταγίζω τα χείλη και επανέλαβε.
- Κι ο επιστάτης εγελάστη μ' αυτό;
- Γελάστηκε
- Ύστερα, σούντωκαν το καρτί σου, κι ήρτες;...
- Μου τόδωκαν...; Μονάχα ο λιμενάρχης είχε ακόμα

κάποια υποψία, κι' έλεε: «Αυτός φαίνεται σα γριά
ζαρωμένη!». [...]

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Άπαντα,
Εταιρεία Ελληνικών
Εκδόσεων, Αθήνα, χ.χ-, τομ. Β',
σ. 448-449, 460-462

Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση που ακολουθούν

- ▶ 1) Να συγκεντρώσετε ονοματικά σύνολα που αναφέρονται σε έναν άνθρωπο μεγάλης ηλικίας, όπως π.χ. πρεσβύτες, θαλερός γέρος. Ποια από αυτά είναι φορτισμένα με θετικό ή αρνητικό σχόλιο;
- 2) Σχημάτισε φράσεις με τις παρακάτω λέξεις που χαρακτηρίζουν έναν υγιή γέροντα: **θαλερός, ακμαίος, ευσταλής, λεβεντόγερος, καλοστεκούμενος.**
- 3) Με ποια ρήματα ή ρηματικές εκφράσεις ένας γέροντας θα αναφερόταν στην ηλικία του; π.χ. **γέρασα, με πήραν τα χρόνια.**
- 4) **Είναι νέος/α:** Με ποια συνώνυμα ουσιαστικά ή εκφράσεις μπορεί να αντικατασταθεί η πρόταση;
- ▶ 5) Προσέξτε τον παρακάτω πίνακα και συνδυάστε τα ρήματα με τα κατάλληλα ονοματικά σύνολα (υποκείμενα) και με τα κατάλληλα προθετικά σύνολα, για να σχηματίσετε φράσεις.

Ρήματα	Ονοματικά σύνολα	Προθετικά σύνολα	
πρόκειται	ανασχηματισμός της κυβέρνησης		
ενδέχεται			
προβλέπεται	η ώρα της κρίσης		
επίκειται	να υποφέρει τα πάνδεινα		στο χείλος της καταστροφής
προμηνύεται			

πλησιάζει /ζυγώνει	να πόλεμος	ξεσπάσει	στα πρόθυρα της διάλυσης
του μέλλεται	να πόλεμος	ξεσπάσει	στις παραμονές του πολέμου
προεξοφλείται επικρέμαται ήγγικεν βρίσκεται	η καταστροφή η αποτυχία του η ώρα		

- 6 α) Σχημάτισε ονοματικά σύνολα προσθέτοντας στα ουσιαστικά **μέλλον** και **παρελθόν** τα κατάλληλα επίθετα ή επιθετικές μετοχές π.χ. **αβέβαιο μέλλον, δοξασμένο παρελθόν.**
- β) Συγκέντρωσε ρήματα για να σχηματίσεις ρηματικά σύνολα με τα ουσιαστικά **μέλλον** και **παρελθόν** ως αντικείμενα π.χ. **οραματίζομαι το μέλλον, αναπολώ το παρελθόν.** Σχημάτισε με ορισμένα από αυτά φράσεις.
- ▶ 7) Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις με άλλες ισοδύναμες:
  - Για να αναθεωρήσουμε την ιστορία, πρέπει να προηγηθεί η **ανασκόπηση του παρελθόντος.**
  - Είναι προσηλωμένος στη μελέτη των ιστορικών κειμένων· τον ελκύει η **αναδίφηση της ιστορίας.**
  - Κατανοώ το ενδιαφέρον σου να εξιχνιάσεις το μυστήριο, αλλά θα σε συμβούλευα να μην **ανακινείς λησμονημένες υποθέσεις.**

- 8) Με επιρρήματα ή επιρρηματικές εκφράσεις που αναφέρονται στο μέλλον συμπλήρωσε τη φράση: Θα συμβεί, π.χ. Θα συμβεί σύντομα, θα συμβεί στο προσεχές μέλλον.

Θέματα για συζήτηση ή έκφραση / έκθεση

Γηρατειά και νεότητα

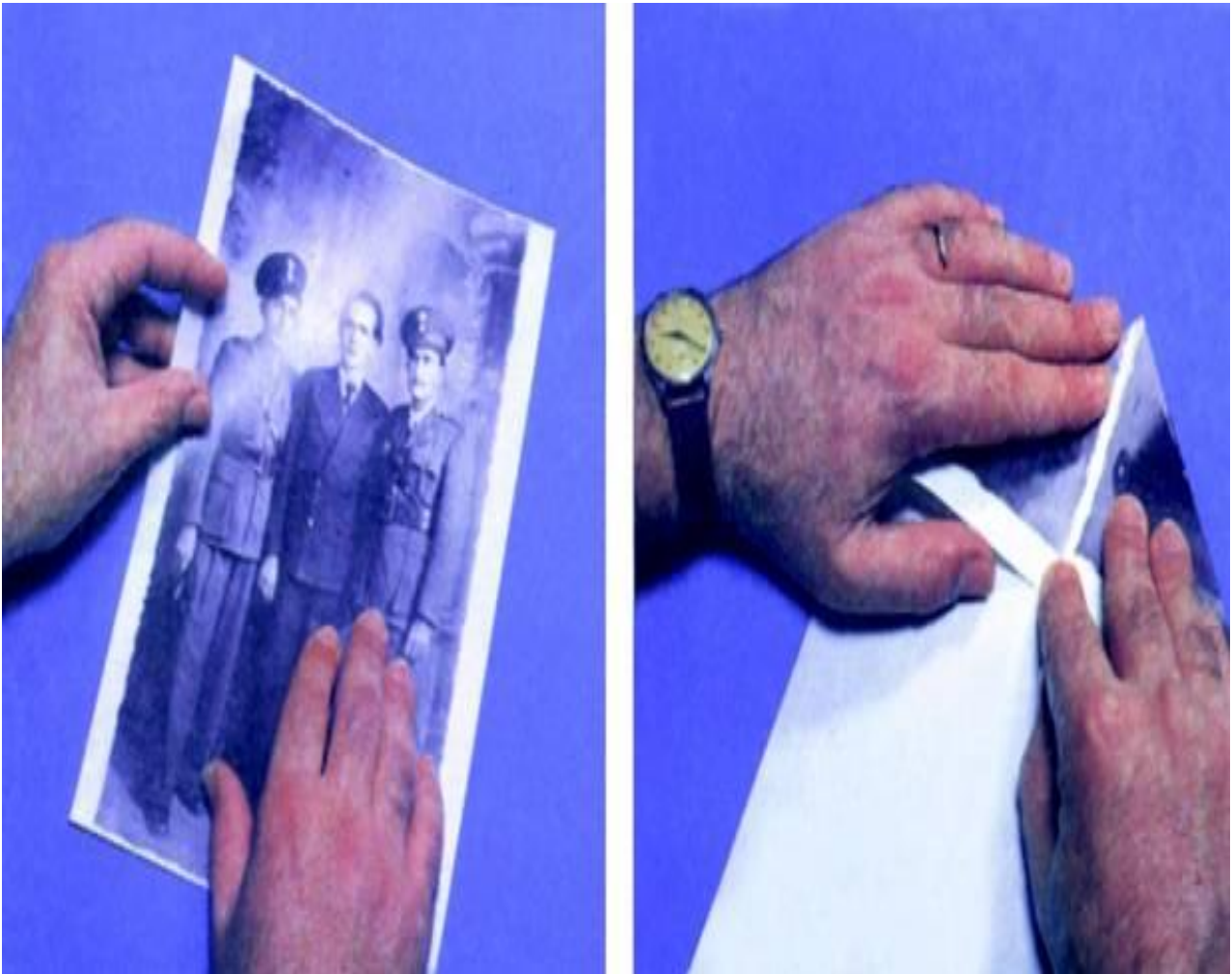
Χθες - Σήμερα - Αύριο

Αφηγήσεις για το παρελθόν και το μέλλον

1) Πώς αντιμετωπίζετε τους ηλικιωμένους; Νομίζετε ότι μπορείτε να ωφεληθείτε από την επικοινωνία σας μ' αυτούς;

● 2) Ποια εικόνα της ζωής και της συμπεριφοράς των ηλικιωμένων προβάλλουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης; Να αναφέρετε σχετικά παραδείγματα.

3) Σε ορισμένες κοινωνίες τα ηλικιωμένα άτομα κατείχαν μια εξέχουσα θέση και απολάμβαναν ιδιαίτερες τιμές, π.χ. η γερουσία στη Σπάρτη, οι δημογέροντες των κοινοτήτων στην εποχή της τουρκοκρατίας κτλ. Θυμηθείτε και τις παροιμίες «Αν δεν έχεις γέρο, δώσ' κι αγόρασε» και «Πάρε του γέροντος βουλή, του παιδεμένου γνώση». Ποια θέση κατέχουν οι ηλικιωμένοι στην κοινωνία σήμερα; Αν δέχεστε ότι η θέση τους έχει υποβιβαστεί, προσπαθήστε να δώσετε μια εξήγηση στο γεγονός αυτό.

4) Θα έπρεπε οι νέοι να σέβονται τους ηλικιωμένους μόνο και μόνο επειδή είναι μεγαλύτεροι; Τι σημαίνει «σεβασμός» προς ένα ηλικιωμένο άτομο; Διαβάστε σχετικά και το παρακάτω κείμενο.

... Ο σεβασμός είναι άγραφος νόμος, μια τάξη αναγκαία για την ισορροπία της ζωής, εξασφαλίζει την ομαλή διαδοχή, οργανώνει εσωτερικά τον καινούριο κι ορμητικό φορέα της. Δεν είναι όμως προνόμιο, επιταγή δίχως αντίκρισμα. Η υπεροχή δεν μπορεί να σταθεί σαν κάτι δεδομένο. Πρέπει να έχει τα πειστήρια της πάντοτε έτοιμα, ακόμα κι αν δεν της τα ζητήσει ποτέ κανένας. Διαφορετικά, γίνεται αυθαιρεσία, πρόληψη, ταμπού, ωμό δίκαιο του συμπτωματικά και πρόσκαιρα ισχυρότερου. Ήταν ένας καιρός, πραγματικά, όπου ο σεβα-

σμός αξιωνόταν με το έτσι θέλω, από εκείνον που τύχαινε να έχει ένα χρονικό και μόνο προβάδισμα. Ο κόσμος γνώρισε πρεσβύτερους ανάξιους, που απαιτούσαν το σεβασμό μόνο και μόνο γιατί έτσι τους συνέφερε και γιατί είχαν την εξουσία να τον επιβάλουν. Ο καιρός αυτός, ας το πάρουμε απόφαση, έχει περάσει [...]

... Μέσα στα μάτια εμάς των παλαιότερων, που χαμηλώνονταν μπροστά στον οποιονδήποτε πρεσβύτερο με συστολή, έβλεπες την ωραία νεανική σεμνότητα, αλλά έβλεπες συχνά και τη θολή υποκρισία, και τη μωρία. Έβλεπες την παθητική συμμόρφωση με μια σύμβαση. Πολλές φορές τη φοβισμένη υποταγή σε μιαν επικρεμάμενη φοβέρα. Δεν σεβόμασταν πάντα όλους εκείνους που τους δείχναμε σεβασμό. Και συχνά «σεβόμασταν» εκείνους που θα έπρεπε ν' αγαπάμε, να εκτιμούμε ή και να θαυμάζουμε, επειδή μας έπεισαν, επειδή δείχτηκαν άξιοι της αγάπης μας ή του θαυμασμού μας. [...]

A. Τερζάκη, Τα παιδιά με τα κλωνάρια

● 5) Δύο ηλικιωμένα άτομα συζητούν. Ο ένας αφηγείται στον άλλο μια ιστορία που δείχνει έλλειψη σεβασμού προς τους ηλικιωμένους. Υποδυθείτε τους ρόλους.

6) Αρχίζει κανείς να γερνά, όταν οι άλλοι του φέρονται σαν να είναι γέρος. Συζητήστε την άποψη αυτή.

7) «Τι θα γίνει με τον παππού και τη γιαγιά;».

Υπάρχει περίπτωση:

- να συγκατοικήσουν με την υπόλοιπη οικογένεια
- να ζήσουν μόνοι τους, σε ένα δικό τους σπίτι
- να καταφύγουν σε έναν οίκο ευγηρίας.

Υποθέστε ότι συγκαλείται οικογενειακό συμβούλιο στο σπίτι. Τα μέλη της οικογένειας (γονείς, παιδιά, παππούς/γιαγιά) συζητούν τις παραπάνω δυνατότητες. Υποδυθείτε τους ρόλους. Αφηγηθείτε ύστερα τη συζήτηση σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε κάποιο

φίλο, είτε από την πλευρά/οπτική γωνία ενός παιδιού είτε από την πλευρά/οπτική γωνία του παππού/της γιαγιάς είτε από την πλευρά των γονέων σας.

● 8) Προσπαθήστε να δώσετε την «εικόνα» του παππού ή της γιαγιάς σας μέσα από την αφήγηση δύο τριών περιστατικών της ζωής τους.

● 9) Σε μια συνέντευξη που θα πάρετε από τη γιαγιά, τον παππού ή κάποιο άλλο ηλικιωμένο άτομο, ζητήστε να σας περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζαν οι νέοι στην εποχή τους, και ύστερα να σας αφηγηθούν ένα συγκεκριμένο περιστατικό (π.χ. από μια εκδρομή, από τον πρώτο τους χορό κτλ.). Μαγνητοφωνήστε τη συνέντευξη ή κρατήστε σημειώσεις.

-Περιγράψτε κι εσείς, γραπτά, τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζουν οι νέοι σήμερα και αφηγηθείτε ένα αντίστοιχο περιστατικό.

-Παρουσιάστε το υλικό που συγκεντρώσατε στην τάξη και προσπαθήστε να καταλήξετε σε ορισμένα συμπεράσματα για τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζαν οι νέοι άλλοτε και τώρα.

-Ποιες αλλαγές νομίζετε ότι θα επέλθουν στο μέλλον σχετικά με τον τρόπο που διασκεδάζουν οι νέοι;

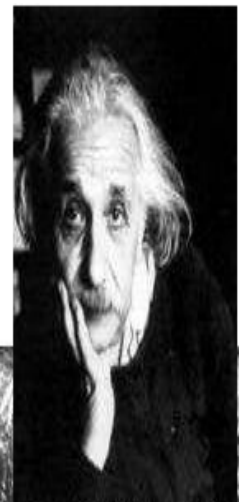
● 10) Ο άνθρωπος δύσκολα αποδέχεται τα γηρατειά, γιατί, όπως λέει και ο Μίμνερμος, «το γήρας είναι άχαρο και άσχημο, ένα βαρύ φορτίο που κάνει τον άνθρωπο αγνώριστο και μισητό στους άλλους». Η βαθιά επιθυμία του ανθρώπου να παραμείνει νέος φαίνεται από το παράδειγμα του Φάουστ που πουλάει την ψυχή του στο Διάβολο, για να κερδίσει τη νιότη («Φάουστ» του Γκαίτε). Ο άνθρωπος αγωνίζεται με τη βοήθεια της επιστήμης για έναν κόσμο χωρίς γηρατειά. Όμως τι είδους κόσμος μπορεί να είναι αυτός; Ο Άλντους Χάξλεϊ

π.χ. οραματίστηκε έναν τέτοιο κόσμο και τον παρουσίασε στο βιβλίο του «Θαυμαστός Καινούριος Κόσμος». Πρόκειται για έναν κόσμο μηχανοποιημένο, όπου οι άνθρωποι νίκησαν τα γηρατειά, αλλά έχασαν το συναίσθημα. Δοκιμάστε να γράψετε κι εσείς μια αφήγηση για έναν κόσμο χωρίς γηρατειά.

11) Ωστόσο υπάρχουν ηλικιωμένοι που διατηρούν τη ζωτικότητα και τη «νεανικότητά» τους. Θυμηθείτε π.χ. τη Μις Μαρπλ (της Α. Κρίστι), τη Λωξάντρα (της Μ. Ιορδανίδου), το Ζορμπά (του Ν. Καζαντζάκη), την ίδια τη Μ. Ιορδανίδου, την Ε. Αλεξίου, τον Πικάσο, τον Τσάρλι Τσάπλιν κτλ. Ποιες αντιστάσεις μπορούν να προβάλλουν οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι απέναντι στα γηρατειά, και με ποιους τρόπους μπορεί να τους βοηθήσει η οικογένεια και ο κοινωνικός περίγυρος; Τι μέτρα μπορεί να πάρει η πολιτεία, για να έχουν οι ηλικιωμένοι μια ζωή «γεμάτη» και ενδιαφέρουσα;

● 12) «Αν η αφήγηση είναι ένας τρόπος για να ζωντανέψει το χαμένο για πάντα παρελθόν, τότε οι ιστορίες του παππού και της γιαγιάς δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια αντίσταση στο πέρασμα του χρόνου». Συζητήστε την άποψη αυτή.

● 13) Σήμερα έχει επικρατήσει η μορφή της πυρηνικής (συζυγικής ή μικρής) οικογένειας, η οποία αποτελείται από τους γονείς και όσα παιδιά είναι ακόμη ανήλικα ή και ανύπαντρα και ζουν μαζί με τους γονείς. Άλλοτε η πιο συνηθισμένη μορφή οικογένειας ήταν η πατριαρχική· αυτή αποτελούνταν από ένα πλατύτερο κύκλο προσώπων ή συζυγικών οικογενειών που κατάγονταν από ένα κοινό γενάρχη και ζούσαν μαζί.

Απευθυνθείτε στους γονείς σας και σε πρόσωπα της τρίτης ηλικίας που ανήκουν στο οικογενειακό ή φιλικό σας περιβάλλον και ρωτήστε τους: Ποια μορφή είχε η δική τους οικογένεια; Ποιοι συμβίωναν στο ίδιο σπίτι; Ήταν ευχαριστημένοι από τη συμβίωση; Ποιος θεωρούνταν αρχηγός της οικογένειας και ποιος ήταν ο ρόλος που έπαιζαν τα άλλα μέλη της; Συγκεντρώστε, αν μπορείτε, χαρακτηριστικές φωτογραφίες που να δείχνουν τη σύνθεση της οικογένειας σε κάθε περίπτωση.

-Ποιοι λόγοι συνετέλεσαν, ώστε να αλλάξει η σύνθεση της οικογένειας ;

-Πώς φαντάζεστε την οικογένεια στο μέλλον;

14)Πώς εύχεστε να είναι ο κόσμος του μέλλοντος; Υποθέστε ότι ζείτε σε έναν τέτοιο κόσμο και περιγράφετε τα γεγονότα μιας ημέρας στο ημερολόγιό σας.

15) Ο Όργουελ στο βιβλίο του «1984» οραματίστηκε έναν κόσμο εφιαλτικό κάτω από την κυριαρχία ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα:

... Είτε συνέχιζε είτε σταματούσε να γράφει το ημερολόγιο δεν είχε σημασία. Η Αστυνομία Σκέψης θα τον έπιανε έτσι κι αλλιώς. Είχε διαπράξει - θα το είχε διαπράξει ακόμα κι αν δεν είχε πιάσει την πένα στα χέρια του - το βασικό έγκλημα που περιείχε όλα τ' άλλα μέσα του. Έγκλημα της Σκέψης το έλεγαν. Το Έγκλημα της Σκέψης δεν ήταν κάτι που μπορούσε να κρύψει κανείς για πάντα. Μπορούσες να ξεγελάσεις με επιτυχία για λίγο ακόμα και για χρόνια, αλλά αργά ή γρήγορα, θα σ' έπιαναν [...]

Το τι συνέβαινε στον αόρατο λαβύρινθο όπου

οδηγούσαν οι αεροσωλήνες, δεν το ήξερε με λεπτομέρειες, αλλά το ήξερε σε γενικές γραμμές. Μόλις μαζεύονταν και γίνονταν η αντιπαραβολή όλων των διορθώσεων που ήταν απαραίτητες για κάθε αριθμό τεύχους των Τάιμς, αυτή η έκδοση ξανατυπωνόταν, η αρχική καταστρεφόταν και στη θέση της τοποθετούσαν στα αρχεία τη διορθωμένη. Αυτή η διαδικασία των συνεχών διορθώσεων δεν αφορούσε μόνο τις εφημερίδες αλλά και τα βιβλία, τα περιοδικά, τα φυλλάδια, τις αφίσες, τα έντυπα, τις ταινίες, τις ηχητικές εγγραφές, τα κινούμενα σχέδια, τις φωτογραφίες. Αφορούσε κάθε είδος λογοτεχνίας ή εγγράφου που θα μπορούσε να έχει πολιτική ή ιδεολογική σημασία. Μέρα με τη μέρα και σχεδόν από λεπτό σε λεπτό το παρελθόν γινόταν παρόν. Έτσι κάθε προφητεία του Κόμματος μπορούσε να παρουσιαστεί σωστή με χειροπιαστές αποδείξεις. Δεν επιτρεπόταν να καταχωρηθεί καμιά πληροφορία, ή γνώμη που ερχόταν σε αντίθεση με τις ανάγκες της στιγμής. Όλη η ιστορία ήταν από δεύτερο χέρι, σβησμένη και ξαναγραμμένη τόσες φορές, όσες κρινόταν απαραίτητο. Από τη στιγμή που γινόταν η αλλαγή, σε καμία περίπτωση δεν μπορούσες ν' αποδείξεις ότι έγινε οποιαδήποτε παραποίηση. [...]

-«Ήδη τώρα καταστρέφουμε τις συνήθειες της σκέψης που έχουν επιζήσει από την προ-Επαναστατική εποχή. Σπάσαμε τα δεσμά που ένωναν τους γονείς με τα παιδιά, τους άνδρες με τους άνδρες και τον άνδρα με τη γυναίκα. Κανένας δεν τολμά πια να εμπιστευτεί τη γυναίκα του, το παιδί του ή το φίλο του. [...] Τα παιδιά θα τα παίρνουνε απ' τη μητέρα τους μόλις γεννιούνται, όπως παίρνει κανείς τα αυγά από την κότα [...] Οι νευρολόγοι εργάζονται πάνω σ' αυτό τώρα. Δεν θα υπάρχει πίστη παρά μόνο για το Κόμμα, δε θα υπάρχει αγάπη παρά μόνο για τον Μεγάλο Αδερφό. Δε θα

υπάρχει γέλιο, παρά μόνο το γέλιο του θριάμβου για κάποιον νικημένο εχθρό. Δε θα υπάρχει τέχνη, λογοτεχνία, επιστήμη. Όταν θα είμαστε παντοδύναμοι, δε θα την έχουμε πια ανάγκη την επιστήμη. [...] Δε θα υπάρχει πια η περιέργεια ούτε η χαρά της ζωής. Δε θα υπάρχει άμιλλα. Πάντα όμως -αυτό μην το ξεχνάς Ουίνστον - πάντα θα υπάρχει η μέθη της δύναμης, που ολοένα θα μεγαλώνει διαρκώς και ολοένα θα οξύνεται περισσότερο. Πάντα, σε κάθε στιγμή, θα υπάρχει η αγαλλίαση της νίκης, η συγκίνηση να ποδοπατάς έναν ανήμπορο εχθρό. Αν θέλεις μιαν εικόνα του μέλλοντος, φαντάσου μια μπότα να πατάει το πρόσωπο ενός ανθρώπου - για πάντα....

Τζορτζ Όργουελ, 1984, εκδ. Κάκτος, μετ. Ν. Μπάρτη, Αθήνα 1978, σ. 26, 47, 264

-Υποθέστε ότι είστε ένας νέος που ζει στον εφιαλτικό αυτόν κόσμο και αφηγηθείτε στο ημερολόγιο σας το χρονικό μιας ημέρας.

-Ποια είναι η γνώμη σας για τα λεγόμενα «reality shows» (π.χ. Big Brother, Φάρμα, Fame story κ.ά);.

16) Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα και συζητήστε τη σχέση των μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας:

-με την επιστήμη

-με τη λογοτεχνία

Όσοι διαβάζετε αφηγήσεις επιστημονικής φαντασίας προσπαθήστε να περιγράψετε:

α) τα βασικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα μυθιστορήματα αυτά, και

β) τα κέρδη που αποκομίζετε από την ανάγνωση τους.

... Όπως και η ίδια η επιστήμη, η τέχνη επιστημονικής φαντασίας είναι καρπός της φαντασίας. Αν σήμερα η επιστήμη μοιάζει να ξεπερνάει τις πιο απίθανες προβλέψεις της επιστημονικής φαντασίας, τόσο η μια όσο και η άλλη θα εξακολουθήσουν να εμπλουτίζονται και να γονιμοποιούνται αμοιβαία. Στο σημερινό κόσμο, η παρουσία της επιστήμης είναι αισθητή σε κάθε πλευρά της καθημερινής ζωής, στην τέχνη, την εκπαίδευση και την κοινωνική οργάνωση. Το μεγάλο επίτευγμα της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας είναι ότι μας προετοίμασε να δεχτούμε αυτή την ισχυρή νέα επιρροή, μας προειδοποίησε για τους ενδεχόμενους κινδύνους και μας εξέθεσε τις τεράστιες δυνατότητες που προσφέρει. Κυρίως όμως κατάστρεψε το φάντασμα της επιστήμης ως ανεξέλεγκτου Φραγκεστάιν υπενθυμίζοντας μας ότι όλο το οικοδόμημα της επιστήμης στηρίζεται στην απεριόριστη δύναμη της ανθρώπινης φαντασίας...

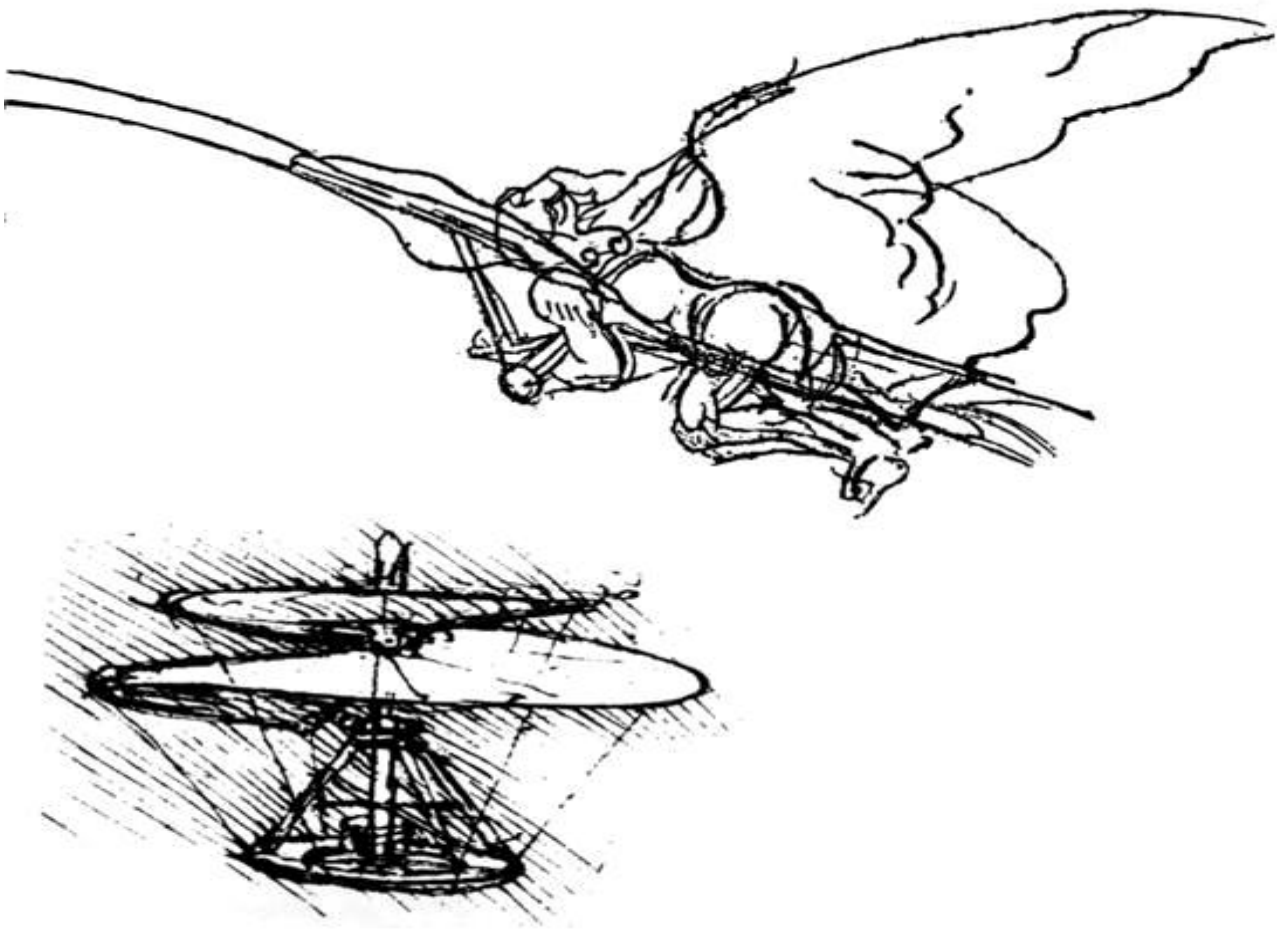
Courrier, Ιανουάριος 1985

... Η λογοτεχνία επιστημονικής φαντασίας έχει τους δικούς της κανόνες. Καθώς ασχολείται με τα νέα σύνορα της επιστήμης, απεικονίζει τα τελευταία επιστημονικά επιτεύγματα και μερικές φορές προσφέρει και ιδέες που η επιστήμη μπορεί να εκμεταλλευτεί, γιατί ο ρόλος της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας δεν είναι μόνο να ψυχαγωγεί, αλλά και να προαναγγέλλει το μέλλον, να μαντεύει νέα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, να τα προβλέπει και να τα προβάλλει...

A. Καζάντσεφ, Δε νοείται επιστήμη χωρίς φαντασία,
Courrier, Ιανουάριος 1985

... Το παράδοξο είναι ότι, ύστερα από 60 χρόνια ζωής, η επιστημονική φαντασία εξακολουθεί να ζει και να δρα μέσα σ' ένα κλειστό κύκλωμα. Θα μπορούσε, άραγε, κάποιο μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας να κερδίσει ένα από τα μεγάλα λογοτεχνικά βραβεία, έστω κι αν είναι πραγματικό αριστούργημα; Μάλλον δύσκολο. Εκείνοι που πιστεύουν στη Λογοτεχνία (με «Λ» κεφαλαίο) δε θα δέχονταν ποτέ ν' αγκαλιάσουν αυτό το «λογοτεχνικό υποπροϊόν», όπως το αποκαλούν. Από την άλλη, οι συγγραφείς και οι αναγνώστες των έργων επιστημονικής φαντασίας, αμυνόμενοι εναντίον των υπερασπιστών της κλασικής λογοτεχνίας, έχουν περιχαρακωθεί σ' έναν εντελώς δικό τους χώρο, σ' ένα είδος μοιρολατρικού γκέτο. Ίσως κάποτε η ιστορία της λογοτεχνίας δικαιώσει αυτό το παρεξηγημένο είδος και του αναγνωρίσει τις πραγματικές του αξίες: πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις, όνειρα για κάποιον κόσμο του μέλλοντος και, πάνω απ' όλα, την εκστατική τοποθέτηση απέναντι στην ανθρώπινη φαντασία...

από τις εφημερίδες

**Σχέδια από χειρόγραφο του
Leonardo da Vinci (1452-1519).
Ιπτάμενη μηχανή.**

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση

■ Είδαμε ότι η περιγραφή απεικονίζει με το λόγο τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικά μέσα στο χώρο, ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει». Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειες της. Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο / πράγμα / ομάδα / θεσμός / ιδέα παρουσιάζεται δυναμικά, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Επομένως η αφήγηση σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματα τους. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η περιγραφή ανήκει στα στατικά στοιχεία ενός κειμένου, ενώ η αφήγηση στα δυναμικά, αφού η πρώτη μας δίνει πληροφορίες σχετικά με το «είναι» και η δεύτερη με το «γίνεσθαι» των πραγμάτων.

► Προσπαθήστε να διακρίνετε τα περιγραφικά μέρη (περιγραφή του αντικειμένου που κινείται) από τα αφηγηματικά (αποτελέσματα της κίνησης) στο παρακάτω απόσπασμα. Παρατηρήστε ακόμη ποιος χρόνος του ρήματος χρησιμοποιείται στα περιγραφικά μέρη και ποιος στα αφηγηματικά και επιχειρήστε να δώσετε μια εξήγηση για τη χρήση των χρόνων (βλ. και ΝΕ.Σ. σ. 70-72).

... Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα, ασυγκράτητο τέρας, οργισμένο από τη φοβερή δύναμη που βόγκαγε κλεισμένη στα ατσαλένια σπλάχνα του και το 'κάνε να τρέμει σύγκορμο. Πιλαλούσε αγκομαχώντας πάνω στο σιδερένιο του δρόμο, και με τα κυρτά μάτια του κοίταζε με λύσσα, όλο μπροστά του. Ήταν ένας δράκοντας που έφτυνε βραστό σάλιο. Βρουχιότανε κι έτρεχε, ξεφυσούσε σπίθες και κόκκινες φλόγες από τα ρουθούνια, και το σώμα του ήταν μακρύ, χωρισμένο σε χοντρούς σπόνδυλους, σαν πελώριο προκατακλυσμαίο έντομο. Η κοιλάδα συνταράχτηκε από τον αχό και τον αντίλαλο. Το φεγγάρι βούλιαξε μέσα στους καπνούς, τα χαμοβούνια τρέμανε και οι άρρωστες φυλλωσιές των παραταγμένων δέντρων σάλεψαν βίαια στο πέρασμα του. Πήγαν κι ήρθαν με τη λικνιστική κίνηση που κάνουν τα ενάλια

φυτά, όταν ένα τέρας του βυθού περάσει σύρριζα, σαρώνοντας με τις δυνατές φτερούγες το βαρύ νερό...

Στρ. Μυριβήλη, Τοπίο, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σ. 281-285

Η διάκριση ανάμεσα στην περιγραφή και την αφήγηση δεν είναι απόλυτη. Πολλές φορές τα όρια συγχέονται· π.χ. στην περιγραφή της λειτουργίας μιας μηχανής ή μιας διαδικασίας (βλ. Περιγραφή σ.180-181). Στην περίπτωση αυτή μολονότι έχουμε μια σειρά από πράξεις/ενέργειες, μπορούμε να μιλήσουμε για περιγραφή και όχι για αφήγηση, επειδή οι ενέργειες αυτές είναι επαναλαμβανόμενες και επομένως αποτελούν σταθερά γνωρίσματα του αντικειμένου της περιγραφής

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση

■ Η αφήγηση και η περιγραφή συνδέονται στενά. Μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο π.χ. «Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα» (αφήγηση)/ «ασυγκράτητο τέρας οργισμένο από... σύγκορμο» (περιγραφή). Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο, επιδιώκει ορισμένους από τους παρακάτω στόχους:

- Να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με διάφορες άμεσες ή έμμεσες πληροφορίες.
- Να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.
- Να προκαλέσει αγωνία και αναμονή (suspens) στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της

δράσης, αφού με την περιγραφή φαίνεται ότι σταματάει ο αφηγηματικός χρόνος.

- Να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.

Βασισμένοι σε ένα συγκεκριμένο αφηγηματικό κείμενο (π.χ. «Η ομορφιά του κόσμου» του Κ. Πολίτη, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σελ. 287-298), ελέγξτε αν αληθεύουν όσα επισημάνθηκαν προηγουμένως για το ρόλο της περιγραφής μέσα στην αφήγηση.

- Βασισμένοι σε ένα συγκεκριμένο αφηγηματικό κείμενο (π.χ. «Η ομορφιά του κόσμου» του Κ. Πολίτη, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σελ. 287-298, τόμος γ), ελέγξτε αν αληθεύουν όσα επισημάνθηκαν προηγουμένως για το ρόλο της περιγραφής μέσα στην αφήγηση.

- Χωριστείτε σε ομάδες 4 ατόμων. Το κάθε μέλος της ομάδας πρέπει να περιγράψει:

- ένα πρόσωπο
- ένα χώρο
- ένα αντικείμενο
- μία κατάσταση.

Αποφασίστε ποιος θα κάνει ποια από τις περιγραφές. Διαβάστε την περιγραφή σας, και μετά κάντε ο καθένας μια αφήγηση που να περιλαμβάνει και τις τέσσερις περιγραφές.

- Χωριστείτε σε ομάδες 6 ατόμων. Έχετε στη διάθεση σας τις ακόλουθες ερωτήσεις, για να κάνετε μια αφήγηση:

- Ποιος ήταν;
- Πού βρισκόταν;

- Τι έκανε;
- Τι είπε;
- Τι είπε ο κόσμος;
- Τι έγινε στο τέλος;

Ο πρώτος της ομάδας απαντά στην πρώτη ερώτηση, ο δεύτερος στη δεύτερη κ.ο.κ., χωρίς όμως να ξέρει ο ένας την απάντηση του άλλου. Ενώστε τις απαντήσεις σας και φτιάξτε ένα αφήγημα. Αυτό που θα προκύψει μπορεί να είναι κωμικό ή τελείως παράλογο.

● **Ας ξαναθυμηθούμε τα παραμύθια.**

Ο Ρώσος ερευνητής Προπ, αναλύοντας το ρωσικό παραμύθι, εντόπισε ορισμένες λειτουργίες/πράξεις των ηρώων του παραμυθιού, που επαναλαμβάνονται σταθερά σε πολλά παραμύθια.

Μερικές από αυτές τις λειτουργίες/ πράξεις είναι οι εξής: «απομάκρυνση του ήρωα», «απαγόρευση σε κάποιον να κάνει κάτι», «παράβαση της απαγόρευσης», «προδοσία», «παγίδα», «αναχώρηση του ήρωα», «αποστολή», «συνάντηση με το δωρητή», «μαγικά δώρα», «εμφάνιση του ανταγωνιστή», «υπερφυσικές ικανότητες του ανταγωνιστή», «αγώνας», «νίκη», «επιστροφή του ήρωα», «άφιξη στο σπίτι», «γάμος». (Παρατηρήστε ότι παρόμοια οργάνωση μπορεί να έχει και μια οποιαδήποτε φανταστική αφήγηση).

Χωριστείτε σε ομάδες. Φτιάξτε μια «τράπουλα» με τις λειτουργίες / πράξεις του Προπ. Σε κάθε «τραπουλόχαρτο» γράψτε το όνομα μιας «λειτουργίας» και, αν είναι δυνατό, ζωγραφίστε και μια σχετική γελοιογραφική εικόνα. Τοποθετήστε τα «τραπουλόχαρτα» στη σειρά με την οποία αναφέρονται πιο πάνω οι λειτουργίες / πράξεις, και προσπαθήστε να κάνετε μια αφήγηση, ακολουθώντας αυτή τη σειρά στην εξέλιξη

των γεγονότων. Τώρα, τραβήξτε στην τύχη 3-4 «τραπουλόχαρτα» και φτιάξτε μια άλλη ιστορία, με βάση τα νέα δεδομένα.

Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση που ακολουθούν

1. α) **ξεκαρδίζομαι στα γέλια, μειδιώ, γελώ**: να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα.
β) Να βρείτε συνώνυμα της ρηματικής έκφρασης «ξεκαρδίζομαι στα γέλια».
2. Να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με β' συνθετικό το ρ. **γελώ**.
3. Με το ουσιαστικό **γέλιο** και τα κατάλληλα επίθετα σχηματίστε ονοματικά σύνολα και χρησιμοποιήστε κάποιο από αυτά, για να περιγράψετε με λίγες φράσεις το χαρακτήρα ενός ατόμου, π.χ. Είναι ένας άνθρωπος ανοιχτόκαρδος που αγαπάει τη ζωή και ξέρει να τη χαίρεται. Κάθε φορά που μας έρχεται, το τρανταχτό του γέλιο γεμίζει το σπίτι μας.
4. Να συγκεντρώσετε τα συνώνυμα του ρ. **κοροϊδεύω** και να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα, π.χ. σκώπτω, εμπαίζω, μυκτηρίζω.
5. Να σχηματίσετε φράσεις με τα ρήματα **διακωμωδώνω** και **παρωδώνω** ή με τα αντίστοιχα ουσιαστικά (διακωμώδηση, παρωδία), ώστε να δηλωθεί με σαφήνεια η σημασία των λέξεων αυτών.

6. Να συμπληρώσετε τη στήλη Β με εκφράσεις που χρησιμοποιούνται σε ένα κείμενο με επίσημο ύφος.

A.

B.

α) τον πήραν στο
μεζέ, - ψιλό
τον δούλεψαν

β) τον γιουχάισα

γ) έγινε ρεζίλι, -
θέατρο

α) έγινε στόχος σκωμμάτων,

β)

γ)

7. Προσπαθήστε να αποδώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων χρησιμοποιώντας άλλες ισοδύναμες.

- Είναι μεγάλος χωρατατζής.
- Προκαλεί τη θυμηδία.

8. Να βρείτε τα ουσιαστικά με τα οποία δηλώνουμε τον αστεϊσμό σε βάρος κάποιου σε επίσημο και ανεπίσημο ύφος.

9. Με το ουσιαστικό **αστείο** και τα κατάλληλα επίθετα σχημάτισε ονοματικά σύνολα και χρησιμοποίησε τα, για να περιγράψεις/χαρακτηρίσεις ένα άτομο ως προς την ποιότητα των αστεϊσμών του, π.χ. Είναι άξεστος και αγροίκος. Σε προσβάλλει συνέχεια με τη συμπεριφορά του. Ακόμη και τα αστεία του είναι χοντροκομμένα.

10. Να αντιστοιχίσετε τις δύο στήλες.

A.

B.

διασυρμός

πικρή ειρωνεία

λογοπαίγνιο

επιδεικτικό, σαρκαστικό γέλιο

χαριεντισμός

δημόσιος εμπαιγμός, δυσφήμιση

δηκτικότητα

χαριτωμένο πείραγμα, αστεϊσμός, ευφυολογία, ευφυολόγημα

σκώμμα

απάτη, περιγέλασμα, χλεύη

καγχασμός

δηκτικό πείραγμα, κοροϊδία

εμπαιγμός

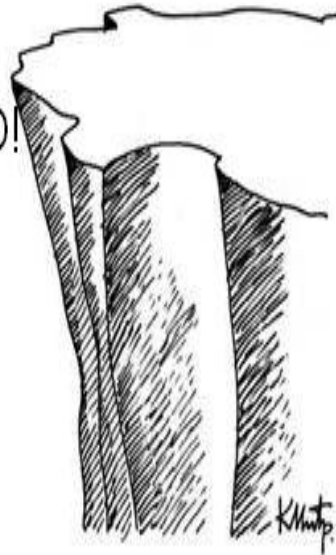
παιχνίδι με λέξεις, που στηρίζεται στην πολλαπλή σημασία της ίδιας λέξης ή παιχνίδι με ομόηχες λέξεις που έχουν διαφορετική σημασία, κοινώς καλαμπούρι.

11. ευτράπελη διήγηση, σκωπτική διάθεση, κακεντρεχή σχόλια, δηκτικός υπαινιγμός, χαιρέκακο γέλιο: Να εντάξετε τα ονομαστικά αυτά σύνολα στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο

ΜΗΤΣΟ!!! Ο ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΤΑΠΙΕ
ΤΟ ΚΙΝΗΤΟ!! ΜΙΛΑ ΠΙΟ ΔΥΝΑΤΑ

ΧΙΛΙΑΡΙΚΟ ΕΙΝΑΙ. ΠΑΡΑΤΑ ΤΟ!
ΘΑ ΣΕ ΠΙΑΣΕΙ Η ΜΕΣΗ ΣΟΥ

Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση το Κωμικό και η σημασία του γέλιου

▶ Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας έχουν γίνει πολλές προσπάθειες να οριστεί το κωμικό. Οι ορισμοί αυτοί διαφέρουν βέβαια μεταξύ τους, παρουσιάζουν όμως και κάποια κοινά σημεία. Διαβάστε τους παρακάτω ορισμούς και προσπαθήστε να επισημάνετε ορισμένα κοινά σημεία τους.

- Αυτή είναι ακριβώς η διαφορά που ξεχωρίζει την τραγωδία από την κωμωδία. Η κωμωδία θέλει να τους αναπαριστάνει χειρότερους [τους ανθρώπους] απ' ό,τι είναι, η τραγωδία θέλει να τους αναπαριστάνει καλύτερους.

Αριστοτέλους Ποιητική, Εισαγωγή,
Μετάφραση, Σχόλια, Σ. Ι. Δρομάζου,
εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1982, σ. 205

- Η κωμωδία είναι, όπως είπαμε, μίμηση των πιο ανάξιων ανθρώπων, όχι όμως σε όλα τους τα ελαττώματα αλλά μόνο σ' ένα, στο κωμικό· το κωμικό είναι ένα μέρος του άσχημου. Το κωμικό, δηλαδή, είναι ένα λάθος και μια ασχήμια, ανώδυνη και αβλαβής, όπως π.χ. το κωμικό προσωπίο είναι άσχημο και παραμορφωμένο, χωρίς να προκαλεί πόνο.

Αριστοτέλους, Ποιητική, ό.π., σ., 219

- Σύμφωνα με τον Καντ¹ το κωμικό προκαλείται, όταν μια έντονη προσδοκία μας ξαφνικά διαψεύδεται. Η διάψευση αφορά ένα αντικείμενο που δε μας ενδιαφέρει σοβαρά, γιατί διαφορετικά προκαλείται θλίψη και όχι ευθυμία.
- Σύμφωνα με τον Th. Lipps² κάτι μικρό και ασήμαντο μπορεί να γίνει κωμικό, όταν προβάλλει την αξίωση ότι είναι κάτι μεγάλο και γεμάτο σημασία, έπειτα όμως αποδειχνεται ξαφνικό και απρόοπτα αυτό που πραγματικά είναι. Μπορούμε λοιπόν να διακρίνουμε δύο στάδια στην αντίληψη του κωμικού: την εξαπάτηση με τη σοβαροφανή επίδειξη και το ξεμασκάρεμα με την αποκάλυψη. Η μετάπτωση από το πρώτο στάδιο στο δεύτερο προκαλεί το γέλιο.

Ε. Π. Παπανούτσος, Αισθητική,
εκδ. Ίκαρος,
Αθήνα 1956, σ. 299, διασκευή

---

1. Γερμανός φιλόσοφος (1724-1804)
2. Γερμανός φιλόσοφος (1851-1924)

● Συγκεντρώστε τώρα υλικό σχετικά με το κωμικό (ευθυμογράφημα, κωμωδία, ανέκδοτο, λογοπαίγνιο, γελοιογραφία κτλ.) και παρατηρήστε αν επαληθεύονται οι παραπάνω ορισμοί. Μπορείτε π.χ. να διαβάσετε από τα ΚΝΛ της Α΄ και Β΄ Λυκείου τα έργα: Φον Δημητράκης του Μ. Ψαθά, Ο Δον Κιχώτης του Μ. Θερβάντες, Ο Αρχοντοχωριάτης του Μολιέρου, Ο καυχησιάρης στρατιωτικός του Πλαύτου, Μονόλογος ευαίσθητου του Ε. Ροΐδη, Ο Πατούχας του Ι. Κονδυλάκη.

▶ Υποθέστε ότι παρουσιάζετε στη θεατρική/κινηματογραφική στήλη ενός μαθητικού περιοδικού μια κωμωδία που σας έκανε εντύπωση. Αφηγηθείτε την υπόθεση και προσπαθήστε να αναλύσετε και να σχολιάσετε τα ευρηματικά στοιχεία του έργου που προκάλεσαν το γέλιο του κοινού.

▶ Να διαβάσετε το παρακάτω κείμενο και να βρείτε από τα λεξικά τη σημασία του καθενός από τους τόνους του σατιρικού φάσματος που υπογραμμίζονται. Να δώσετε κατάλληλα παραδείγματα.

ο Τσάρλι Τσάπλιν σε σκηνή από την ταινία «Ο μεγάλος δικτάτωρ»

... Η σάτιρα από τη μια μεριά ξεσκεπάζει την ανοησία και από την άλλη καυτηριάζει το κακό. Κυμαίνεται ανάμεσα στο ελαφρό και το σοβαρό, στο εντελώς ασήμαντο και το πιο βαριά δασκαλίστικο. Εκτείνεται από την ακαριαία χοντροκοπιά και τη βαρβαρότητα μέχρι την τέλεια εκλέπτυνση και κομψότητα. Χρησιμοποιεί μεμονωμένα ή σε συνδυασμό μονόλογο, διάλογο, ποίηση, δημηγορία, αφήγηση, ηθογραφία, περιγραφή χαρακτήρων, αλληγορία, φαντασίωση, διακωμώδηση, παρωδία και οποιοδήποτε άλλο μέσο διαλέγει. Και χρησιμοποιώντας όλους τους τόνους του σατιρικού φάσματος, γελοιοποίηση, σαρκασμό, κυνισμό, σαρδόνιο γέλιο και λοιδορία, θυμίζει χαμαιλέοντα...

Σάτιρα, Arthur Pollard, Η γλώσσα της κριτικής, Ερμής, Αθήνα 1972, σ. 16

● Να διαβάσετε το σατιρικό ποίημα του Κ. Καρυωτάκη «Δημόσιοι Υπάλληλοι». Ποιος είναι ο τόνος του σατιρικού φάσματος που χαρακτηρίζει το ποίημα;

ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Οι υπάλληλοι όλοι λιώνουν και
τελειώνουν
σαν στήλες δύο δύο μες στα
γραφεία.

(Ηλεκτρολόγοι θα 'ναι η Πολιτεία
κι ο θάνατος, που τους
ανανεώνουν).

Κάθονται στις καρέκλες,
μουτζουρώνουν
αθώα λευκά χαρτιά, χωρίς αιτία.
«Συν τη παρούση αλληλογραφία
έχομεν την τιμήν» διαβεβαιώνουν.

Και μοναχά η τιμή τους απομένει,
όταν ανηφορίζουνε τους δρόμους,
το βράδυ στις οχτώ, σαν
κουρντισμένοι.

Παίρνουν κάστανα, σκέπτονται
τους νόμους,
σκέπτονται το συνάλλαγμα, τους
ώμους
σηκώνοντας οι υπάλληλοι
οι καημένοι.

Κ. Καρυωτάκη, Ποιήματα και πεζά,
επιμ. Γ. Π. Σαββίδης, Ερμής, Αθήνα
1979, σ. 104

Δοκιμάστε να αφηγηθείτε ένα επεισόδιο από τη ζωή σας σατιρίζοντας πρόσωπα και πράγματα που σχετίζονται με αυτό. Για παράδειγμα, αφηγηθείτε ένα περιστατικό σχετικά με την έκδοση ενός πιστοποιητικού καυτηριάζοντας τη γραφειοκρατία που παραλύει τις δημόσιες υπηρεσίες και αποξενώνει τον πολίτη από το κράτος. Αν η αφήγησή σας είναι προφορική, θεωρήστε ότι την απευθύνετε σε ένα φιλικό πρόσωπο. Αν είναι γραπτή, υποθέστε ότι πρόκειται να δημοσιευτεί στην εφημερίδα ως επιστολή διαμαρτυρίας για το επεισόδιο.

► Να σχολιάσετε το παρακάτω κείμενο και τον τίτλο της είδησης που ακολουθεί. Να διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με το ρόλο της σάτιρας και του κωμικού στην κοινωνική μας ζωή και στις διαπροσωπικές μας σχέσεις.

- ... Εκείνος που σατιρίζει θέλει να θίξει, να «δαγκάσει» είτε από τάση προς το σαρκασμό και την κακεντρέχεια είτε από μνησικακία. Κάποια κακία υπάρχει πάντα στη σατιρική διάθεση, αφού προϋπόθεση της είναι η έλλειψη της επιείκειας [...] Η ευθυμία λοιπόν εκείνου που σατιρίζει είναι στο βάθος χαιρεκακία, ενώ το γέλιο του σατιριζόμενου είναι πικρό και οργισμένο. Αντίθετα από τη σάτιρα, το καθάριο κωμικό ενώνει όσους το δέχονται στην ίδια εύθυμη διάθεση...

Ε. Π. Παπανούτσος,
Αισθητική, σ. 305-306,
διασκευή

- «τον μετέθεσαν, γιατί σατίριζε τον προϊστάμενο του».
από τις εφημερίδες

▶ ... Από την αθώα πρωταπριλιάτικη φάρσα που είχε στόχο τη διασκέδαση, έχουμε ένα ποιοτικό πέρασμα στη φάρσα της βόμβας, μια διαφοροποίηση τόσο στις προθέσεις όσο και στις επιπτώσεις. Γιατί, ενώ ο στόχος της πρωταπριλιάτικης φάρσας ήταν η σταθεροποίηση της κοινωνικής δομής, δικλείδα ασφάλειας στο σοβαρό και αντιστάθμισμα στο «δέον», η φάρσα της βόμβας έχει σαν στόχο, αντίθετα, την αποσταθεροποίηση, ενέχει έμμεσα το αντικοινωνικό. Ο φαρσέρ στην πρώτη

περίπτωση είναι «κοινωνικά μετέχων», ενώ στη δεύτερη «κοινωνικά απέχων»...

Σ. Νικολαΐδου, 24 ώρες χωρίς αλήθεια, (άρθρο σε εφημερίδα

Με ποιον τρόπο αντιλαμβάνεστε την άποψη της αρθρογράφου ότι η πρωταπριλιάτικη φάρσα έχει στόχο τη σταθεροποίηση της κοινωνικής δομής, ενώ η «φάρσα της βόμβας» την αποσταθεροποίηση της ;

Δραματοποίηση

● Ένας φαρσέρ και το θύμα του έρχονται σε αντιπαράθεση σε μια τηλεοπτική εκπομπή. Ο καθένας αφηγείται και σχολιάζει τη φάρσα από τη δική του οπτική γωνία. Δυο μαθητές να υποδυθούν τους σχετικούς ρόλους.

● Να συζητήσετε την άποψη του συγγραφέα. Είναι δυνατόν να χαρακτηρίσουμε ένα λαό ή ένα άτομο από τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται το κωμικό; Μπορείτε σ' αυτή την περίπτωση να αναφέρετε κάποια παραδείγματα;

- .. Η ευαισθησία και ο συναισθηματικός κόσμος μιας κοινωνίας, η πνευματική της στάθμη και η αισθητική της καλλιέργεια μπορούν με πολύ ασφαλή τρόπο να προσδιοριστούν τόσο από τη συχνότητα του γέλιου όσο και από την ποιότητα των μέσων που το προκαλούν. Έτσι συχνά μας βοηθά να χαρακτηρίσουμε ένα λαό το αν γι' αυτόν μια κατάσταση θεωρείται κωμική ή όχι, ένας μορφασμός, μια χειρονομία, μια έκφραση, μια λέξη του προκαλεί γέλιο ή τον αφήνει αδιάφορο. Φυσικά κάτι ανάλογο συμβαίνει όταν πρόκειται να κρίνουμε ένα συγκεκριμένο άτομο· ιδιαίτερα ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται το κωμικό, ο τρόπος με τον οποίο αντιδρά σ' αυτό και η ικανότητα του να κάνει χιούμορ συμβάλλουν πολύ στον χαρακτηρισμό του...

Ηλ. Σπυρόπουλος, Τα Αρχαία Ελληνικά στο
Γυμνάσιο και το Λύκειο,
Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, 1980, σ. 44-5

▶ Αφού το γέλιο, όπως βλέπουμε από τα ακόλουθα αποσπάσματα, παίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή μας, για ποιους λόγους νομίζετε ότι οι άνθρωποι σήμερα γελούν όλο και λιγότερο;

- Η εκπληκτική περίπτωση Αμερικανού δημοσιογράφου. Θεράπευσε την αρθρίτιδα με το γέλιο.

από τις εφημερίδες

- Δε χρειάζεται να γίνει ιδιαίτερος λόγος για το πόσο απαραίτητο είναι το γέλιο στη ζωή μας. Η παρουσία του είναι ευεργετική και, αντίθετα, η απουσία του γίνεται δυσάρεστα αισθητή σε κάθε σχεδόν εκδήλωση της κοινωνικής ζωής.

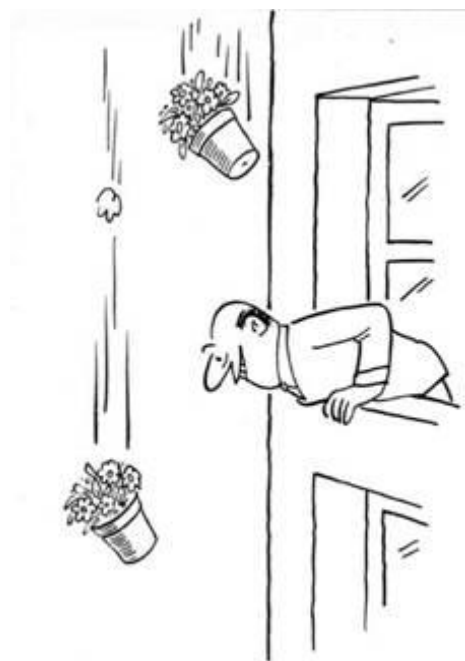
Ηλ. Σπυρόπουλος, ό.π., σ. 44

- Από μια στατιστική που έγινε στη Γαλλία αποδείχτηκε ότι το 1939 γελούσαν 19΄ την ημέρα, ενώ το 1980 μόνο 6΄ την ημέρα.

► Προσπαθήστε να αξιοποιήσετε όσα έχετε υπόψη σας για το κωμικό, για «να βγάλετε γέλιο».

Μπορείτε:

- να γράψετε μια κωμική ιστορία (ευθυμογράφημα), μια σάτιρα, μια παρωδία
- να επινοήσετε ένα λογοπαίγνιο, ένα ανέκδοτο
- να παρουσιάσετε αυτοσχεδιάζοντας μια κωμική σκηνή
- να σχεδιάσετε μια γελοιογραφία.

Πρόσθετες πληροφορίες*: Γελούμε συνήθως:

- όταν βλέπουμε ένα σφάλμα, μια αδεξιότητα, ένα λάθος (γέλιο ανωτερότητας)
- όταν κάτι μας προκαλεί έκπληξη
- όταν επαναλαμβάνεται ένας λόγος, μια κίνηση, μια κατάσταση, μια σκηνή
- όταν συμβαίνει μια παρεξήγηση, π.χ. συγχέεται η ταυτότητα δύο προσώπων
- όταν έχουμε εκτροπή από το καθιερωμένο (νόρμα)· π.χ. ένας κροκόδειλος μιλάει σε ένα τηλεοπτικό παιχνίδι
- όταν έχουμε αντιστροφή όρων σε μια φράση, ρόλων σε μια κατάσταση κτλ.· π.χ. «– Γιατί πετάτε τα σκουπίδια σας στην ταράτσα μου; – Εσείς γιατί βάζετε την ταράτσα σας κάτω απ' τα σκουπίδια μου;» (αντιστροφή όρων σε μια φράση)· π.χ. «Ο κλέφτης που τον κλέβουν» (αντιστροφή ρόλων σε μια κατάσταση).
- όταν μεταφέρουμε/μεταθέτουμε μια φράση, μια σκηνή, μια ιστορία σ' ένα(ν) τόνο/ύφος που δεν της

ταιριάζει: από το ταπεινό στο υψηλό (υπερβολή-grotesque), π.χ. η καυχησιολογία της μαντάμ-Σουσού, ή από το υψηλό στο ταπεινό (υποβάθμιση-burlesque), π.χ. η παρωδία της Ιλιάδας «Βατραχομουμαχία».

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

► Να συζητήσετε σχετικά με τη θέση του «γέλιου» στη σχολική ζωή και να δώσετε τεκμηριωμένες απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα.

- Νομίζετε ότι το χιούμορ αποτελεί θετικό στοιχείο για τη σχολική ζωή ή, αντίθετα, πιστεύετε ότι το «γέλιο» είναι ανάρμοστο και ανατρεπτικό για τη σχολική τάξη και πειθαρχία;
- Αν συμφωνείτε με την πρώτη άποψη, να αναφέρετε τις προϋποθέσεις που απαιτούνται, για να μην οδηγεί το «γέλιο» στην αποδιοργάνωση, αλλά αντίθετα να εξασφαλίζει μια ευχάριστη και δημιουργική ατμόσφαιρα μέσα στην τάξη.

Έρευνα

Να εργαστείτε σε ομάδες, για να ερευνήσετε πώς αντιμετωπίζεται το «γέλιο» στη σχολική ζωή. Μπορείτε να βασίσετε την έρευνά σας σε παρατηρήσεις που θα κάνετε σχετικά:

α) με το αν ασκείται και σε ποιο βαθμό μια «αγωγή του γέλιου» στο σχολείο μέσα από τα διδασκόμενα κείμενα. Για να το διαπιστώσετε αυτό, πρέπει καταρχήν με τη βοήθεια του καθηγητή σας να κάνετε έναν κατάλογο με έργα της αρχαίας και της νεοελληνικής λογοτεχνίας που έχουν χαρακτήρα κωμικό. Έπειτα να εξετάσετε ποια

από αυτά προβλέπεται από το αναλυτικό πρόγραμμα να διδαχτούν. Τέλος, να συζητήσετε αν τα κείμενα αυτά διδάσκονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να ευαισθητοποιούνται οι μαθητές απέναντι στο κωμικό, να αποκτούν δηλαδή τα κριτήρια, για να μπορούν να κάνουν ποιοτική διάκριση των αστεϊσμών και να αξιοποιούν την έμφυτη ικανότητα τους για πετυχημένα αστεία, κωμικές αφηγήσεις και περιγραφές.

β) πώς αντιμετωπίζεται το γέλιο από τους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους; Για να το διαπιστώσετε αυτό, να κάνετε μια σφυγμομέτρηση με συγκεκριμένα ερωτήματα, όπως π.χ. τα παρακάτω που δίνονται ενδεικτικά:

- Θεωρείτε «το γέλιο» βασικό κίνητρο για τη μάθηση;
- Νομίζετε ότι χρησιμοποιείται με αυτόν το σκοπό στην εκπαιδευτική διαδικασία;
- Πιστεύετε ότι «το γέλιο» λειτουργεί ως μέσο, για να δημιουργηθούν φιλικές σχέσεις ανάμεσα στους καθηγητές και τους μαθητές;
- Νομίζετε ότι η σοβαρότητα πρέπει να συνδέεται οπωσδήποτε με το βλοσυρό ύφος;
- Πώς μπορούμε να διακρίνουμε τα όρια ανάμεσα στη σοβαρότητα και τη σοβαροφάνεια;
- Ενθαρρύνεται ή αποθαρρύνεται «το γέλιο» στη σχολική πράξη, και για ποιους λόγους;

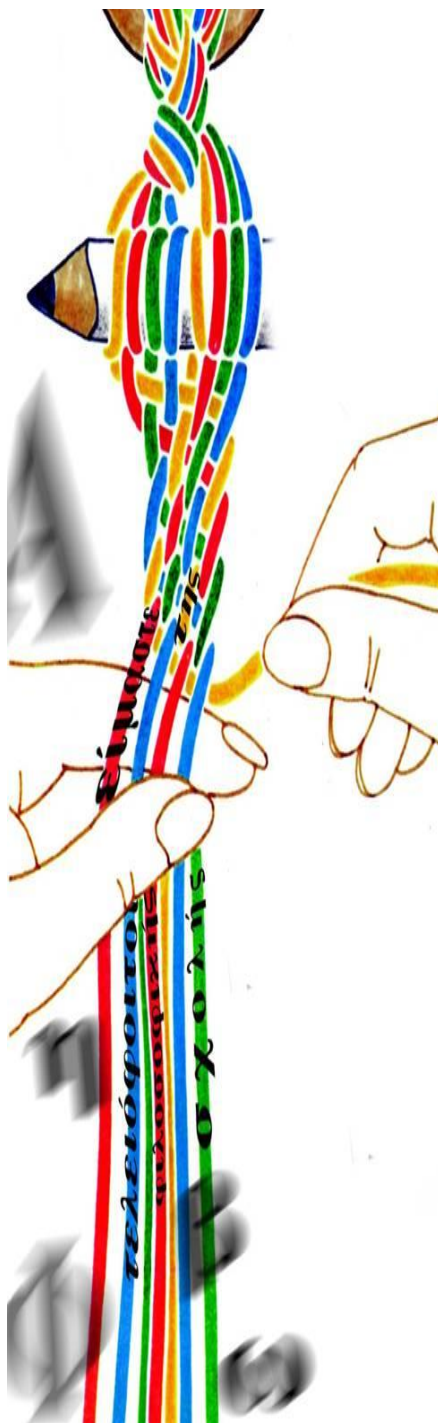
Αν τα συμπεράσματά σας από την έρευνα δείχνουν ότι το γέλιο δεν ενθαρρύνεται στη σχολική ζωή, και εφόσον πιστεύετε ότι το γέλιο παίζει σημαντικό ρόλο για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του νέου ανθρώπου, να κάνετε προτάσεις σχετικά με τα εξής θέματα:

α) πώς μπορεί να ασκηθεί μια «αγωγή του γέλιου» στο σχολείο και

β) πώς μπορεί γενικότερα να εξασφαλιστεί μια ευχάριστη και δημιουργική ατμόσφαιρα στο σχολικό χώρο, από την οποία δε θα λείπει και το γέλιο.

Συνοχή κειμένου

■ Μια σειρά προτάσεων αποτελούν **κείμενο** μόνο εφόσον υπάρχει συνοχή μέσα στις προτάσεις και ανάμεσα σ' αυτές, όταν δηλαδή η ερμηνεία/κατανόηση ενός στοιχείου της πρότασης εξαρτάται από την ερμηνεία κάποιου άλλου, στο οποίο αναγκαστικά καταφεύγει κανείς για μια αποτελεσματική ανάγνωση του κειμένου. Στην περίπτωση αυτή, όπως είναι φανερό, «υφαίνονται»/διαπλέκονται τα νοήματα, και οι προτάσεις αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο/κείμενο. Τη συνοχή την πετυχαίνουμε, όταν με τους κατάλληλους τρόπους μεταβαίνουμε φυσικά και λογικά από τη μια λέξη στην άλλη, από τη μια πρόταση στην άλλη, από τη μια περίοδο στην άλλη και από τη μια παράγραφο στην άλλη χωρίς κενά και χάσματα.

Τέτοιοι τρόποι είναι οι ακόλουθοι:

- α) η χρήση διαρθρωτικών λέξεων και εκφράσεων, που σηματοδοτούν καθαρά τις σχέσεις συνοχής:**
- δηλαδή, με άλλα λόγια κτλ. (που εισάγουν επεξήγηση)
  - αν και, εντούτοις, εξάλλου, άλλωστε, ωστόσο, αντίθετα κτλ. (που αντιθέτουν)
  - και, επίσης, πρώτο, δεύτερο κτλ. (που προσθέτουν)
  - επομένως, συνεπώς, λοιπόν κτλ. (που δηλώνουν συμπέρασμα)
  - έπειτα, αργότερα, όταν κτλ. (που δηλώνουν χρονικές σχέσεις)
- β) η επανάληψη μιας λέξης/φράσης (π.χ. ο μηνυόμενος, στο μηνυόμενο)·
η παράλειψη μιας λέξης/φράσης που ήδη αναφέρθηκε (π.χ. όμως ομολόγησε, ενν. ο μηνυόμενος¹)**
- γ) η αντικατάσταση μιας λέξης με αντωνυμία (ο οποίος = ο μηνυόμενος), με επίρρημα (στη Σοβιετική Ένωση, όπου...), με άλλη συνώνυμη λέξη (ο μηνυτής = ο ενάγων) κτλ.**
- δ) η χρήση συνυπώνυμων και υπερώνυμων λέξεων**
- ε) (ο ταξιδιωτικός πράκτορας, ο καθηγητής, ο δικηγόρος > ο επαγγελματίας)·**

---

1. Τα παραδείγματα για τους τρόπους β), γ), στ), η) προέρχονται από το κείμενο της σελ. 221

- στ) η χρήση του **όλου** και των **μερών** του (π.χ. προκαταβολή, υπόλοιπο > συνολική αμοιβή).
- ζ) η χρήση **γενικότερου όρου** (π.χ. φοιτητές, σπουδαστές, μαθητές > σπουδάζουσα νεολαία)
- η) η χρήση λέξεων που ανήκουν στον **ίδιο χώρο** και παρουσιάζουν **νοηματική συγγένεια** (π.χ. δραχμές, ποσό, συνολική αμοιβή).

Σημείωση

Ας σημειωθεί ότι τα όρια ανάμεσα στους τρόπους συνοχής δ, ε, στ, ζ, η είναι ελαστικά, δηλαδή η χρήση μιας λέξης/έκφρασης μπορεί να υπαχθεί σε περισσότερους από έναν τρόπους. Π.χ. οι λέξεις **αμοιβή, αποδοχές, αποζημίωση, επίδομα, μισθός, σύνταξη** μπορούν να χαρακτηριστούν είτε ως συνώνυμες είτε ως λέξεις από τον ίδιο χώρο με νοηματική συγγένεια.

► Δείτε πώς λειτουργούν οι τρόποι β, γ, δ, στ, η στο παρακάτω κείμενο:

Είμαστε τελειόφοιτοι της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Τον Απρίλιο του 1983 συνήψαμε σύμβαση με το μηνυόμενο, ο οποίος ανέλαβε να μας μεταφέρει στη Σοβιετική Ένωση, όπου θα πραγματοποιούσαμε εκπαιδευτική εκδρομή εγκεκριμένη από τη Σχολή μας. [...] Ο τελικός αριθμός των ατόμων που θα συμμετείχαν ορίστηκε σε 63, ώστε η **συνολική αμοιβή** του μηνυομένου ανερχόταν στο **ποσό** των δύο εκατομμυρίων εξακοσίων ενενήντα έξι χιλιάδων (2.696.000) **δραχμών**, από το οποίο οφείλαμε να καταβάλουμε το 20% ως **προκαταβολή** και το υπόλοιπο να το εξοφλήσουμε μέχρι τρεις μέρες πριν από την έναρξη της εκδρομής.[...] Στις αρχές Ιουλίου πληροφορηθήκαμε από κάποια συνάδελφό

μας, που θα συμμετείχε στην εκδρομή, ότι η εκδρομή δεν επρόκειτο να γίνει, διότι ο μηνυόμενος δεν είχε κάνει τις αναγκαίες προεργασίες για τη διοργάνωση της. Απευθυνθήκαμε στο μηνυόμενο, για να μας δώσει εξηγήσεις, ο οποίος στην αρχή προσπάθησε να μας διαβεβαιώσει ότι όλα ήταν εντάξει, τελικά όμως ομολόγησε ότι δεν μπορούσε να κάνει την εκδρομή στις [...].

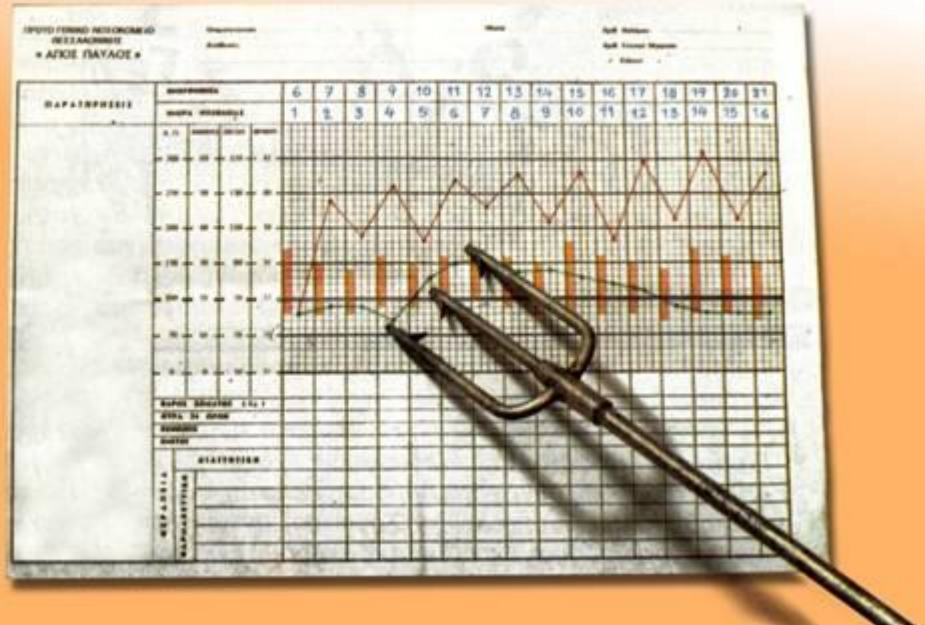
Συνοχή σε ένα αφηγηματικό κείμενο

▶ Να διαβάσετε το κείμενο 7 «Ασυνήθιστη περίπτωση τραύματος του κόγχου», σελ.25, 3ος τόμος, και να εντοπίσετε τις μεταβατικές λέξεις/εκφράσεις που σηματοδοτούν τη συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις και τις περιόδους. Υπάρχει συνοχή ανάμεσα στις παραγράφους; Με ποιο τρόπο επιτυγχάνεται;

▶ Η προηγούμενη αφήγηση οργανώνεται όπως είναι φυσικό, πάνω στον άξονα του χρόνου παρουσιάζοντας τη διαδοχή των γεγονότων και τη χρονική τους σχέση (σύγχρονο, προτερόχρονο, υστερόχρονο)*. Παρατηρήστε στο παρακάτω σχεδιάγραμμα πώς η οργάνωση της αφήγησης γύρω από τον άξονα του χρόνου εξυπηρετεί τη συνοχή του κειμένου, και συμπληρώστε το διάγραμμα.

---

* Προσέξτε ότι στην περίπτωση αυτή οι όροι χρησιμοποιούνται για να δηλωθεί γενικά η χρονική σχέση των γεγονότων της αφήγησης και όχι μόνο για να δηλωθεί το προτερόχρονο, σύγχρονο, υστερόχρονο της δευτερεύουσας χρονικής πρότασης σε σχέση με αυτό που εκφράζει η πρόταση η οποία προσδιορίζεται από αυτήν.

Θέμα – κεντρικό γεγονός κατά παράγραφο	Οργάνωση της αφήγησης γύρω από τον άξονα του χρόνου	Χρονική σχέση των γεγονότων
<p>1η παράγραφος Ο τραυματισμός της 9χρονης μικρούλας Α. Μ. στην αμμουδιά σε παραθαλάσσιο θέρετρο</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Το περιστατικό [...] συνέβη το περασμένο καλοκαίρι. • Η εννιάχρονη μικρούλα Α.Μ. έπαιζε στην αμμουδιά κάποιου παραθαλάσσιου θέρετρου, ενώ εκεί κοντά κάποιος ενήλικας συγγενής της 	<p>σύγχρονο (συνέχισε)</p>

	ετοιμάζε τα σύνεργα υποβρύχιου ψαρέματος. (συνέχισε)	
2η παράγραφος Μεταφορά του παιδιού σε νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης και παραπομπή στο χειρουργείο.	(συνέχισε)	
3η παράγραφος Λεπτομέρειες από την εγχείρηση. Η αφαίρεση της τρίαινας.	(συνέχισε)	
4η παράγραφος Κατάληξη επεισοδίου	(συνέχισε)	

► Με τη φράση «Αποτέλεσμα ήταν» δηλώνεται η σχέση αιτίου – αποτελέσματος με την οποία συνδέονται τα προηγούμενα με τα επόμενα, ενώ συγχρόνως υποδηλώνεται και η χρονική σχέση των γεγονότων. Μπορείτε να βρείτε στο ίδιο κείμενο άλλη λέξη / φράση με παρόμοια λειτουργία;

► Αν δεχτούμε ότι η μικρή που τραυματίστηκε, το αντικείμενο που τη τραυμάτισε (τρίαινα) και το μέρος του σώματος που έφερε το τραύμα (σπλαχνικό κρανίο) αποτελούν βασικά κέντρα γύρω από τα οποία συνέχεται το κείμενο, παρατηρούμε ότι η συνοχή του κειμένου, σε σχέση με τα κέντρα αυτά, επιτυγχάνεται με διάφορους τρόπους. Προσέξτε τα παραδείγματα που σας δίνονται ενδεικτικά και συμπληρώστε τα κενά στη δεύτερη στήλη (II).

	I	II
A	<ul style="list-style-type: none"> - η μικρούλα • το κοριτσάκι • της μικρής 	
B	<ul style="list-style-type: none"> • το παιδί • (που) το (εξέτασε) • (από την όλη) του (κατάσταση) • το κοριτσάκι • της ασθενούς • το παιδάκι • (ενήλικας συγγενής) της 	<p>χρήση γενικότερου όρου</p> <p>χρήση λέξης με νοηματική συγγένεια</p>
A	<ul style="list-style-type: none"> - η τρίαινα • σύνεργα υποβρύχιου ψαρέματος • σκανδάλη • τρίαινα 	

B

- το κεντρικό στέλεχος (της τρίαινας)
- (το κεντρικό) της (στέλεχος)
- τα άκρα των σκελών

Γ

- τα εμπτεπαρμένα τμήματα
- τα ισχυρά σκέλη
- τα εμπτεπαρμένα σκέλη
- (από την έμπαρσή) τους

A

-σπλαχνικό
κρανίο

B

- εγκεφαλική κοιλότητα

Γ

- ιστούς
- οστά
- των οφθαλμών
- ο (αριστερός) οφθαλμός
- τον οφθαλμό
- (στο ύψος) του ισημερινού

● Η συνοχή επιτυγχάνεται ακόμη, όταν το ύφος του κειμένου, το οποίο είναι φυσικά ανάλογο με τον επιδιωκόμενο σκοπό, διατηρείται ενιαίο. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος του προηγούμενου κειμένου; Νομίζετε ότι είναι ενιαίο; Πώς εξηγείτε τη χρήση ορισμένων λέξεων που παρουσιάζουν υφολογικά κάποια απόκλιση;

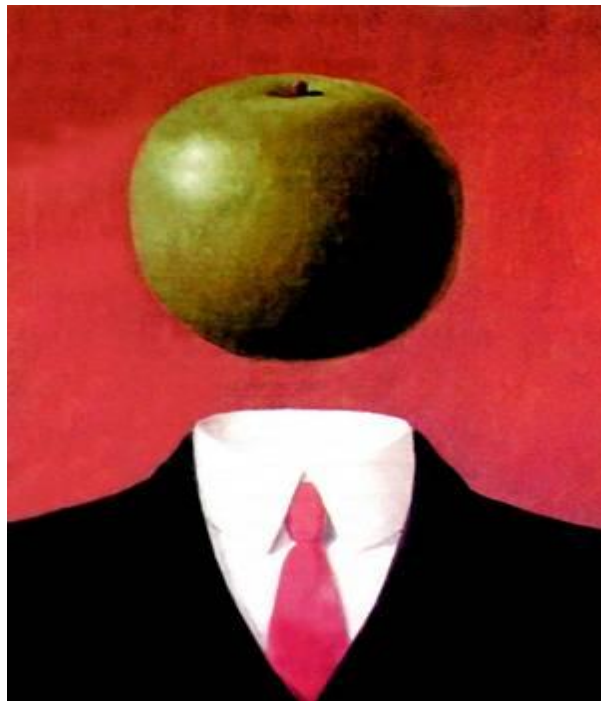
▶ Να αποκαταστήσετε τις σχέσεις συνοχής στην παρακάτω σειρά κύριων προτάσεων με τους εξής τρόπους: α) με τη χρήση λέξεων και εκφράσεων, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα κείμενο με σύνθετες φράσεις, β) με την αντικατάσταση ουσιαστικών από αντωνυμίες, όπου το κρίνετε απαραίτητο.

Μας έμεινε να ανοίξουμε τη μαρμάρινη σαρκοφάγο. Η προσδοκία πως εκεί μέσα υπήρχε το πιο πολύτιμο αντικείμενο δημιούργησε μέσα μου μια ακατανίκητη περιέργεια, ένα αίσθημα συνηθισμένο στον αρχαιολόγο αλλά και ένα αίσθημα επικίνδυνου. Το αίσθημα της επιστημονικής ευθύνης μου επέβαλλε την υπομονή. Έκρινα πως ήμασταν έτοιμοι για την τελευταία πράξη. Κατέβηκα στον τάφο με τις δύο βοηθούς, τον τεχνίτη – συντηρητή του Μουσείου Θεσσαλονίκης και τον επιστάτη της ανασκαφής [...]. Τότε είδαμε κάτι. Ήταν αδύνατο να το φανταστώ. Ποτέ ως τότε δεν είχε βρεθεί τέτοιο οστεοδόχο σκεύος: μια ολόχρυση λάρνακα με ένα επιβλητικό αστέρι στο κάλυμμα της λάρνακας. Βγάλαμε τη λάρνακα από τη σαρκοφάγο. Αποθέσαμε τη λάρνακα στο

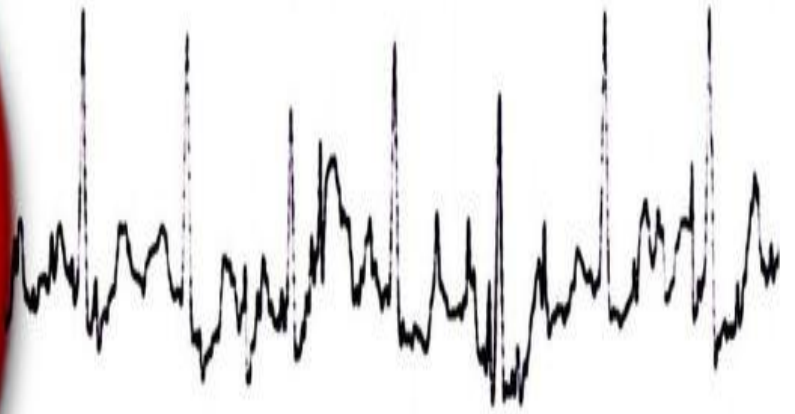
δάπεδο. Ανοίξαμε τη λάρνακα.
Διασκευή από το βιβλίο του Μ.
Ανδρόνικου, Βεργίνα. Οι Βασιλικοί τάφοι,
Εκδοτική Αθηνών, 1984

▶ Να διαβάσετε μια από τις αφηγήσεις που γράψατε και να ελέγξετε τη συνοχή του κειμένου. Ποιους τρόπους έχετε χρησιμοποιήσει; Με ποιους τρόπους μπορείτε να βελτιώσετε τη συνοχή, αξιοποιώντας όσα πρόσφατα διδαχτήκατε;

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ...

Το χρονογράφημα είναι είδος έντεχνου πεζού λόγου με λογοτεχνική συχνά χροιά· δημοσιεύεται σε εφημερίδες και σε περιοδικά· κυρίως σε εφημερίδες, αν και στην Ελλάδα τουλάχιστον ξεκίνησε από τα περιοδικά. Πρόθεσή του είναι να σχολιάσει την επικαιρότητα της κοινωνικής, της πολιτιστικής, της πολιτικής κτλ. ζωής. Κινείται δηλαδή σε κάθε κατεύθυνση και αγκαλιάζει κάθε μορφή ζωής που παρουσιάζει ευρύτερο ενδιαφέρον. Κατά πάγια συνήθεια, είναι σύντομο κείμενο ευχάριστο και καλύπτει συγκεκριμένη στήλη στην εφημερίδα ή στο περιοδικό. Γράφεται σε τόνο εύθυμο, χαριτωμένο, χιουμοριστικό, κάποτε επικριτικό, δηκτικό άλλοτε, συχνά ειρωνικό, παραινετικό, έμμεσα ή άμεσα διδακτικό και παιδαγωγικό. Αυτά σημαίνουν ότι συστεγάζει αρμονικά τη χάρη και τη σκωπτικότητα, την ευφροσύνη και τον κριτικό στοχασμό, την αφηγηματική ροή και τη διδακτική πρακτική, την ειρωνική διάθεση και τη σοβαρή πρόθεση. Με την ποικιλία των θεμάτων του και των τρόπων με τους οποίους γράφεται εξασφαλίζει όλες τις προϋποθέσεις μιας φιλικής ευχάριστης και τακτικής επικοινωνίας χρονογράφου και κοινού. Οι αναγνώστες το περιμένουν. Έτσι τουλάχιστον συνέβαινε και συμβαίνει, όταν εκλεκτοί χρονογράφοι θεραπεύουν αυτό το είδος του λόγου. Είναι, άλλωστε, γνωστό ότι συχνά χρονογράφος και αναγνώστες αναπτύσσουν μια ιδιότυπη σχέση που φτάνει έως και στην αλληλογραφία, όπως είναι γνωστό ότι κάποτε οι χρονογράφοι ζητούν από τους αναγνώστες τους ακόμη και θέματα για πραγμάτευση: «θεματοπραγματευτές» ονόμαζε ο γνωστός χρονογράφος Σπύρος Μελάς απλούς ανθρώπους του περιβάλλοντός του, οι οποίοι τού υποδείκνυαν θέματα για χρονογραφική πραγμάτευση.

Όπως σημειώσαμε, τα θέματα τα αντλεί ο χρονογράφος από την επικαιρότητα, την οποία και σχολιάζει:

το ευχάριστο και το δυσάρεστο, το σοβαρό και το αστείο, το ευτυχές και το ατυχές περιστατικό, το ατομικό και το κοινωνικό πρόβλημα, το πνευματικό και το υλικό, το παλαιό και το νέο, το συντηρητικό και το προοδευτικό, η μορφή και η ουσία, το στατικό και το δυναμικό και όλα τα συναφή συγκροτούν πλούσιο και ανοιχτό πεδίο της θεματικής του χρονογραφήματος.

Το είπαμε κιόλας, σκοπός του χρονογράφου είναι να ωφελήσει την κοινωνική ομάδα στην οποία απευθύνεται: να υποδείξει, να συμβουλέψει, να διδάξει, να διαπαιδαγωγήσει ενδεχομένως, να συμβάλει στη διάπλαση της κοινωνίας – και όλα αυτά, και άλλα ακόμη και άλλα (το χρονογράφημα υπερβαίνει κάθε φραγμό) επιδιώκει να τα πραγματοποιήσει με τρόπο ευχάριστο αλλά και καυστικό. Είναι ο χρονογράφος ο καθημερινός οδηγός και δάσκαλος πολλών ανθρώπων και, όπως κάθε δάσκαλος έτσι κι αυτός, βαθύτερο κίνητρο έχει το «φιλόανθρωπον» του Αριστοτέλη, παρατηρεί ο Ευάγγελος Παπανούτσος.

Το ύφος του παρουσιάζεται κι αυτό με τόσες παραλλαγές όσα και τα χρονογραφήματά του. Συνήθως είναι κοφτό, λιτό, ζωντανό. Το ύφος αυτό προτιμάει τον μικροπερίοδο λόγο, που σημαίνει: προτιμάει τις μικρές προτάσεις και τις μικρές περιόδους, όπως σημαίνει ότι προτιμάει και την παρατακτική σύνδεση ή το ασύνδετο σχήμα, δηλαδή προτιμάει τα μέλη του λόγου να τα συνδέει με παρατακτικούς συνδέσμους ή να τα παραθέτει και να τα χωρίζει με κόμμα. Το ύφος αυτό είναι πολύ κοντά στον προφορικό λόγο: εδώ παραλείπεται το ρήμα, εκεί το όνομα· οι δομές του προφορικού λόγου αξιοποιούνται με τον καλύτερο τρόπο· η δραματοποίηση έχει κυρίαρχο ρόλο. Κυμαίνεται το ύφος των χρονογράφων και των χρονογραφήματων· η γλαφυρότητα και η λιτότητα, πάντως, αποτελούν σταθερά του, θα λέγαμε, γνωρίσματα.

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, το χρονογράφημα είναι είδος έντεχνου λόγου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι και λογοτεχνικό είδος. Κάποτε εισχωρεί στο χώρο της λογοτεχνίας, κάποτε όχι, παραμένοντας στην περιοχή της δημοσιογραφίας. Η σύνθεσή του, άλλωστε, έχει τα γνωρίσματα του ατημέλητου λόγου που κατασκευάζεται και στήνεται γρήγορα, για να υπηρετήσει εφήμερες ανάγκες του πιο γρήγορου / πρόχειρου / ρευστού εντύπου που είναι η εφημερίδα.

Πάντως δεν είναι λίγοι οι χρονογράφοι που χτίζουν τα χρονογραφήματά τους με λογοτεχνική χάρη. «Είτε είδος, λοιπόν, λογοτεχνικόν, είτε, αν προτιμάτε, παραλογοτεχνικόν το χρονογράφημα, γράφει ο Π. Νιρβάνας, έχει το δικαίωμα να παρίσταται εις τον νάρθηκα, τουλάχιστον, του ναού της Τέχνης».

Κλείνουμε το σημείωμα αυτό με μια γενική παραπομπή στην ιστορική καταγωγή του χρονογραφήματος.

Με τη σημερινή του μορφή το χρονογράφημα παρουσιάστηκε πρώτη φορά στη Γαλλία πριν αρχίσει η Γαλλική Επανάσταση. Είναι μάλιστα συνδεδεμένο με τη δημοσιογραφική πολεμική η οποία στρεφόταν κατά της βασιλικής αυλής.

Στην Ελλάδα το χρονογράφημα το εισήγαγε ο Κωνσταντίνος Πωπ, ο οποίος κατά τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα κατέγραφε και σχολίαζε στο περιοδικό «Ευτέρπη» τα αξιοσημείωτα γεγονότα κάθε μήνα.

Εκτός από τον Πωπ, μνημονεύουμε τον Ειρηναίο Ασώπιο, τον Εμμανουήλ Ροΐδη, τον Ιωάννη Κονδυλάκη. Ο Κονδυλάκης θεωρείται από πολλούς πατέρα και δημιουργός του σημερινού χρονογραφήματος – Διαβάτης ήταν το φιλολογικό του ψευδώνυμο, με το οποίο υπέγραφε τα χρονογραφήματά του. Από εκεί κι εκεί μνημονεύουμε κάποιους από εκείνους που ασχολήθηκαν κυρίως με το χρονογράφημα. Τέτοιοι

ήταν: ο Παύλος Νιρβάνας, ο Σπύρος Μελάς (υπέγραφε τα χρονογραφήματά του με το φιλολογικό ψευδώνυμο Φορτούνιο), ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο Δημήτρης Ψαθάς, ο Παύλος Παλαιολόγος, ο Φρέντυ Γερμανός, για να περιοριστούμε σ' αυτούς οι οποίοι ακόμη και επαγγελματικά συνδέθηκαν με το χρονογράφημα κατά το παρελθόν. Αυτό σημαίνει ότι είναι πολλοί εκείνοι που έγραψαν και γράφουν χρονογράφημα. Το χρονογράφημα ζει, όπως θα διαπιστώσετε από χρονογραφήματα σημερινών χρονογράφων που ακολουθούν.

► Στο κείμενο που ακολουθεί ο Παύλος Νιρβάνας επισημαίνει κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χρονογραφήματος του Ιωάννη Κονδυλάκη και τα τεκμηριώνει παραθέτοντας περικοπές από το έργο του. Διαβάστε το κείμενο του Νιρβάνα, σημειώστε τα γνωρίσματα που επισημαίνει και συσχετίστε τα με τα γνωρίσματα του χρονογραφήματος όπως αυτά εκτίθενται στην εισαγωγή για το χρονογράφημα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

Εισιτήριοσ ακαδημαϊκός λόγος*
8 Μαρτίου 1928
(απόσπασμα)

[...]

«Και εις το σημείον αυτό επιτρέψατέ μου, κύριοι, να ενθυμηθώ μαζί σας ολίγας από τας παλαιάς αυτάς σελίδας. Θα μας δοθή ευκαιρία να εκτιμήσωμεν, με το φυλλομέτρημα αυτό, πώς από ένα μικρόν καθημερινόν γεγονός εκπηγάζει μία μεγάλη φιλοσοφία και πώς εις τα παροδικά φαινόμενα και πράγματα συλλαμβάνεται ο βαθύτερος παλμός μιας ζωής. Ανοίγω κατά τύχην τον μικρόν τόμον των χρονογραφημάτων του Κονδυλάκη. Ο «Διαβάτης» ιστορεί ένα μικρόν επεισόδιον της μεγάλης πλημμύρας του 1916.

-
- Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

«... Εις δε τον Πειραιά, ως έμαθα, συνέβη το εξής: Ενώ κατά την αυγήν νέοι τινές περιεφέροντο παρά τα Καμίνια, διά να σώσουν κανέναν κινδυνεύοντα, ήκουσαν εις το σκότος έρρινον αναφώνημα.

- Φέρτε άρμ !

Έκαστος φαντάζεται την απορίαν των. Τρέχουν προς το μέρος οπόθεν ήλθεν η κραυγή και μετ' ολίγον ανακαλύπτουν κλουβί μέγα, το οποίον επέπλεεν εις τα νερά και συγκρατηθέν κάππου, διετηρείτο εις ισορροπίαν. Εντός του κλουβιού ευρίσκετο ωραίος παπαγάλος, όστις ιδών τους νέους, επανέλαβε το παράγγελμα με φωνή στρατιωτικού Φασουλή. – Φέρτε άρμ !... Όταν δε οι νέοι το παρέδωκαν εις την κυρίαν, εις ην ανήκε, της είπαν. – Το φρονιμώτερον είναι να τον μάθετε να φωνάζει : «Βοήθεια!»

Από το ελάχιστον αυτό πραγματάκι με τόσην λεπτότητα ιστορημένον, δεν μαντεύετε λοιπόν την φιλοσοφίαν, που αναδίδεται; Είναι η ειρωνική φιλοσοφία όλων των ασκόπων μαθημάτων και πάσης περιττής σοφίας παπαγάλων και ανθρώπων.

Άλλοτε ένας διάλογος μαθητών, εις εποχήν εξετάσεων, που αρπάζει εις τον δρόμον, του δίδει αφορμήν εις την χαριτωμένην σκέψιν, ότι «κατά τους παιδικούς και εφηβικούς μας χρόνους πρέπει να παίζωμεν και να διασκεδάζωμεν, κατά δε το γήρας να σπουδάζωμεν». «Παίρνομεν ένα παιδί, λέγει, που δεν ημπορεί να μείνη επί πέντε λεπτά εις την ιδίαν θέσιν και το αναγκάζομεν να μένη ακίνητον επί ώρας, προσηλωμένον εις το βιβλίον του, εις την φαλάκραν του διδασκάλου του. Δεν θα ήτο φυσικώτερον να υποβληθούν εις τα καθήκοντα ταύτα οι έχοντες ανάγκην ακινησίας γέροντες, αντί να διημερεύουν εις τα καφενεία και να κάμνουν πολεμικά σχέδια; Εάν η παιδεία είναι πράγμα σοβαρόν και οι γέροντες επίσης είναι σοβαροί, ενώ τα παιδιά είναι σοβαρά μόνον όταν

είναι άρρωστα. Θα ήτο δε και διασκεδαστικόν να βλέπεις πρωί – πρωί τους πάππους και τας ομηλικούς των κυρίας να διευθύνωνται καθ' ομίλους εις τα σχολεία, με την σάκκαν υπό μάλης. Ούτω θα δύναται να γίνη και μία οικονομική καινοτομία: θα λείψη η διάκρισις των σχολείων κατά φύλον, αι δε αρσακειάδες θα συναγελάζωνται εις το αυτό σχολείον με τους άρρενας, χωρίς κανένα κίνδυνο των ηθών. Αι μόναι εκμυστηρεύσεις των θα είναι περί των γεροντικών των ασθενειών. Θα παύσουν δε και αι βάρβαροι σχολικαί τιμωρίαί. Διότι, ποίος διδάσκαλος θα τολμήση να τιμωρήση ένα εξηντάρην μαθητήν; Αλλά θα μου πήτε, διατί να σπουδάζουν αφού μετ' ολίγον πρόκειται ν' αποθάνουν; .... κτλ.».

Αυτό είναι, κύριοι, εις μερικά πρόχειρα δείγματα, το χρονογράφημα του Κονδυλάκη. Αυτό είναι, περίπου, το Ελληνικόν χρονογράφημα ως είδος. Ας του αποδώσω-μεν την τιμήν που του ανήκει, φέροντες ευλαβώς εις την μνήμην μας τον εκλιπόντα δημιουργόν του.

Π. Νιρβάνα «Άπαντα», επιμ. Γ. Βαλέτα, εκδ. Χ. Γιοβάνη, Δ' τόμος, Αθήνα 1968, σ. 196 – 198

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΥΛΟ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ*

Εις τον προσφυγικόν καταυλισμόν της Λαχαναγοράς Πειραιώς ενεφανίσθη μίαν των ημερών ένας ανέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δεν ήτο ούτε Μικρασιάτης, ούτε Θραξ. Δεν τον είχαν κυνηγήσει αι ορδαί του Κεμάλ. Δεν του είχαν σπάσει το πόδι του οι Τούρκοι Τσέτηδες. Ήτον απλούστατα ένας αθώος σπουργίτης. Και καθώς επετούσε στον ουρανόν, τον οποίον δεν διεκδικούν, ως γνωστόν, ούτε οι Έλληνες, ούτε οι Τούρκοι, το λάστιχο ενός μικρού εντοπίου Τσέτη τον ετόξευσεν εις τα ύψη και δεν είχε την ευσπλαχνία να του δώση τουλάχιστον τον θάνατον. Του ετσάκισε το ποδαράκι του. Και ο πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος από τον τρομερόν πόνον έπεσεν ως νεκρόν σώμα, εις το χώμα. Ο μικρός Τσέτης έσπευσε να τον αιχμαλωτίση, και νεκρόν ακόμη. Αλλά την τελευταίαν στιγμήν, ο πτερωτός τραυματίας ευρήκε την δύναμιν των φτερών του. Και εσώθη πάλιν, εις τα ύψη από τα οποία έπεσε. Τα φτερά του όμως απέκαμαν εις την ουρανίαν περιπλάνησιν. Εδοκίμασε ν' ακουμπήση σ' ένα κλαδί δένδρου να ξεκουρασθή. Αλλά πώς ;

---

*Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

Μόλις επροσπάθησε να στηριχθή στο ποδαράκι του, τρομεροί πόνοι τον έκαμαν να παραιτηθή από κάθε ιδέα αναπαύσεως. Και με τας τελευταίας δυνάμεις, που απέμεναν στις μουδιασμένες φτερούγες του, εδοκίμασε πάλιν να πετάξη. Έκαμε δύο – τρεις γύρους εις τον αέρα, αλλά οι φτερούγες του δεν τον εκρατούσαν πλέον. Ένοιωθε τώρα ότι ύστερα από λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θα ευρίσκετο κάτω στο χώμα, ανίκανος πλέον να σωθή από τους αγρίους Τσέτες της γειτονιάς. Εις ομοίαν περίστασιν, ο αεροπόρος, του οποίου εσταμάτησεν έξαφνα ο μοτέρ, κατοπττεύει βιαστικά το έδαφος και ζητεί το κατάλληλον έδαφος, δια να προσγειωθή, όσο ασφαλέστερα μπορεί.

Έτσι έκαμε και ο μικρός πτερωτός αεροπόρος. Ο μοτέρ του δεν εδούλευε πια. Κατώπτευσε το έδαφος. Παντού δρόμοι, με τρομερά παιδιά, που επερίμεναν με τα λάστιχα τεντωμένα. Παντού εχθρικοί αυλόγυροι. Παντού άξενα κεραμίδια, όπου ένας τραυματίας σπουργίτης, ανίκανος ν' αναζητήση αλλού την τροφήν του, θα εκινδύνευε ασφαλώς να πεθάνη από ασιτίαν. Έξαφνα, προς ένα σημείον του εδάφους διέκρινε μίαν αυλήν, όπου γυναικούλες και μικρά παιδάκια, εκινούντο, με ένα ύφος μεγάλης δυστυχίας. Και επειδή η δυστυχία εννοεί την δυστυχίαν, ο πληγωμένος σπουργίτης δεν άργησε να καταλάβη ότι οι άνθρωποι αυτοί ήσαν αδελφοί του και ότι η αυλή αυτή δεν ήταν όπως οι άλλες αυλές των κακών ανθρώπων.

-Μαζί με τους άλλους δυστυχισμένους κι εγώ! εσκέφθη ο μικρός σπουργίτης.

Και, μ' ένα τέλειον βολ – πλανέ, το οποίον οι άνθρωποι εδιδάχθησαν, ως γνωστόν, από τα πουλιά, ευρέθη μέσα εις την αυλήν του προσφυγικού καταυλισμού, κατάκοιτος στο χώμα, ανίκανος να κινηθή, έτοιμος ν' αποθάνη. Αλλά δεν άργησε να βεβαιωθή ότι ευρίσκεται μεταξύ πονετικών ψυχών. Μία

ατμόσφαιρα συμπαθείας και αγάπης εσχηματίσθη γύρω από την δυστυχία του. Οι άλλοι δυστυχισμένοι εννοούσαν τον πόνο του. Τα παιδάκια δεν ήσαν εκεί σκληρά και άσπλαχνα, όπως τα άλλα παιδιά. Οι μεγάλοι δεν ήσαν κακοί και αδιάφοροι. Αγαθά χέρια τον εσήκωσαν από το χώμα. Πνοές αγάπης τον εχουχούλισαν. Και, διά να συμπληρωθή η ευτυχία του, μία ακόμη πονετική ψυχή έσκυψε από πάνω του, ως Θεία Πρόνοια. Ήταν η αγαθή Πρόνοια και των άλλων δυστυχισμένων, η δεσποινίς, η διακονούσα την Φιλανθρωπία εις τον προσφυγικόν καταυλισμόν.

-Το καϋμένο το πουλάκι! είπεν η δεσποινίς. Έχει σπασμένο το ποδαράκι του. Πρέπει να το κρατήσουμε κι αυτό δω, να το γιατρέψουμε, ως που να μπορέση να ξαναπετάξη.

Ο μικρός σπουργίτης, μολονότι δεν εγνώριζε την γλώσσαν των ανθρώπων, εκατάλαβε πολύ καλά τι έλεγεν η δεσποινίς, διότι η γλώσσα της αγάπης είναι μία για όλα τα πλάσματα του Θεού. Και έσπευσε να ευχαριστήση την δεσποινίδα μ' ένα γλυκύτατον τσίου – τσίου.

Δύο τρυφερά χεράκια επήραν τον μικρόν πτερωτόν πρόσφυγα, του έδεσαν το ποδαράκι του, τον εταίισαν, τον επότισαν και ύστερα τον ετοποθέτησαν σε μια ζεστή και μαλακή φωλίτσα. Ήτο και αυτός ένα προσφυγόπουλο του ουρανού, όπου η κακία των ανθρώπων φθάνει κάποτε αγρία και τρομερά, ως να μην της έφθανε για να χορτάση όλη αυτή η μεγάλη και απέραντη Γη.

Π. Νιρβάνα «Άπαντα», επιμ. Γ. Βαλέτα, εκδ. Χ. Γιοβάνη, Ε΄ τόμος, Αθήνα 1968, σ. 315-316

---

* Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

▶ Ποιος νομίζετε ότι είναι ο δημιουργός της τόσης δυστυχίας στους ανθρώπους και στα πουλιά; Ποια είναι η στάση του σημερινού ανθρώπου απέναντι στα ζώα και τα φυτά; σέβεται ο σημερινός άνθρωπος τη φύση;

▶ Οι άνθρωποι του καταυλισμού συμπόνεσαν και προστάτεψαν το προσφυγόπουλο του ουρανού. Γιατί; Συζητήστε τις προτάσεις: «Η δυστυχία εννοεί την δυστυχίαν», «Η γλώσσα της αγάπης είναι μία για όλα τα πλάσματα του Θεού». Αναζητήστε τον λόγο της αγάπης που διατρέχει το κείμενο.

▶ Στο χρονογράφημα συστεγάζονται δύο παράλληλα θέματα. Ποια είναι αυτά και πώς τα συνδέει ο χρονογράφος; Διακρίνετε κάποια φιλοσοφική / στοχαστική διάθεση στο κείμενο; Κοιτάξτε πάλι την εισαγωγή στο χρονογράφημα και πείτε αν αυτή η διάθεση αποτελεί ένα από τα γνωρίσματά του.

▶ Γράψτε ένα σύντομο κείμενο για ένα ζώο που το κακομεταχειρίστηκαν οι άνθρωποι. Δώστε στο κείμενό σας μορφή χρονογραφήματος ή όποιαν άλλη προτιμάτε εσείς.

Μιαν άλλη στάση σκληρής συμπεριφοράς του ανθρώπου απέναντι στα ζώα μπορείτε να δείτε στο ακόλουθο χρονογράφημα του Σπύρου Μελά (Φορτούνιο), ενός από τους πιο διακεκριμένους Νεοέλληνες συγγραφείς του εικοστού αιώνα.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΞΟΧΗΣ*

Ύστερα ένα δράμα στις ακτές και παντού, όπου παραθέρισαν Έλληνες. Οι γάτες. Εδώ είναι που αληθεύει ο λόγος «πήραν ως και τις γάτες τους!» Όταν φεύγουν για τα θαλάσσια λουτρά τους τις παίρνουν μαζί τους. Κι' όταν γυρίζουν, τις αφήνουν στην εξοχή. Τι τις θέλουν που τις κουβαλούν στη θάλασσα; Τους είναι απαραίτητες; Τότε γιατί να τις ξεχνούν ύστερα; Τις παίρνουν, γιατί ποιος θα τις τάιζε στο σπίτι; Μα και στην ερημιά που τις αφήνουν ποιος θα τους δώσει να φάνε; Όπως κι' αν είναι στα πεύκα, στην αμμουδιά, στα σχίνα, στα βράχια, πλάι στο κύμα, αυτόν τον καιρό, τίποτα δεν είναι πιο συνηθισμένο απ' αυτές τις λησμονημένες γάτες, τις αδέσποτες. Οι «πευκιάδες» αντί να κελαϊδούν – νιαουρίζουν. Και νιαουρίζουν άγρια. Καμιά ιδέα δεν έχετε για πορείες της

---

*Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

πεινας, αν δεν ακούσετε αυτό το ομαδικό νιαούρισμα και προ πάντων αν δεν ιδήτε τις γάτες αυτές να πηδούν, η μια πίσω απ' την άλλη, μέσα στα ερημωμένα σύδεντρα ή στ' ακρογιαλία, σ' αναζήτηση τροφής. Δεν ξαίρω τι συνήθειες είχε αυτό το ζώο, πριν γίνη κατοικίδιο. Αλλά στην πόλη το διακρίνουν τα πιο αριστοκρατικά ήθη: κλεισούρα την ημέρα, μόνωση, αγάπη της ήσυχης γωνιάς, ημίφως, ξάπλωμα... Και δε βγαίνουν παρά τη νύχτα για τις πιο απίθανες περιπέτειες, τα πιο ραφινάτα καπρίτσια. Εδώ τα πράγματα έχουν αναποδογυριστεί τέλεια. Η αριστοκρατικότητα κι' οι μπωντελαιρισμοί έχουν πάει περίπατο. Η στέρηση τις έχει φέρει στην πληβιακή κατάσταση της αγέλης. Πάνε κατά μικρά κοπάδια, σα ζώα της ζούγκλας. Το μόνο σημείο ευγένειας που διατηρούν είναι η κομψότητά τους. Με την αναγκαστική δίαιτα που κάνουν έχουν όλες σιλουέττα. Έχουν αγριέψει. Τα μάτια τους δεν έχουν πια την αυτάρκη εμβρίθεια των πλασμάτων που τους σερβίρουν την τροφή στο πιάτο. Έχουν βγάλει τις βελούδινες παντούφλες του σπιτιού. Έχουν γίνει πάλι τα φυσικά αιλουροειδή. Η ματιά τους έχει πάρει τη ζωηρότητα και την οξύτητα του ζωντανού που γυρεύει θήραμα. Φερμάρουν μια μεγάλη ακρίδα ή ένα σκορπιό, που είδε τα σκούρα και ταμπουρώνεται κάτω από την πέτρα, με την ανεξάντλητη επιμονή συστηματικού χαρτοπαίχτη, που περιμένει ν' αλλάξει το γούρι. Και οι πράσινες μαρκίζες τους φωσφορίζουν, πετάνε σπίθες, όταν σκαρφαλώνουν στα δέντρα και προσπαθούν να υπνωτίσουν μια δυστυχημένη παπαδίτσα να πέσει στο στόμα τους. Ύστερα παθαίνουν κάτι περίεργους πανικούς. Βλέπουν εχθρό, που εγώ δεν ξεχωρίζω; Βλέπουν οράματα από την πείνα, όπως όσοι νηστεύουν; Δεν ξαίρω. Άξαφνα όμως το βάζουν στα τέσσερα για τ' αμπέλια, χάνονται μέσα στα κιτρινισμένα φύλλα. Αμέσως ύστερα τις βλέπετε να ξεφυτρώνουν και

να φεύγουν, με φρενιασμένο καλπασμό, κατά το βουνό. Πού πάνε; Ποιος τις ξαίρει! Έχουν μάθει να ξεχωρίζουν από μακριά τις τράτες. Όταν καμμιά ζυγώνει, ροβολούν όλες στη θάλασσα –κι' ας τη μισούν σαν τα πολλά τους κακά. Νιαουρίζουν, συναυλία ολάκερη, γύρω από τα δίχτυα, που λαχταρά και λάμπει το ασήμι της μαριδίτσας ή της γόπας του Σαρωνικού, με την ελπίδα να πέσει κανένα σκάρτο προς το μέρος τους. Τότε να ιδήτε ομηρικός καυγάς: Κουβάρια γίνονται, νυχιάζονται, ματώνονται, ξεσχίζονται ποια θα τ' αρπάξει. Χαλασμός! Άξαφνα τέλεια παραμόρφωση. Τα θηριάκια της Ζούγκλας δε μερεύουν μονάχα, μα γίνονται ζητιάνοι. Μαζεύονται γύρω από το μοναχικό μαγαζάκι, που απόμεινε στην ακτή να περιθάλπει τους ναυτικούς, και μισοκλαίνε, μπροστά στο μάστορα που ετοιμάζει τα ψάρια, για κανένα σπάραχνο;

-Κάμε το έλεός σου, έτσι να συχωρεθούν τα πεθαμένα σου!

Σε λίγο χάνονται στον πευκιά. Το άδειο στομάχι τις βασανίζει, τις οιστρηλατεί για καινούργιες, ατελείωτες κούρσες. Τη νύχτα είναι η ταχτική μεγάλη μάχη με τους αρουραίους, μ' όλους τους κανόνες της στρατηγικής. Γιατί αυτοί δεν αστειεύονται καθόλου. Δεν είναι τα ποντικάκια της χρηστομάθειας που πέφτουν λιγοθυμισμένα όταν δούνε γάτα. Είναι αντρειωμένοι. Παλεύουν. Και πουλούν ακριβά το τομάρι τους. Σ' αυτές τις δραματικές ασχολίες έχει καταδικάσει η ζωοφιλία των Αθηναίων τα πιο χαϊδεμένα κατοικίδια. Εκτός πια αν το κάνουν επίτηδες για να καθαρίσουν την εξοχή απ' όλα τα ερπετά και τα μαμούνια. Λαμπρό σχέδιο, αλλά μην το πήτε παρά έξω. Θα μας το κλέψουν!

«Αθηναϊκά Δειλινά»- «Αθ. Νέα», 7 Σεπτεμβρίου 1934

► Διαβάστε τα ακόλουθα χρονογραφήματα και φροντίστε να επισημάνετε τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χρονογραφήματος με βάση τις απόψεις που προηγήθηκαν.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΑΘΑΣ

ΕΥΤΥΧΕΙΣ... «ΤΕΩΣ*»

Να είσαι «τέως» είναι ... μια θλίψη! Διότι τέως σημαίνει... τέως! Όχι νυν! Κάτι δηλαδή, που ανάγεται στο παρελθόν και δεν έχει ούτε μέλλον ούτε και καμιάν ελπίδα μέλλοντος. Τέως πρόεδρος, τέως διοικητής, τέως διευθυντής, τέως κυβερνήτης, τέως βουλευτής, τέως υπουργός – και δη, φευ!... την σήμερον ημέραν – τέως, τέλος πάντων... τέως!

---

*Παραμένει η ορθογραφία του κειμένου, όχι όμως και το πολυτονικό

Χτες ήσουν παντοδύναμος, σούζα μπροστά σου όλοι, κλαρίνο ο σωφέρ της λιμουζίνας σου, τεμενάδες από δω, τεμενάδες από κει.

- Ω, κ. υπουργέ!
- Ω, κ. διοικητά!
- Ω, κ. κυβερνήτα!

Απροσμέτρητη η γλύκα της εξουσίας! Και ο απολαμβάνων γέρνει λιγάκι τον ώμο προς τα κάτω, τον δεξιό ή τον αριστερό, ανάλογα με το πού τον βαραίνει περισσότερο η δόξα. Προχωρά δε και με το κεφάλι του λιγάκι γερμένο – προς τα δεξιά ή προς τ' αριστερά – ανάλογα με την κατεύθυνση που έχουν συγκεντρωθεί οι βαθυστόχαστες σκέψεις και ιδέες του και τον βαραίνουν, επίσης.

- Ορίστε, κ. υπουργέ!
- Ορίστε, κ. διοικητά!
- Ορίστε, κ. κυβερνήτα!

Όλα αυτά, βεβαίως, όταν είσαι «νυν». Ύψιστε, πόσους φίλους έχεις, πόσους θαυμαστάς, και πόσος κόσμος συνωθείται γύρω σου, περιμένοντας το μειδιάμά σου, το πολύτιμο, και την καλή σου την κουβέντα!

Περιπεράστε από δω, περιπεράστε από κει!... Και να, οι τεμενάδες και να οι καπελαδούρες! Δόξα! Την οποίαν, ως γνωστόν, ουδείς εμίσησε – και πάντες ελαχτάρησαν – ενώ τον πλούτον (λέει η... παροιμία) πολλοί!

Γινόμενος όμως «τέως», ξαφνικά – κάποτε θα γίνεις, σύμφωνα με κάποιον νόμο της φύσεως, αιώνιο και απαράβατο – Ύψιστε, τι καταστροφή! Σαν όνειρο μαγευτικό, που μια στιγμή γεννιέται, με κάποιον πόνο μυστικό, ποτέ δε λησμονιέται... Και ... κλαύσον με, μάνα, κλαύσον με! Όλα τα πάντα γίνονται παρελθόν, καπνός που διαλύεται!

Εκτός αν ήσουν τέως ... καμαριέρης του Ωνάση, φέρ' ειπείν! Ή τέως γραμματέυς της κυρίας Τζάκου φέρ' ειπείν! Ή τέως αρχιθαλαμηπόλος κάποιου βασιλέως, ή

τέως μάγειρος κάποιας μεγαλειότητας του πλούτου, της πολιτικής, των ανακτόρων. Είναι οι μόνες περιπτώσεις που η δόξα σου αρχίζει αποκλειστικά και μόνο από τη στιγμή που έγινες «τέως»! Ως «νυν» δεν είχες, βέβαια, να καυχηθείς ιδιαιτέρως για τη δόξα σου, διότι ολόκληρη η ζωή σου ήταν τεμενάδες... κύψεις και επικύψεις, «μάλιστα κυρίες», «διατάξατε κύριε», «όπως επιθυμείτε κύριε», «έχετε δίκαιον κύριε», ή «εξοχότατε», ή «υψηλότατε», ή «μεγαλειότατε» και βάλε.

Έχοντας, όμως, γίνει «τέως», αρχίζεις να λάμπεις! Διότι κάθεσαι κάτω, γράφεις τ' απομνημονεύματά σου και... πού σε πονεί και πού σε σφάζει, εξοχότατε ή μεγαλειότατε, ή ό,τι άλλο λήγει σε «ότατε», φόρα τα πάντα της ιδιωτικής ζωής του μεγιστάνος που υπηρέτησες, σαν έμπιστος, να και τούτη, να κι εκείνη, τι ιδιοτροπίες είχε ο μεγιστάνας σου, πώς έτρωγε, πώς έπινε και πώς κοιμόταν...

ΨΑΘΑΣ — ΜΙΑ ΣΤΟ ΚΑΡΦΙ... ΚΑΙ ΜΙΑ ΣΤΟ ΠΕΤΑΛΟ !...

Έγραψε απομνημονεύματα και ο Τσώρτσιλ, ο Ντε Γκωλ, ο Λούδ Τζωρτζ, ο Κλεμανσώ κι όλοι οι μεγάλοι στρατηγοί σ' όλες τις εποχές. Τα απομνημονεύματα, όμως που γράφει ο τέως υπηρέτης μεγάλων προσωπικότητων ή των μεγιστάνων του πλούτου – ανδρών και γυναικών – έχουν άλλο γούστο και άλλη επιτυχία. Είναι το συναρπαστικό υλικό του

γοητευτικού κουτσομπολιού, που συναρπάζει τις μάζες και γι' αυτό πάντα το είδος αυτό των βιβλίων γίνεται «μπεστ σέλλερ». Και βγάζει ο «συγγραφέας» του τόσα, καμιά φορά, όσα δεν έβγαλε σε όλη τη σταδιοδρομία του, κάνοντας τεμενάδες.

Οι μόνοι ευτυχισμένοι «τέως»!

- Ποιος είναι αυτός ο λόρδος;
- Ο τέως... θαλαμοφύλαξ του κ. Ωνάση!
- Ω... περιπεράστε παρακαλώ!

Τώρα δέχεται ο ίδιος τους τεμενάδες. Μη μου πείτε ότι δεν πρόκειται για μια δόξα ελεεινής μορφής!...

Δημήτρης Ψαθάς, 20-11-1971

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΑΓΩΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

[...] Σήμερα ο Μπούλης κατέχεται από οργή. Δεν είναι μόνο ότι τον προσέβαλε ο καθηγητής του. Είναι και ότι βρέθηκε σε πλήρη διάσταση μαζί του. « Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ οἱ θεοί». Το σημείωσε με μεγάλα γράμματα στο μαυροπίνακα και, αφού ανέπτυξε το θέμα, κάλεσε την τάξη, να γράψει πάνω σ' αυτό την έκθεσή της.

Δειλότατος ο Μπούλης όταν πρόκειται να προβάλει τον εαυτό του, εξαιρετικά όμως τολμηρός όταν υποστηρίζει κάτι στο οποίο πιστεύει, σήκωσε το χέρι.

- Τι συμβαίνει; -ρώτησε ο καθηγητής.

- Δε συμφωνώ, κύριε καθηγητά.

- Δε σε ρωτήσαμε, κύριε.

Εκείνο το «κύριε» τον σκότωσε. Εκάγχασαν τα παιδιά. Οργισμένος και ντροπιασμένος ο Μπούλης έσκυψε το κεφάλι. Ανακουφίζεται τώρα που του δίδεται η ευκαιρία να αποσυμφορηθεί. Τῶν πόνων πωλοῦσι... Σε ποιον τα λέει ο καθηγητής; Πού είναι τ' αγαθά που έδωσαν οι θεοί στον πατέρα του έφηβου; Αν εκοπίασε; Δουλειά τη μέρα και Γυμνάσιο τη νύχτα. Τον ακούει καμμιά φορά ο έφηβος να τα λέει και βουρκώνει. Και ποια είναι τα κέρδη; Μόλις και μετά δυσκολίας τα βγάζει πέρα. Το παραμικρό έκτακτο να παρουσιαστεί, τον παραζαλίζει. Είναι δε τακτικά τα έκτακτα και σε συνεχή παραζάλη βρίσκεται ο πατέρας.

Όχι, δε συμφωνεί ο Μπούλης. Παίρνει με τη σειρά τα επαγγέλματα. Όσο πιο ξεκούραστα, τόσο πιο αποδοτικά. Δεν είναι ο εργάτης με το πηλοφόρι που έχει τα περισσότερα κέρδη. Αυτός όμως εργάζεται πιο σκληρά απ' όλους. Πάνοπλο και χειμαρρώδες είναι το παιδί

στην ανάπτυξη της θεωρίας του. Έχει μάλιστα και τη μικρή συλλογή των ρητών που αποκρούει. Εκείνα «τά καλά κόποις κτῶνται», τα «όπως στρώσεις θα πλαγιάσεις», τα «επιμελού, κοπιάζε ενόσω είσαι νέος, δια να μη μετανοείς το ύστερον ματαίως»... Με τίποτ' απ' αυτά δε συμφωνεί. Θα ήμουν ανειλικρινής αν του έλεγα ότι διαφωνώ μαζί του. Πόσοι, αλήθεια, που έστρωσαν με κάθε δυνατή επιμέλεια και κοιμούνται τώρα πάνω στα χαλίκια... Πόσα τζιτζίκια στη νεότητά τους, που τραγανίζουν όσα αποθήκευσαν τα μυρμήγκια και πόσα μυρμήγκια που θυσίασαν στην αποθήκευση και στην προσπάθεια τα νιάτα τους, για να σέρνουν σε θαλάμους γηροκομείων τη θλίψη των γηρατειών τους...

Αλλά η Παιδεία έχει τον τυφλοσύρτη της. Ρητά, γνωμικά, συνθήματα –παλιάς χρήσεως όλα. Επαγγελματίας, που ταλαιπωρήθηκε στα νιάτα του για ν' αποκομίσει ένα μισθό απαθλιώσεως, ο καθηγητής του Μπούλη, δίνει όμως θέματα στα οποία δεν πιστεύει, που δε βγαίνουν, πάντως από τη δική του ζωή.

Μαζί με μια διδαχή που δε θεμελιώνεται πάνω στα πράγματα και η άλλη κακή συνήθεια του σχολείου. Θα την ονομάσω αγωγή του φιλοδωρήματος. Η ηθική για το πουρμπουάρ. Δε σε οδηγούν στην αρετή για την αρετή, αλλά γιατί κάποιο κέρδος έχεις από την άσκησή της. Η επίγεια ή η επουράνια ευτυχία. «Τίμα τόν πατέρα σου καί τήν μητέρα σου ἵ να εὖ σοι γένηται...». Προπαντός το αντάλλαγμα. Το πιλάφι στο τέρμα της πορείας. Πώς να μην γίνουν εμποράκια τα παιδιά; Πώς να μη γίνει πέρα ως πέρα επάγγελμα η επιστήμη; Πώς να μη διατιμηθούν τα ιδανικά;

Λείπει από την Παιδεία μας η ευθύτητα που χρειάζεται για να πει ότι η προσπάθεια δεν έχει πάντα για επίλογο την επιτυχία. Ο μόχθος δεν είναι απαραίτητως εξασφάλιση του μέλλοντος. Προσπάθεια όμως και

μόχθος πρέπει να καταβάλλονται σαν υποχρέωση στην ολότητα και όχι σαν κατάθεση σε Τράπεζα, που θ' αποσύρουμε κάποτε με τόκους και επιτόκια. Γιατί, συχνά οι Τράπεζες πτωχεύουν και τότε μαζί με τους τόκους χάνονται και τα κεφάλαια. Κανένας δεν εγγυάται ότι θάχει η εργασία την αμοιβή της. Η εργασία όμως είναι τακτοποίηση με τον εαυτό μας. Είναι χρέος στην ολότητα. Μια που έτυχε να βρεθούμε περαστικοί από τη ζωή, κάποιο πετραδάκι οφείλουμε στην οικοδομή. Υποχρέωση στο σύνολο που ανήκουμε.

Αγωγή χωρίς έπαθλο. Αγώνας δίχως κύπελλο. Εντελώς διαφορετική τακτική από την τακτική των υποχρεώσεων. Μια τακτική, που όταν μεν οι υποχρεώσεις πραγματοποιούνται, φτηναίνει τα ιδανικά και την αξία της προσπάθειας· όταν πάλι οι υποσχέσεις διαψεύδονται, μαραίνει την πίστη και δημιουργεί τις μάζες των σκυφτών και των απογοητευμένων, ή των άλλων, που αγριεμένοι δείχνουν τις σφιγμένες γροθιές τους.

**Παύλος Παλαιολόγος, Εαρινή πνοή, εκδ. Η Πορεία,
Αθήνα 1954**

ΑΓΩΝΑΣ ΧΩΡΙΣ ΚΥΠΕΛΛΟ

Η

να μᾶς ἐνώνει. Τὸ εἰδίλλιο
ἔχε γαλαρώσει τὶς σχέσεις
καλῶς, ἔγινε ὁ συνδετικὸς
'Αλλά εἶναι τόσο φανερό

ἀπὸ ὀργή. Δὲν εἶναι μό-
Εἶναι καὶ ὅτι βρέθητε
πολοῦσιν ἡμῖν τὰ ὀ-
ματα στὸ μαυροπίνα-
μάξη, νὰ γράψει πό-

προβάλει τὸν ἐαν-
ηριζέει κάτι στὸ ὀ-

της.

ἔπασσε. Ἐγάγασαν τὰ παιδιά. Ὁρ-
Ὁ Μπούλης ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ἄνα-
δίδεται ἢ εὐκαιρία νὰ ἀποσυμφορηθεῖ.
Σὲ ποιὸν τὰ λέει ὁ καθηγητής; Ποῦ εἶναι
ἂν οἱ θεοὶ στὸν πατέρα τοῦ ἔφηβου; Ἄν ἔ-
τῆ μέρα καὶ Γυμνάσιο τῆ νύχτα. Τὸν ἀκοίει
ὁ ἔφηβος νὰ τὰ λέει καὶ βουρκώνει. Καὶ ποιά εἶναι
Μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας τὰ βγαίνει πέρα. Τὸ παραμυ-
ακτο νὰ παρουσιαστεῖ, τὸν παραζαλιζει. Εἶναι δὲ τακτικὰ
κατακατὰ καὶ σὲ συνεχῆ παραζάλη θρίσκειται ὁ πατέρας.

"Ὁχι, δὲ συμφωνεῖ ὁ Μπούλης. Παίρνει μὲ τὴ σειρά τὰ ἐ-
παγγέλματα. "Ὅσο πὺξ ἔξοκούραστα, τόσο πὺξ ἀποδοτικά. Δὲν εἶ-
ναι ὁ ἐργάτης μὲ τὸ πηλοφόρι πὺξ ἔχει τὰ περισσότερα κέρδη-

Αὐτὸς ὅμως ἐργάζεται πὺξ
μαρροῦδες εἶναι τὸ παιδί σὺν
μάλιστα καὶ τῆ μικρῆ σὺνλο-
στὰ καλὰ κόποις κτῶνται»,
τὰ «ἐπιμελοῦ, κοπιάζε ἐνόσο-
ῦστερον ματαίως»... Μὲ τίπ
ἀνελεγκρινῆς ἂν τοῦ Ἐλεγα-
θρα, πὺξ ἔστρωσαν μὲ κῶ-
τώρα πᾶνω σὲ χαλίγια... Ἰ-
τραγανίζου ὅσα ἀποθήκευ-
πὺξ θυσίασαν στὴν ἀποθή-
τους, γιὰ νὰ σέρνον ὅσα ἔ-
γρηρατειῶν τους...

'Αλλά ἡ Παιδεία ἔχει
συνθήματα—καλιᾶς χροῖσε
πωρήθηκε στὰ νᾶτα του
σεως, ὁ καθηγητής τοῦ Μπ-
πιστεύει, πὺξ δὲ θγαίνουν.

Μαζὶ μὲ μιὰ διδαχὴ π-
τα καὶ ἡ ἄλλη κακὴ συνήθ-
γωγὴ τοῦ φιλοδοξίματος.
ὀδηγοῦν στὴν ἀρετὴ γιὰ
ἔχεις ἀπὸ τὴν ἄσκησή της
«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ
Προπαντὸς τὸ ἀντάλλαγμα
Πὺξ νὰ μὴ γίνου ἔμπορο
ὡς πέρα ἐπάγγελμα ἢ ἐπι-
δανικά;

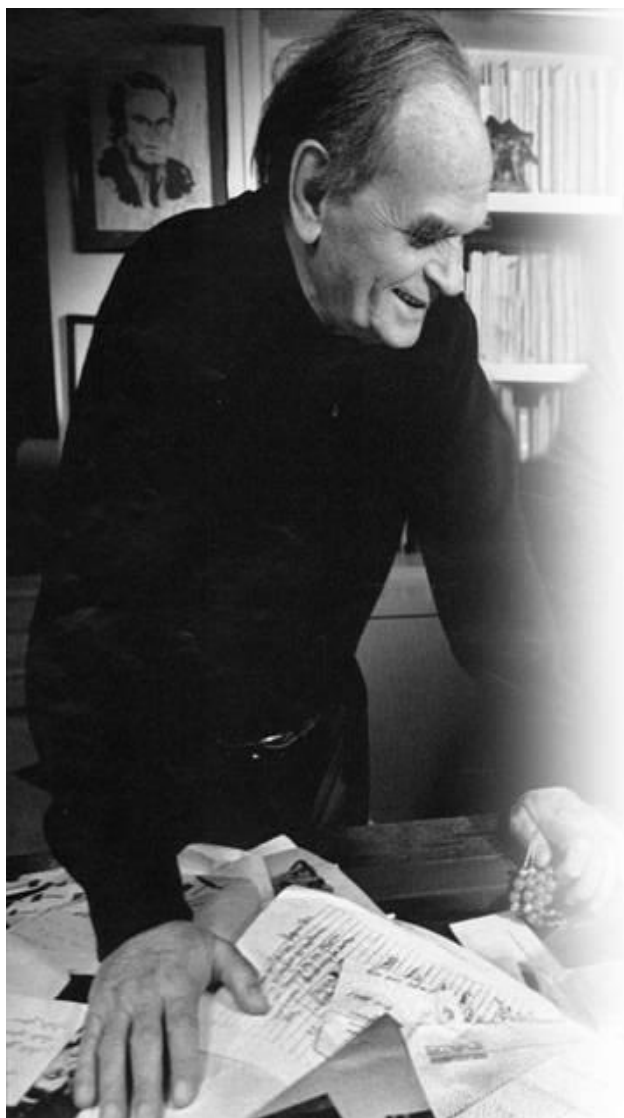
Λεῖπει ἀπὸ τὴν Παιδεί-
νὰ πεῖ ὅτι ἡ προσπάθεια δὲ
Ὁ μόθος δὲν εἶναι ἀπα-
Προσπάθεια ὅμως καὶ μὴ
ποχρέωση στὴν ὀλότητα καὶ
ἔ' ἀποσύρομε κάποτε μὲ
Τράπεζες πτωχεύουν καὶ
τὰ κεφάλαια. Κανένας δὲν
μοιδή της. Ἡ ἐργασία ὅμο-
Εἶναι χροῖς στὴν ὀλότητα
κοὶ ἀπὸ τῆ ζωῆ, κάποιος π-
ποχρέωση στὸ σύνολο πὺξ

'Αγωγή χωρὶς ἔπαυθ

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΚΑΓΚΑΡΙΝ

Είχε ένα θρίαμβο στο βλέμμα, στα χείλη, στα χέρια, στο κορμί, στην κίνηση, ακόμη και στα μαλλιά, εκείνο το πανέμορφο κορίτσι, που κέρδισε χθες την πρώτη σελίδα όλων, σχεδόν, των λονδρέζικων εφημερίδων! Εκείνο το πανέμορφο κορίτσι των 20 χρόνων, που κραύγαζε ευτυχισμένο, καθώς το αιχμαλώτιζε ο φακός του φωτορεπόρτερ. «Τον φίλησα».

Δεν μπορούσες να προσπεράσεις αυτή τη φωτογραφία. Είχες την υποχρέωση να σταθείς σ' αυτή τη φωτογραφία. Να σταθείς σ' αυτό το θρίαμβο, σ' αυτή την ευτυχία, που εξακτινώνονταν από το όλο του εικοσάχρονου κοριτσιού. Για ν' ανοίξει η μέρα διάπλατα τα πατζούρια της, κι ο μεσα κόσμος σου, ο μουντός, να γεμίσει από ανοιξιάτικο φως.

«Ποιο είν' αυτό το κορίτσι;» ρώτησα τον Λάμπη Τσιριγωτάκη, που βάδιζε δίπλα μου, στο Πικαντίλλυ, με πέντε εφημερίδες παραμάσχαλα. «Σταρ του

σινεμά είναι; Τραγουδίστρια; Φωτομοντέλο;». Γέλασε ο Λάμπης. Τρανταχτά. «Μια απλή εργαζόμενη κοπέλα είναι», είπε. «Που είχε όμως, την τόλμη, αλλά και το μέγα προνόμιο, στην προχθεσινή υποδοχή του Γιούρι Γκαγκάριν από το λαό του Λονδίνου να πεταχτεί, να ξεκορμίσει μέσα από το συμπαγές πλήθος, να διασπάσει το φράγμα των αστυνομικών, να αγκαλιάσει τον σοβιετικό κοσμοναύτη και να του σκάσει ένα φιλί στο στόμα».

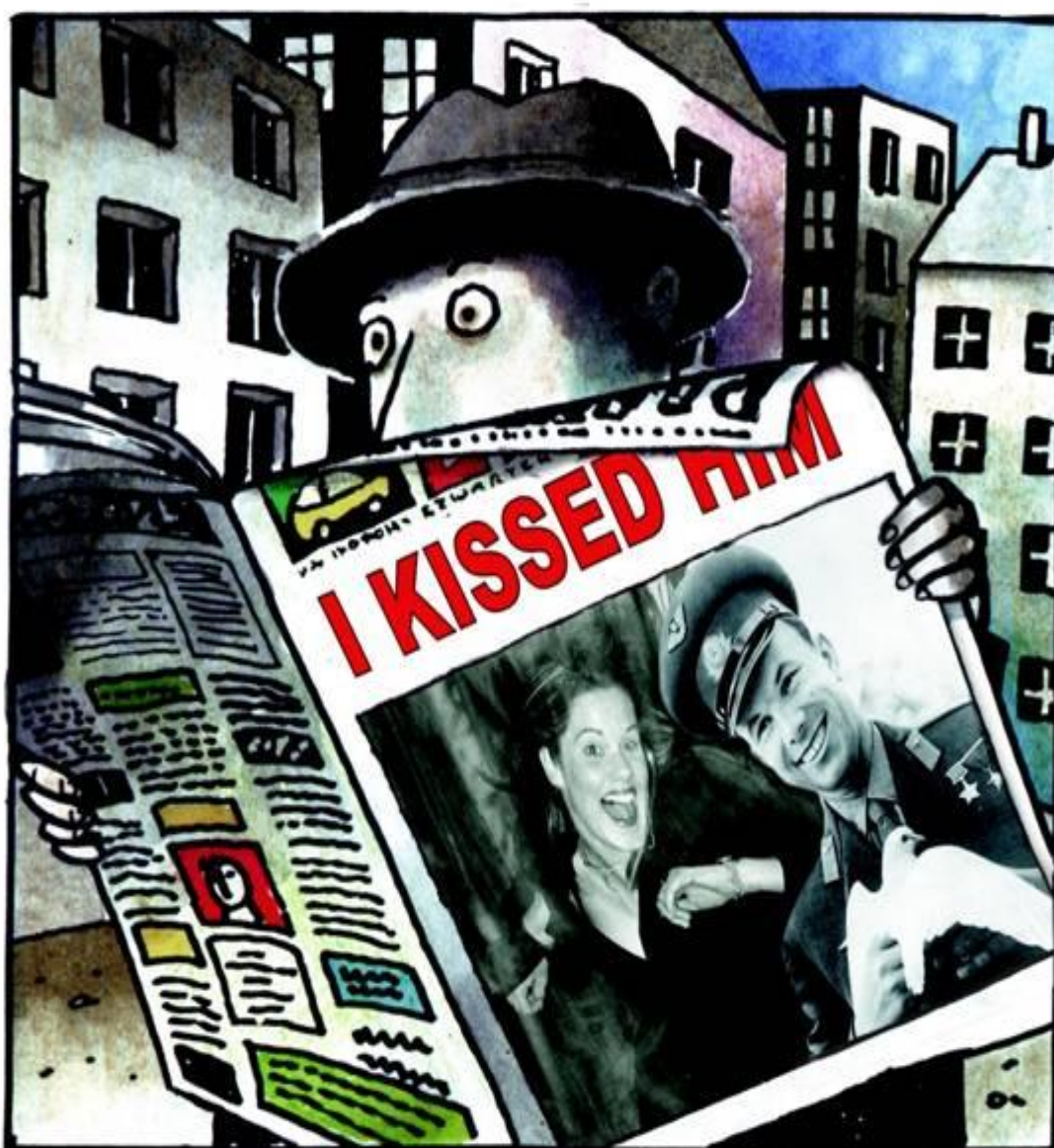
«Δεν φαντάζομαι να συνέλαβαν την κοπελίτσα, οι γκρίζοι φύλακες της τάξης, του πρωτοκόλλου και της... ηθικής;», μουρμούρισα, με πικρή γλώσσα και πικρό ουρανίσκο. Ξαναγέλασε ο Λάμπης. Και ύστερα, ανοίγοντας μπρος στα μάτια μου μίαν από τις εφημερίδες του, στην πρώτη σελίδα, με ρώτησε: «Συλλαμβάνεται η επιθυμία; Συλλαμβάνεται το όνειρο; Ποιος μπορεί να φορέσει χειροπέδες στον καλπασμό της καρδιάς μιας γυναίκας – και, μάλιστα, νέας γυναίκας;».

Γκαγκάριν. Γιούρι Γκαγκάριν. Χωριατόπαιδο, γιος ξυλουργού, τεχνίτης χυτηρίου το επάγγελμα, πιλότος αργότερα. Πέρυσι, στις 12 Απριλίου ώρα 9 το πρωί, μπήκε στο Βοστόκ 1, το διαστημόπλοιό του, και μιάμιση ώρα αργότερα, ανάγκασε όλη την υφήλιο να μιλάει, με θαυμασμό και ενθουσιασμό συνάμα, για το κατόρθωμά του: αυτός ο νέος των 27 ετών ήταν ο πρώτος άνθρωπος που εκτοξεύθηκε στο Διάστημα, κι αφού έκανε μια πλήρη περιφορά της Γης, σε 89 λεπτά, προσγειώθηκε στο έδαφος της πατρίδας του!

Στο σπίτι μας, στις γιορτές, η μητέρα μου δεν τελείωνε ποτέ το κρασί της. Άφηνε, πάντοτε, μια γουλιιά στον πάτο του ποτηριού και μου την έδινε να την πιω. «Γιατί το κάνεις αυτό, μωρέ μάνα;» τη ρωτούσα. Κουνούσε τρυφερά το ωραίο της κεφάλι και μου 'λεγε: «Μ' αυτή τη τελευταία γουλιιά που δεν ήπια και θα πιεις εσύ, όλα τα κορίτσια του κόσμου θα είναι δικά σου...».

Όλα τα κορίτσια του κόσμου, μάνα, είναι του
συνομήλικού μου – έναν χρόνο μεγαλύτερος από μένα
– Γιούρι Γκαγκάριν...

Λευτέρης Παπαδόπουλος, εφ. «ΤΑ ΝΕΑ»

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

ΤΡΙΛΛΙΕΣ

ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ, κάθε νύχτα, τρελαίνεται ένα αηδόνι.

Αυτό δεν θα ήταν είδηση αν ο κήπος βρισκόταν σε μέρος εξοχικό. Όμως είναι έξι χιλιόμετρα από το Σύνταγμα, σε βορινό προάστιο. Ανάμεσα σε όγκους κτιρίων και μεγάλες πολυκατοικίες, ένα πουλάκι δέκα πόντων κάνει αντίσταση.

Οι τρίλλιες του καταφέρνουν να διαπερνούν μπετονένιες πλάκες, διπλά τζάμια, συμπαγείς τοίχους. Ακούγονται πάνω από τον βρυχηθμό των λεωφορείων, τους αεροτενόρους των εποχούμενων ερωτιδέων, τις εξατμίσεις από δίδροχα μεγάλων κυβικών. Περιφρονούν τις εκατοντάδες βατ των πανάκριβων στερεοφωνικών, υπερβαίνουν τα κακαρίσματα της Ρ..... και τους κρωγμούς του Β....., αντηχούν μέσα σε πολυτελή «λίβινγκ ρουμ» και «πλαίη ρουμ», διεισδύουν μέσα σε «καπιτονέ» κρεβατοκάμαρες.

Πόσοι άκουσαν, πόσοι αφουγκράστηκαν αυτό το κελάηδημα; Ρωτάω και οι γείτονες με κοιτάνε παράξενα. «Αηδόνι; Δεν πρόσεξα...». «Δηλαδή πώς κάνει αυτό; Σαν καναρίνι;».

Ε, για να ακούσεις αηδόνι πρέπει να ξέρεις αηδόνι. Τόσες νύχτες μελίζει, ακόμα και τη μέρα τραγουδάει. Αλλά ποιος καταλαβαίνει τι ακούει; Αν το έβρισκαν στο δρόμο τους μπορεί να το θεωρούσαν κυνήγι. Η Κάλας με σάλτσα στο πιάτο σας.

Τ' αηδόνια δεν σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες.

Πότε κοιμάται ένα αηδόνι; Πρεσβευτής ενός άλλου κόσμου τρυφερού και ευαίσθητου, με κρατάει άγρυπνο ως το ξημέρωμα. Με ταξιδεύει σε διαστάσεις φανταστικές, με καθηλώνει μπροστά στο μυστήριο της ομορφιάς και το μυστικό της δημιουργίας. Στην ησυχία της νύχτας η ένταση της τρίλλιας του πολλαπλασιάζεται σαν να περνάει από μεγάλους ενισχυτές και κυριαρχεί απόλυτα στον χώρο.

Ποιος ηχολήπτης θα μπορούσε να δικαιώσει ένα αηδόνι;

Ωστόσο εγώ αισθάνομαι πως η φύση μού έκανε ένα μεγάλο δώρο. Γιατί νιώθω (κι ας κοροϊδεύω τον εαυτό μου) ότι για μένα τερετίζει κάθε νύχτα ο μικρός

φτερωτός θεός. Μου φέρνει μήνυμα από άλλες όχθες, σκοτεινής ομορφιάς, από άλλες εποχές – νυχτερινές περιπλανήσεις σε δάση της νιότης μου. Και από την πρώτη ανάγνωση της «Ωδής σε ένα αηδόνι» του Keats:

Πονά η καρδιά μου και ένα νωθρό μούδιασμα
βαραίνει
τις αισθήσεις, σαν από κώνειο να είχα πιεί.

Πριν από χρόνια είχα γράψει για τα αηδόνια της Ελλάδας. Ξαναδιαβάζω το κείμενό μου και σταματάω στην τελευταία παράγραφο – που ισχύει σήμερα περισσότερο κι από τότε:

«Όμως εγώ πιστεύω πως αν κάτι θα γλυκάνει τις τελευταίες μου στιγμές (εκεί που ζυγίζονται όλα και ζυγίζουν λειψά) θα είναι δυο-τρία πράγματα που είδα – τοπία, φως- και ένα άκουσμα. Αυτό το απότομο ξεπέ- ρασμα, το τρελό, το αδύνατο κι όμως πραγματικό. Αυτό το τέντωμα στα όρια που δείχνει πως ο κόσμος μπορεί και να έχει νόημα – απροσδόκητο, σαν το τίναγμα της τρίλλιας στην πιο υψηλή ομορφιά».

Νίκος Δήμου «Καθημερινά – Κυριακάτικα»,
εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1995

▶ Υποθέστε ότι στέλνετε μια επιστολή σε έναν από τους έξι χρονογράφους των οποίων τα κείμενα διαβάσατε προηγουμένως. Στην επιστολή σας εκφράστε τις εντυπώσεις που σας προκάλεσε η ανάγνωση του χρονογραφήματός του και υποδείξετε θέματα για χρονογραφήματα, δηλαδή γίνετε θεματοπραγματευτές...

▶ Συγκεντρώστε τα θέματα που υποδείχθηκαν με τις επιστολές σας, επιλέξτε ένα που προτιμάτε και γράψτε το δικό σας χρονογράφημα.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Λυκείου, των ΕΠΑΛ και των ΕΠΑΣ, τυπώνονται από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108,Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων/ ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.